

Monitor Seksuele Gezondheid

2023

Hanneke de Graaf
Yolin Kraan
Anne Oldenhof
Fayaaz Joemmanbaks

Rutgers Expertisecentrum seksualiteit

Monitor Seksuele Gezondheid 2023

© 2024 Rutgers. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Monitor Seksuele Gezondheid 2023

Hanneke de Graaf, Yolin Kraan, Anne Oldenhof en Fayaaz Joemmanbaks

Rutgers

De Monitor Seksuele Gezondheid is uitgevoerd door Rutgers. Het onderzoek vond eerder plaats in 2006, 2009, 2012 en 2017. Het CBS heeft de steekproef samengesteld en gewogen en het veldwerk uitgevoerd.
De Monitor Seksuele Gezondheid maakt deel uit van de Leefstijlmonitor (Monitor Seksuele Gezondheid/Leefstijlmonitor, Rutgers i.s.m. RIVM en CBS, 2023). Het onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Voorwoord

Seksuele gezondheid is essentieel voor het welzijn van mensen. Het is veel meer dan alleen fysieke gezondheid; het raakt onze relaties, ons zelfbeeld en ons hart. Het beschermt ons niet alleen tegen ziektes en ongewenste zwangerschappen, maar draagt bij aan ons geluk. Mits we de vrijheid hebben om hierin zelf keuzes te maken. Voor u ligt een schat aan informatie over hoe het in 2023 gesteld is met de seksuele gezondheid in Nederland. De gegevens zijn verzameld onder ruim 15.000 mensen van 18 tot en met 80 jaar in Nederland. In 2006, 2009, 2012 en 2017 vond een vergelijkbaar onderzoek plaats, toen nog onder de naam *Seksuele Gezondheid in Nederland*.

Dit boek had niet tot stand kunnen komen zonder de inbreng van velen, die wij hiervoor grote dank verschuldigd zijn. Allereerst willen wij de duizenden mensen bedanken die hun mening, gevoelens en ervaringen met ons wilden delen. Zonder hun tijd en openheid had dit onderzoek niet plaats kunnen vinden. Wij hopen dan ook dat de uitkomsten van dit onderzoek vooral hen ten goede zullen komen.

De Monitor Seksuele Gezondheid maakt deel uit van de landelijke Leefstijlmonitor, als de aanvullende module seksuele gezondheid. Deze Leefstijlmonitor wordt gecoördineerd door het RIVM, die we hiervoor willen danken. Onze dank gaat ook uit naar het CBS, die op zeer deskundige wijze de steekproef samenstelde, het veldwerk uitvoerde en de data gewogen heeft. De Monitor Seksuele Gezondheid wordt in samenhang met het onderzoek Seks onder je 25e uitgevoerd. Wij willen daarom ook onze partner Soa Aids Nederland bedanken voor de jarenlange prettige samenwerking. Tot slot gaat onze dank uit naar het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, die dit onderzoek financieel mogelijk heeft gemaakt.

Wij hopen dat beleidsmakers, gezondheidsbevorderaars, onderzoekers en andere professionals die werken aan het verbeteren van de seksuele gezondheid in Nederland, hun voordeel zullen doen met de uitkomsten van dit belangrijke onderzoek. Zodat steeds meer seksuele ervaringen plezierig, veilig en gelijkwaardig zijn.

Namens het projectteam,

Hanneke de Graaf
Programma Manager Kennisontwikkeling Rutgers

Samenvatting

De *Monitor Seksuele Gezondheid* is een grootschalig onderzoek naar ontwikkelingen in de seksuele gezondheid van volwassenen van 18 tot en met 80 jaar in Nederland. Rutgers voert dit onderzoek uit, in samenwerking met het RIVM en het CBS. Het onderzoek werd in 2006, 2009, 2012 en 2017 uitgevoerd onder de naam “Seksuele Gezondheid in Nederland”. Ruim vijftienduizend deelnemers vulden een vragenlijst in met vragen over een breed scala van aan seksualiteit gerelateerde thema’s. Deze mensen werden door het CBS geselecteerd uit de Basisregistratie Personen (BRP) en ontvingen thuis een brief met de uitnodiging om deel te nemen. De resultaten van de steekproef zijn representatief voor de Nederlandse bevolking door het gebruik van weging. De belangrijkste uitkomsten worden hieronder beschreven.

Zeven op de tien Nederlanders is seksueel actief
Vrijwel alle volwassenen in Nederland (93%) hebben ooit in hun leven seks[1] met een (losse of vaste) partner. Ruim zeven op de tien mensen (71%) had in het afgelopen half jaar seks met een (vaste of losse) partner. Een derde van de mannen (31%) en ruim een kwart van de vrouwen (27%) had in de afgelopen vier weken minstens één keer per week seks met een (vaste of losse) partner. De meeste mensen (86% van de mannen en 89% van de vrouwen) hadden een vaste relatie met hun laatste sekspartner. Het percentage mensen dat seks heeft neemt in de groep 55- tot 70-jarigen iets af en vanaf 70 jaar sterk af. Van de 25 tot en met 39-jarigen had 83% het laatste half jaar seks met een partner. Onder 70-plussers is dat 43%.

Een meerderheid van zowel de mannen als de vrouwen masturbeert
Bijna vier van de vijf mensen (78%) hebben de afgelopen 6 maanden gemasturbeerd, maar onder mannen is die groep aanzienlijk groter (85%) dan onder vrouwen (70%). Ruim de helft van de mannen (51%) doet dit ten minste wekelijks, tegenover 17% van de vrouwen. In pornogebruik zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen nog groter. Van de mannen keek 74% de afgelopen 6 maanden naar porno, bij vrouwen is dat 29%. Ook masturberen neemt af vanaf 55 jaar, maar minder sterk dan seks met een partner.

Sexting en daten via datingapps komt het meest voor onder 18-24 jarigen
Een op de tien mensen gebruikte weleens een datingapp in de laatste 6 maanden en een op de twintig had wel eens een date via een datingapp. Deze apps worden het meest gebruikt door 18-24 jarigen. In deze groep had ongeveer

[1] Met ‘seks’ bedoelen we aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

een op de tien in het afgelopen half jaar een date via een datingapp. Een op de twaalf mensen verstuurde weleens seksueel getinte beelden van zichzelf in het afgelopen half jaar. Dit komt het meest voor onder 18-24 jarigen en onder mannen zonder vaste relatie. Onder vrouwen is sexting sinds 2017 iets afgenomen.

De meeste Nederlanders denken positief over seksuele rechten
Een grote meerderheid vindt dat je altijd moet checken of de ander seks wil (94%), dat seksuele voorlichting op scholen verplicht moet zijn (88%) en dat een vrouw zelf moet kunnen kiezen of ze een abortus wil (86%). Over sommige onderwerpen zijn de meningen echter meer verdeeld. Zo vindt een derde (35%) dat er tegenwoordig te veel aandacht is voor homo-en biseksualiteit. Ook vindt nog steeds een op de vijf mensen (19%) dat het je eigen schuld is als er een naaktfoto van je online komt, ook al is dit percentage sinds 2017 aanzienlijk gedaald.

De meeste mensen genieten erg van seks
Driekwart van de mensen van 18 tot en met 80 jaar heeft een vaste partner. Deze mensen zijn over het algemeen tevreden over de relatie met deze partner. Zo wil 84% van de mensen dat deze relatie voor altijd is. Ook over het seksleven zijn de meeste mensen positief. Zowel mannen als vrouwen beoordelen dit gemiddeld met een 7,0. Mannen ervaren meer positieve seksuele gevoelens dan vrouwen. Zo zegt 91% van de mannen en 70% van de vrouwen erg te genieten van seks.

Ondanks ruime voldoende voor het seksleven is niet iedereen tevreden
De groep mensen die tevreden is over hun seksleven (56%), is een stuk kleiner dan de groep die zegt te genieten van seks.[2] Mogelijk zijn mensen meer tevreden over de kwaliteit dan over de kwantiteit van hun seksleven. Driekwart van de mensen (75%) is bijvoorbeeld tevreden over de mate van verbondenheid met de ander tijdens seks, terwijl minder dan de helft (48%) tevreden is over hoe vaak ze seks hebben.

Minder monoseksualiteit onder vrouwen
In totaal is 1,4% van de respondenten transgender of non-binair. Deze groep is onder volwassenen sinds 2017 niet groter of kleiner geworden. Een op de elf mannen (9%) en een op de zes vrouwen (16%) voelt zich niet uitsluitend aangetrokken tot het tegenovergestelde gender. Bij mannen zien we geen

2 In de eerste publicatie van dit rapport was nog sprake van een verschuiving in seksuele tevredenheid tussen 2017 en 2023. Dit bleek onjuist te zijn en is gecorrigeerd.

verschuivingen in seksuele oriëntatie tussen 2017 en 2023, maar vrouwen voelen zich minder vaak enkel tot mannen of vrouwen aangetrokken en vaker tot zowel dezelfde als de andere toegewezen sekse.

Veel lhb personen krijgen te maken met uitschelden en pesten
Ongeveer een kwart van de personen van 25 jaar en ouder die zich uitsluitend, vooral of evenveel aangetrokken voelen tot seksegenoten (op basis van de toegewezen sekse), is in het afgelopen jaar uitgescholden vanwege de seksuele oriëntatie. Een op de vijf is gepest en een op de tien is bedreigd vanwege de seksuele oriëntatie.

Pilgebruik neemt af, vooral onder jonge vrouwen
Van de vrouwen van 18 tot en met 49 jaar, die ooit penis-in-vagina seks hebben gehad, gebruikt in 2023 59% een anticonceptiemiddel, meestal de pil, een hormoonspiraal of condooms. In de totale groep seksueel ervaren vrouwen is het gebruik van de pil licht afgenomen en het gebruik van een koper- of hormoonspiraal licht toegenomen. Onder seksueel ervaren vrouwen van 18 tot en met 24 jaar is deze verschuiving veel groter: in deze groep is het pilgebruik in 6 jaar tijd afgenomen van 63% naar 45%. Het gebruik van condooms als anticonceptiemiddel is ongeveer gelijk gebleven. Het gebruik van andere anticonceptiemiddelen, zoals de prikpil, pleister, ring en staafje blijft relatief laag.

Geen anticonceptie gebruiken vanwege hormonen
Vrouwen die geen anticonceptiemiddel gebruiken, konden hiervoor meerdere redenen geven. Dat zijn vaak redenen waardoor ze geen risico op een onbedoelde zwangerschap lopen: ze hebben de laatste tijd geen penis-in-vagina seks (15%), zijn zwanger of willen zwanger worden (20%) of kunnen niet zwanger worden (32%). Veel genoemde redenen zijn echter ook dat vrouwen geen hormonen willen gebruiken (32%) of last hebben van bijwerkingen (18%). Vooral vrouwen van 18 tot en met 24 jaar zeggen dit vaak.

Prevalentie onbedoelde zwangerschappen stabiel
Een vrouw die penis-in-vagina seks heeft, vruchtbaar is, niet zwanger wil worden en geen anticonceptiemiddel gebruikt, loopt mogelijk risico om onbedoeld zwanger te worden. Dat geldt voor een op de acht vrouwen van 18 tot en met 49 jaar. Elf van de 1000 mannen en 10 van de 1000 vrouwen in de leeftijd 18 tot en met 49 jaar kregen het afgelopen jaar te maken met een onbedoelde zwangerschap. Drie op de 1000 mannen en 4 op de 1000 vrouwen in deze leeftijdsgroep geeft aan dat de zwangerschap ongewenst was. Onder vrouwen van 25 tot en met 49 jaar komt dit iets minder vaak voor dan in 2017.

Condoomgebruik neemt af
Condooms worden vaak achterwege gelaten bij de laatste sekspartner, ook als dit een one-nightstand of losse partner is. Binnen de groep mensen voor wie de laatste sekspartner een one-nightstand was, gebruikte 43% van de mannen en 56% van de vrouwen met deze partner geen condoom. Bovendien neemt het condoomgebruik af. In 2017 gebruikte nog twee op de vijf mensen nooit een condoom met hun laatste sekspartner, in 2023 was dat de helft.

Meeste mensen voor soa-test naar de huisarts, maar populariteit zelftest stijgt
Iets meer vrouwen (33%) dan mannen (27%) hebben zich ooit laten testen op soa's. In de afgelopen 12 maanden heeft 4% van de mannen en 6% van de vrouwen zich laten testen op een soa. Als er een soa-test wordt gedaan, gebeurt dit bij ongeveer de helft van de testers bij de huisarts. De andere helft bezoekt hiervoor de soa-poli of het ziekenhuis of doet een zelftest. Vergeleken met 2017 zijn in 2023 minder mensen voor de laatste soa-test in het ziekenhuis getest, en kozen meer mensen voor een zelftest die ze opstuurden naar het lab.

Lichte stijging in positieve soa-diagnoses onder vrouwen
In het afgelopen jaar geven 9 op de 1000 seksueel ervaren mannen en 12 op de 1000 seksueel ervaren vrouwen aan dat ze een soa- of hiv-diagnose hebben gehad. Voor vrouwen is dit iets gestegen ten opzichte van 2017. Leeftijd en het aantal sekspartners in het afgelopen jaar spelen hierin de belangrijkste rol: personen jonger dan 40 jaar en mensen die twee of meer sekspartners hadden in het afgelopen jaar kregen vaker een soa- of hiv-diagnose dan mensen boven de 40 of mensen die geen of één partner hadden.

Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld komen veel voor
Tweeënzestig procent van de vrouwen en 22% van de mannen hebben ooit in hun leven te maken gehad met seksuele grensoverschrijding, van vervelende seksuele opmerkingen en ongewenste aanrakingen tot allerlei vormen van seks tegen de wil. Vijf procent van de mannen en 24% van de vrouwen maakte ooit seksueel geweld mee: gedwongen seksuele handelingen en/of seks tegen de wil. Deze percentages zijn nog ongeveer even groot als in 2017.

Checken of de ander seks wil is belangrijk
Bijna de helft van de personen die seksueel geweld is overkomen, geeft aan dat ze niet hebben laten merken dat ze dit niet wilden. Dat lukt soms niet om uiteenlopende redenen, bijvoorbeeld (nog) niet goed beseffen dat je dit niet wil, niet durven of verstijven. Dit betekent niet dat dit geen seksueel geweld is of dat

de schuld in dit geval bij het slachtoffer zou liggen. Deze personen hebben misschien niet laten merken dat ze het niet wilden, zij gaven ook geen expliciete toestemming. Dit laat zien hoe belangrijk het is om te checken of de ander ook seks wil.

Praten over seksueel geweld blijft lastig
Veel personen die seksueel geweld hebben meegemaakt, hebben hier nog nooit met iemand over gepraat (34%). Hoewel deze vraag in 2023 iets anders is geformuleerd dan in 2017 en dus niet een-op-een vergeleken kan worden, trokken we in 2017 al wel een vergelijkbare conclusie. De toegenomen aandacht voor seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld in de media lijkt er dus vooralsnog niet voor gezorgd te hebben dat hier makkelijker over wordt gesproken.

Vrouwen hebben vaker een seksuele disfunctie dan mannen
Een seksuele disfunctie is een seksueel probleem dat vaak of altijd voorkomt en waar men behoorlijk of erg veel last van heeft. Acht procent van de mannen en 15% van de vrouwen heeft een seksuele disfunctie. Bij mannen komen erectieproblemen (4%) en vroegtijdig klaarkomen (3%) het meest voor. Bij vrouwen gaat het vooral om problemen met seksueel verlangen (8%) en vochtig worden (6%). Het percentage mannen dat tenminste één seksuele disfunctie heeft is iets afgenomen in vergelijking met 2017. Onder vrouwen is dit percentage stabiel gebleven.

Conclusie
De Monitor Seksuele Gezondheid is een uniek onderzoek. Geen enkele andere studie onderzoekt seksuele gezondheid in zo'n breed perspectief onder een representatieve steekproef van ruim 15.000 volwassenen tot en met 80 jaar. Het onderzoek laat zien dat het op verschillende terreinen nog steeds goed gaat met de seksuele gezondheid in Nederland. De meeste Nederlanders genieten van seks en staan positief tegenover onderwerpen die raken aan seksuele gezondheid en rechten. Er zijn echter ook zorgen. Condooms worden steeds vaker achterwege gelaten, het pilgebruik neemt af, seksueel geweld blijft onverminderd hoog en veel lhbti+ personen maken homonegativiteit mee. Het is dan ook cruciaal om de seksuele gezondheid in Nederland te blijven monitoren, zodat beleid dat gericht is op de verbetering van seksuele gezondheid en rechten onderbouwd is met betrouwbare kennis.

Summary

The *Monitor Sexual Health* is a large-scale study on developments in the sexual health of adults aged 18 to 80 in the Netherlands. Rutgers conducts this research, in collaboration with RIVM and CBS. The survey was conducted in 2006, 2009, 2012 and 2017 under the name “Sexual Health in the Netherlands.” Over fifteen thousand participants completed a questionnaire with questions on a wide range of sexuality-related topics. These people were selected by CBS from the population register and received a letter at home inviting them to participate. The results of the sample are representative of the Dutch population through the use of weighting. The main results are described below.

Seven in ten Dutch adults are sexually active
Nearly all adults in the Netherlands (93%) have had sex[3] with a (casual or steady) partner at some point in their lives. Over seven in ten people (71%) had sex with a partner in the past six months. A third of men (31%) and over a quarter of women (27%) had sex with a partner at least once a week in the past four weeks. Most people (86% of men and 89% of women) were in a steady relationship with their last sex partner. The percentage of people having sex decreases slightly in the 55- to 70-year-old group and decreases sharply after 70 years of age. Among 25- to 39-year-olds, 83% had sex with a partner in the last six months. Among 70-year-olds, it is 43%.

A majority of both men and women masturbate
Nearly four out of five people (78%) have masturbated in the past 6 months, but among men that group is significantly larger (85%) than among women (70%). More than half of men (51%) do so at least weekly, compared to 17% of women. In porn use, the differences between men and women are even greater. Among men, 74% watched porn in the past 6 months, while this is 29% among women. Masturbation also decreases from age 55, but less sharply than sex with a partner.

Sexting and online dating most common among 18-24 year olds
One in 10 people ever used a dating app in the last 6 months and one in 20 had a date through a dating app. These apps are most commonly used by 18-24 year olds. In this group, about one in ten had a date through a dating app in the past six months. One in 12 people sent sexually explicit images of themselves in the past six months. This is most common among 18-24 year olds and among men

[3] By ‘sex’ we mean fingering or hand jobs, penile-vaginal intercourse, oral sex and anal sex

without a steady relationship. Among women, sexting has decreased slightly since 2017.

Most Dutch think positively about sexual rights
A large majority believes that you should always check if the other person wants sex (94%), that sex education should be mandatory in schools (88%) and that a woman should be able to choose for herself if she wants an abortion (86%). On some topics, however, opinions are more divided. For example, one-third (35%) think there is too much focus on gay and bisexuality these days. Also, one in five people (19%) still think it's your own fault if your nude photo appears online, even though this percentage has dropped significantly since 2017.

Most people enjoy sex very much
Three-quarters of people aged 18 to 80 have a steady partner. These people are generally satisfied with the relationship with this partner. For example, 84% of people want this relationship to be forever. Most people are also positive about their sex life. Both men and women rate this with an average of 7.0. Men experience more positive sexual feelings than women. For example, 91% of men and 70% of women say they enjoy sex very much.

Despite ample satisfaction with sex life, not everyone is satisfied
The group of people who are satisfied with their sex life (56%) is a lot smaller than the group that says they enjoy sex. It is possible that people are more satisfied with the quality than the quantity of their sex life. For example, three-quarters of people (75%) are satisfied with how connected they are with the other person during sex, while less than half (48%) are satisfied with how often they have sex.[4]

Less monosexuality among women
Overall, 1.4% of respondents are transgender or non-binary. This group has neither increased nor decreased among adults since 2017. One in 11 men (9%) and one in six women (16%) are not exclusively attracted to the opposite gender. Among men, we see no shifts in sexual orientation between 2017 and 2023, but women are less likely to be attracted only to men or women and more likely to be attracted to both the same and opposite assigned sex.

4 In the first publication of this report, we concluded that sexual satisfaction had declined between 2017 and 2023. This appeared to be not correct and has been revised.

Many lhb persons face scolding and bullying
About a quarter of persons aged 25 and older who are exclusively, primarily or equally attracted to the opposite (assigned) sex have been scolded because of sexual orientation in the past year. One in five has been bullied and one in 10 has been threatened because of sexual orientation.

Pill use decreases, especially among young women
Of women aged 18 to 49 who have ever had penis-in-vagina sex, 59% uses a contraceptive, mostly the pill, a hormonal coil or condoms, in 2023. Among the total group of sexually experienced women, pill use decreased slightly and use of a copper or hormone IUD increased slightly. Among sexually experienced women aged 18 to 24 years, this shift is much greater: in this group, pill use decreased from 63% to 45% over 6 years. The use of condoms as a contraceptive has remained about the same. The use of other contraceptives, such as the oral contraceptive pill, patch, ring and rod remains relatively low.

Not using contraception because of hormones
Women who do not use contraception could give several reasons for this. These are often reasons that put them at no risk of an unintended pregnancy: they have not recently had penile-vaginal intercourse (15%), are pregnant or want to become pregnant (20%) or cannot become pregnant (32%). However, frequently mentioned reasons are also that women do not want to use hormones (32%) or suffer from side effects (18%). Especially women aged 18 through 24 say this often.

Prevalence of unintended pregnancies stable
A woman who has penile-vaginal intercourse, is fertile, does not want to become pregnant and does not use a contraceptive may be at risk of unintended pregnancy. This is true for one in eight women aged 18 through 49. Eleven out of 1,000 men and 10 out of 1,000 women aged 18 through 49 experienced an unintended pregnancy in the past year. Three in 1,000 men and 4 in 1,000 women in this age group report that the pregnancy was unwanted. Among women aged 25 through 49, this is slightly less common than in 2017.

Condom use declines
Condoms are often omitted during sex with the last sex partner, even if this is a one-night stand or casual partner. Within the group of people for whom the last sex partner was a one-night stand, 43% of men and 56% of women with this partner did not use a condom. Moreover, condom use is declining. In 2017, two in five people never used a condom with their last sex partner; by 2023, half did.

Most people go to GP for STI test, but popularity of self-test is rising
Slightly more women (33%) than men (27%) have ever been tested for STIs. In the past 12 months, 4% of men and 6% of women have gotten tested for an STI. When an STI test is done, about half of the testers do so at their family doctor's office. The other half visit the STI clinic or hospital for this purpose or do a self-test. Compared to 2017, fewer people were tested at the hospital for the last STI test in 2023, and more people choose a self-test that they sent to the lab.

Sexual victimization is prevalent
Sixty-two percent of women and 22% of men have experienced sexual victimization at some point in their lives, from unwanted sexual comments and unwanted touching to all kinds of sex against their will. Five percent of men and 24% of women ever experienced sexual violence: forced sexual acts and/or sex against their will. These percentages are still about the same as in 2017.

Checking whether the other person wants sex is important
Nearly half of those who have experienced sexual violence report that they did not show that they did not want to. This sometimes fails for a variety of reasons, such as not (yet) realizing properly that you don't want this, not daring or freezing. This does not mean that this is not sexual violence or that the blame in this case would lie with the victim. These individuals may not have shown that they did not want it, they also did not give explicit consent. This shows how important it is to check if the other person also wants sex.

Talking about sexual violence remains difficult
Many individuals who have experienced sexual violence have never talked to anyone about it (34%). Although this question was phrased slightly differently in 2023 than in 2017 and thus cannot be compared one-to-one, we did draw a similar conclusion in 2017. Thus, the increased attention to sexual victimization and sexual violence in the media does not yet seem to have made it easier to talk about it.

Women are more likely to have sexual dysfunction than men
A sexual dysfunction is a sexual problem that occurs often or all the time and is experienced as quite or very much distressing. Eight percent of men and 15% of women have a sexual dysfunction. In men, erection problems (4%) and premature ejaculation (3%) are the most common. Among women, problems with sexual desire (8%) and lubrication (6%) are the most common. The

percentage of men experiencing at least one sexual dysfunction decreased slightly compared to 2017. Among women, this percentage remained stable.

Conclusion
The Sexual Health Monitor is a unique study. No other study examines sexual health in such a broad perspective among a representative sample of over 15,000 adults up to 80 years of age. The study shows that sexual health in the Netherlands is still doing well in several areas. Most Dutch people enjoy sex and are positive about topics that touch on sexual health and rights. However, there are also concerns. Condom and pill use are declining, sexual violence remains as high as ever, and many lhbti+ persons have experiences of homonegativity. It is therefore crucial to continue monitoring sexual health in the Netherlands so that policies aimed at improving sexual health and rights are underpinned by reliable knowledge.

Inhoud

Samenvatting **1**

Summary **6**

Hoofdstuk 1 Inleiding en methode **14**
1.1 Aanleiding 14
1.2 Doel en vraagstelling 15
1.3 Dataverzameling 15
1.4 Vragenlijst 18
1.5 Uitgevoerde analyses 19

Hoofdstuk 2 Seksueel gedrag **21**
2.1 Ervaringen met verschillende vormen van seks 21
2.2 Masturbatie- en seksfrequentie 24
2.3 Aantal sekspartners 27
2.4 Type laatste sekspartner 29
2.5 Datingsapps en sexting 31
2.6 Seks na gebruik van alcohol of drugs 35
2.7 Betaalde seks 36
2.8 Verschuivingen 36
2.9 Samenvatting 38

Hoofdstuk 3 Betekenis en beleving **40**
3.1 Seksuele attitudes 40
3.2 Relationele tevredenheid 42
3.3 Seksuele tevredenheid 44
3.4 Lichaamsbeeld 46
3.5 Positieve en negatieve gevoelens over seks 48
3.6 Seksuele motieven 52
3.7 Praten over seks 53
3.8 Verschuivingen 54
3.9 Samenvatting 58

Hoofdstuk 4 Diversiteit in sekse, gender en seksuele oriëntatie **60**
4.1 Seksediversiteit 60
4.2 Genderdiversiteit 61

4.3 Verschillen tussen cisgender en transgender en non-binaire personen 62
4.4 Seksuele diversiteit 67
4.5 Geïnternaliseerde lhb-negativiteit 70
4.6 Verschillen tussen lhbqa+ en hetero personen 71
4.7 Ervaringen met homonegativiteit 76
4.8 Kinderen en kinderwens 76
4.9 Verschuivingen 77
4.10 Samenvatting 79

Hoofdstuk 5 Reproductieve gezondheid 81
5.1 Huidig gebruik anticonceptiemiddel 81
5.2 Gebruik anticonceptiemiddel in het verleden 83
5.3 De morning-afterpil 85
5.4 Risico op onbedoelde zwangerschap 87
5.5 Zwangerschap 88
5.6 Kinderwens 91
5.7 Verschuivingen 91
5.8 Samenvatting 93

Hoofdstuk 6 Soa en hiv 95
6.1 Condoomgebruik bij laatste partner 95
6.2 PrEP 97
6.3 Testen op soa en hiv 98
6.4 Houding tegenover het oplopen van chlamydia 102
6.5 Motieven en drempels om te testen 102
6.6 Soa of hiv diagnose 104
6.7 Verschuivingen 107
6.8 Samenvatting 108

Hoofdstuk 7 Seksuele grensoverschrijding 110
7.1 Offline seksuele grensoverschrijding 110
7.2 Online seksuele grensoverschrijding 113
7.3 Reacties op eerste ervaring met seksueel geweld 113
7.4 Kenmerken van degene die over de grens ging 116
7.5 Praten over seksueel geweld 118
7.6 Consent 119
7.7 Zelf iemand dwingen of onder druk zetten 120
7.8 Verschuivingen 121

7.9 Samenvatting 122

Hoofdstuk 8 Seksuele problemen en parafilieën 123
8.1 De prevalentie van seksuele problemen en disfuncties 123
8.2 Gebruik erectiestimulerende middelen 128
8.3 Dwangmatig seksueel verlangen 128
8.4 Parafilieën 129
8.5 Verschuivingen 130
8.6 Samenvatting 131

Bijlage 1 Conceptenlijst 133

Hoofdstuk 1 Inleiding en methode

Hanneke de Graaf

In dit hoofdstuk beschrijven we de methode die is gebruikt voor de *Monitor Seksuele Gezondheid* 2023. We beginnen met het beschrijven van de aanleiding, doelstelling en vraagstellingen. Vervolgens geven we weer hoe de steekproef is geworven en samengesteld. Daarna benoemen we de onderwerpen die zijn meegenomen in de vragenlijst en de analyses die zijn uitgevoerd.

1.1 Aanleiding

De *Monitor Seksuele Gezondheid* is een grootschalig onderzoek naar ontwikkelingen in de seksuele gezondheid van volwassenen van 18 tot en met 80 jaar in Nederland. Rutgers voert dit onderzoek uit, in samenwerking met het RIVM en het CBS. Hierbij hanteren we in navolging van de WHO een brede definitie van seksuele gezondheid, waarbij seksuele gezondheid niet alleen iets fysieks is, maar ook gaat over gevoelens, gedachten en relaties. En waarbij het ook niet alleen gaat over de afwezigheid van soa, onbedoelde zwangerschappen, seksuele dysfuncties en seksuele grensoverschrijding, maar ook over seksueel plezier.

De *Monitor Seksuele Gezondheid* werd in 2006, 2009, 2012 en 2017 uitgevoerd onder de naam “Seksuele Gezondheid in Nederland”. Het periodiek monitoren van seksuele gezondheid is belangrijk. Professionals en beleidsmakers kunnen met deze inzichten bepalen welke thema’s prioriteit hebben in gezondheids-bevordering en beleid en interventies beter laten aansluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen. Ook is deze monitor nodig om te kunnen volgen wat er verandert in de seksuele gezondheid van volwassenen bij belangrijke maatschappelijke veranderingen of beleidswijzigingen. Tenslotte zijn er veel misvattingen over seksuele gezondheid en helpen betrouwbare cijfers om deze te kunnen weerleggen.

Sinds 2014 is het monitoren van verschillende leefstijl thema’s, zoals roken, drugsgebruik, bewegen, voeding en seksuele gezondheid, ingebed in de landelijke Leefstijlmonitor gecoördineerd door het RIVM. De *Monitor Seksuele Gezondheid* maakt deel uit van deze Leefstijlmonitor als de aanvullende module seksuele gezondheid en wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Het levert verdiepende en aanvullende informatie op de kerncijfers seksuele gezondheid uit de Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor van het CBS. De *Monitor Seksuele Gezondheid* wordt in

samenhang met het onderzoek *Seks onder je 25e* uitgevoerd. *Seks onder je 25e* is een participatief actieonderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren tussen 13 en 25 jaar (De Graaf et al., 2024). Personen van 18 tot en met 24 jaar maken dus deel uit van beide studies.

1.2 Doel en vraagstelling

Het doel van de *Monitor Seksuele Gezondheid* is het ondersteunen van professionals uit praktijk, beleid en onderzoek met actuele cijfers over de seksuele en reproductieve gezondheid van volwassenen in Nederland. Hiermee beogen we de seksuele gezondheid op peil te houden en voor bepaalde doelgroepen en/of op specifieke thema's verder te verbeteren.

Dit onderzoek beantwoordt de volgende vragen:

1. Hoe is het in 2023 in Nederland gesteld met de seksuele gezondheid van volwassenen van 18 tot en met 80 jaar?
2. Hoe verschilt de seksuele gezondheid van volwassenen in Nederland in 2023 ten opzichte van 2017?

1.3 Dataverzameling

Werving en respons

Het CBS heeft de steekproef getrokken uit de Basisregistratie Personen (BRP) (het 'bevolkingsregister'). Deze personen ontvingen een brief met de uitnodiging aan het onderzoek deel te nemen op hun inschrijfadres. In totaal zijn er 58.319 brieven verstuurd. Om de respons te verhogen, kreeg iedereen bij de eerste uitnodigingsbrief een VVV-cadeaubon van 5 euro. Ook werd een folder meegestuurd met de uitnodigingsbrief. In deze folder stond informatie over het onderzoek en waarom meedoen belangrijk is.

Mensen die niet op de eerste uitnodiging reageerden, ontvingen tweemaal een herhalingsoproep. Bij de tweede en derde herhalingsoproep kregen respondenten van 25 jaar en ouder ook een schriftelijke vragenlijst meegestuurd. Omdat personen met een herkomst buiten Nederland minder goed bereikt worden middels deze wervingsmethode, zijn er onder non-responders uit deze doelgroep extra inspanningen verricht om hen te betrekken. Bij 840 personen uit deze doelgroep is een huis-aan-huis bezoek gebracht, om hen nogmaals te motiveren om mee te doen. Deze bezoeken leverden nog 47 extra respondenten op. De werving liep tussen 27 september 2022 en 28 februari 2023. In totaal vulden 15.638 personen van 18 jaar en ouder onze vragenlijst volledig in: 13.789

de online vragenlijst en 1.849 de papieren vragenlijst. De respons kwam hiermee op 26,8%. Meer informatie over de dataverzameling en respons is te vinden op de website van het CBS.

Omdat de dataverzameling is uitgevoerd door het CBS waren de werkwijzen en beveiligingsmaatregelen van het CBS leidend. Het onderzoek is ethisch goedgekeurd door de Ethische Commissie van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht (onder nummer 22-0359).

Opschoning
Het databestand is eerst opgeschoond: respondenten waarvan er vermoedens waren dat hun antwoorden onvoldoende betrouwbaar waren, werden verwijderd. Dit betrof 126 respondenten (0,8%), die:

- aan het einde van de vragenlijst aangaven geen van de vragen eerlijk te hebben beantwoord.
- die aangaven dat zij niet degene waren die was uitgenodigd (maar bijvoorbeeld een zoon of dochter).
- niet goed Nederlands spraken (bijvoorbeeld als de open antwoorden allemaal in het Engels waren ingevuld).
- twee of meer aanwijzingen hadden dat ze de vragenlijst niet serieus hadden ingevuld (door bijvoorbeeld steeds dezelfde, onrealistische, inconsistente of ‘grappige’ antwoorden).

Het totale opgeschoonde databestand bevatte 15.512 respondenten.

Weging
Een respons van 26,8% betekent dat bijna drie van de vier respondenten die werden uitgenodigd om deel te nemen, niet reageerden op de oproep. Het is bekend dat bepaalde groepen vaker gehoor geven aan een oproep om mee te doen aan onderzoek dan andere groepen. Vrouwen doen bijvoorbeeld eerder mee dan mannen en mensen met een herkomst buiten Nederland en/of een praktisch opleidingsniveau doen minder vaak mee. Om hiervoor te corrigeren is gebruik gemaakt van weging. Weging houdt in dat respondenten die ondervertegenwoordigd zijn zwaarder meetellen en dat respondenten die oververtegenwoordigd zijn juist minder zwaar meetellen. Het CBS berekende de weegfactoren. Het opgeschoonde databestand van personen tot 25 jaar is gewogen op leeftijd, geslacht, herkomst, schoolgaand of niet, thuis- of uitwonend, regio en stedelijkheid. Het databestand van personen vanaf 25 jaar is gewogen op leeftijd, geslacht, herkomst, sociaal-economische categorie, plaats in het huishouden, regio, stedelijkheid en inkomen. De weegprocedure maakt dat

de steekproef op deze demografische kenmerken overeenkomt met de populatie 18 tot en met 80-jarigen in Nederland.

Plausibiliteitsanalyse
Uiteraard kan de respons ook selectief zijn op grond van kenmerken waarvoor we niet kunnen wegen. Personen die niet seksueel actief zijn, kunnen bijvoorbeeld minder geneigd zijn om mee te doen aan een onderzoek over seksualiteit. We kunnen ons onderzoek wel valideren door waar mogelijk onze resultaten te vergelijken met ander onderzoek. Daarom hebben we het percentage personen dat penis-in-vagina seks of anale seks had in het afgelopen jaar vergeleken met de resultaten van de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (CBS i.s.m. RIVM, Rutgers en Soa Aids Nederland, 2022). Het percentage seksueel actieve personen komt na weging in beide onderzoeken goed overeen (69,9% in de *Monitor Seksuele Gezondheid*, 69,7% in de Leefstijlmonitor). Dit wijst erop dat seksueel actieve mensen net zo geneigd zijn om mee te doen aan een onderzoek over seksualiteit als aan een onderzoek over gezondheid.

Samenstelling van de steekproef
Tabel 1.3.1 laat zien hoe de opgeschoonde en ongewogen en gewogen steekproef is samengesteld. De ongewogen percentages laten zien dat meer personen met het toegewezen geslacht ‘vrouw’ dan met het toegewezen geslacht ‘man’ hebben meegedaan aan dit onderzoek, maar dat de weegprocedure ervoor zorgt dat de gewogen steekproef ongeveer evenveel personen met het toegewezen geslacht ‘man’ (49%) als personen met het toegewezen geslacht ‘vrouw’ (51%) bevat. Negentien procent heeft lagere school of vmbo afgerond, 30% heeft havo, vwo of mbo afgerond en 51% heeft een hbo- of universitair diploma. Vierenzeventig procent van de mensen heeft twee in Nederland geboren ouders, 14% heeft een herkomst in Europa, Noord-Amerika of Oceanië en 12% heeft een herkomst in Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika[5]. Driekwart van de mensen (72%) heeft geen geloof of vindt het geloof niet belangrijk, een op de zes (16%) vindt dit een beetje belangrijk en een op de acht (13%) heel belangrijk. Meer dan de helft (56%) woont in een stedelijke of zeer stedelijke gemeente. Driekwart van de mensen heeft een vaste partner. Het grootste deel van deze mensen is getrouwd (47%).

[5] Bij mensen met een herkomst buiten Nederland is ten minste één van de ouders buiten Nederland geboren (CBS). Wanneer het geboorteland van vader en moeder verschillend is, is het geboorteland van moeder leidend.

Tabel 1.3.1 Samenstelling van de steekproef

	n (ongewogen)	% (ongewogen)	% (gewogen)
Toegewezen geslacht			
Man	7033	45	49
Vrouw	8479	55	51
Leeftijd			
18-24 jaar	6514	42	12
25-39 jaar	2481	16	25
40-54 jaar	2314	15	25
55-69 jaar	2864	18	26
70-80 jaar	1339	9	12
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	2078	13	19
Havo/vwo/mbo	4597	30	30
Hbo/wo	8746	57	51
Herkomst			
Nederland	12966	84	74
Europa, N-Amerika, Oceanië	1298	8	14
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1223	8	12
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	11346	77	72
Beetje belangrijk	1913	13	16
Heel belangrijk	1560	11	13
Stedelijkheid			
(Zeer) sterk	8648	56	56
Matig	2433	16	16
Weinig tot niet	4388	28	28
Relatiestatus			
Single	5334	34	25
LAT (partner, niet samenwonend)	2768	18	11
Samenwonend	2170	14	18
Getrouwd	5221	34	47

1.4 Vragenlijst

De respondenten vulden een digitale of papieren vragenlijst in met vragen over een breed scala aan seksuele gezondheidsthema's. De elementen in het onderzoek van 2006, 2009, 2012 en 2017 die belangrijk zijn voor inzicht in trends

zijn behouden. Er zijn ook aanpassingen gedaan om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen. Drie thema's krijgen in dit onderzoek meer aandacht dan in eerdere edities: i) gender (de vragen gaan niet meer alleen over mannen en vrouwen, maar ook over non-binaire personen), ii) seksueel plezier en iii) toestemming voor seks (consent). Daarnaast is de volledige vragenlijst door een deskundige gecheckt op begrijpelijke taal en nog geschikter gemaakt voor minder leesvaardige personen. Omwille van de begrijpelijkheid is bijvoorbeeld gekozen voor antwoorden op een driepuntschaal in plaats van een vijfpuntschaal.

Door de integratie met *Seks onder je 25e* is de vragenlijst voor personen van 25 jaar en ouder zoveel mogelijk gelijk gehouden met de vragenlijst voor jongeren tot 25 jaar. Sommige vragen (over de eerste keer, over communicatie met de ouders, over voorlichting op school) zijn alleen aan jongeren tot 25 jaar voorgelegd. De antwoorden op deze vragen zijn te vinden in de rapportage over Seks onder je 25e (Seks onder je 25e/Leefstijlmonitor: Rutgers/Soa Aids Nederland i.s.m. RIVM, 2023). Enkele andere onderwerpen zijn alleen aan 25-plussers voorgelegd (bijvoorbeeld vragen over kinderwens, parafilieën en chronische ziekte). Voor deze vragen beschikken we over een kleinere steekproef met een kleinere leeftijdsrange.

Om vergelijkingen te kunnen maken met eerdere edities van de *Monitor Seksuele Gezondheid* zijn vragen zoveel mogelijk hetzelfde gehouden. Bij de operationalisering van nieuwe concepten is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande schalen of losse items die eerder gebruikt zijn om deze concepten te meten. De (clusters van) concepten die uiteindelijk in de vragenlijst werden opgenomen zijn te vinden in Bijlage 1.

1.5 Uitgevoerde analyses

In de tabellen in dit boek staan vooral percentages (%) of gemiddelden (M). Omwille van de betrouwbaarheid en het voorkomen van herleidbaarheid presenteren we alleen percentages of gemiddelden bij subgroepen met een ongewogen omvang van 50 personen of meer. Bij een ongewogen aantal personen tussen de 50 en de 100 staan in een voetnoot bij de tabel ook betrouwbaarheidsintervallen (BI's).

De percentages of gemiddelden worden vrijwel overal voor mannen, vrouwen en de totale groep gepresenteerd. We gaan hierbij uit van het toegewezen geslacht bij geboorte. Dit is niet altijd hetzelfde als de huidige genderidentiteit. We hebben

hier toch voor gekozen omdat bij een indeling op basis van huidige genderidentiteit de groep non-binaire personen vaak te klein is om betrouwbare uitspraken over te doen. Daarnaast worden de tabellen met deze driedeling lastiger af te lezen en zou dit de vergelijking met voorgaande edities van de *Monitor Seksuele Gezondheid* belemmeren. In het hoofdstuk over seksuele en genderdiversiteit maken we wel onderscheid op basis van de huidige genderidentiteit.

Alle analyses zijn uitgevoerd in SPSS. Voor het toetsen van verschillen maken we gebruik van de module Complex Samples. Dat is nodig omdat we gebruik maken van een gewogen steekproef. Complex samples houdt er rekening mee dat betrouwbaarheidsintervallen asymmetrisch kunnen zijn, waardoor de toetsen nauwkeuriger zijn. Voor het vergelijken van verschillende groepen is vooral gebruik gemaakt van de Chi2-toets (bij het vergelijken van percentages) of van variantie-analyse (bij het vergelijken van gemiddelden). Bij de Chi2 zijn de verwachte celfrequenties soms te klein om verschillen te kunnen toetsen. Dat wordt aangegeven met een *. In de tabellen staan bivariate verbanden (tussen twee variabelen) vermeld, bijvoorbeeld leeftijd en seksuele ervaring.

Bij groepsverschillen wordt een significantieniveau gehanteerd van .01. We hanteren dit ‘strenge’ significantieniveau omdat we door de veelheid aan toetsen moeten corrigeren voor kanskapitalisatie. Daarnaast kijken we ook naar effectgrootte. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen zeer kleine verschillen (Cramer’s V < .10 of Eta^2 < .02) en minder kleine verschillen (Cramer’s V > .10 of Eta^2 > .02). Significante minder kleine verschillen worden aangegeven met een ▲ en ▼ en significante zeer kleine verschillen met een △ of ▽. Een ▽ geeft bijvoorbeeld aan dat een percentage bij de ene groep significant lager is dan het overeenkomstige percentage bij de andere groep, maar dat het verschil zeer klein is.

Hoofdstuk 2 Seksueel gedrag

Yolin Kraan, Janneke Heijne & Hanneke de Graaf

Seksueel gedrag (of de afwezigheid hiervan) vormt de basis voor seksuele gezondheid, bijvoorbeeld het ervaren van seksueel plezier of het risico op (onbedoelde) zwangerschap of soa's. In dit hoofdstuk beschrijven we de vormen van seksueel gedrag waar mensen ervaring mee hebben, hoe vaak mensen soloseks of seks met een partner hebben en hoeveel verschillende sekspartners mensen hebben gehad. Vervolgens gaan we in op seks onder invloed van middelen, betaalde seks en de rol van internet in seksueel gedrag (zoals het maken en versturen van seksueel getinte beelden of het gebruik van datingapps). Tenslotte analyseren we de belangrijkste verschuivingen in seksuele ervaring tussen 2017 en 2023.

2.1 Ervaringen met verschillende vormen van seks

Voor verschillende vormen van seks is nagegaan of mensen dit ooit in hun leven hebben gedaan (Tabel 2.1.1). De meerderheid van de mensen heeft ervaring met soloseks en verschillende vormen van seks met een partner. Vrouwen hebben iets vaker ervaring met penis-in-vagina seks (91%) dan mannen (88%). Mannen daarentegen, hebben iets vaker dan vrouwen ooit gemasturbeerd (96% van de mannen en 85% van de vrouwen).

Tabel 2.1.1 Seksuele ervaring ooit (%)

	Mannen n=7029	Vrouwen n=8457	Totaal n=15494
Masturberen	96△	85	90
Aftrekken of vingeren	86	86	86
Orale seks	82	80	81
Penis-in-vagina seks	88	91△	89
Anale seks	32	30	31
Seks[a]	93	94	93

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ervaring met aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

Wanneer we kijken naar verschillen tussen leeftijdsgroepen, dan zien we dat de jongste groep van 18 tot en met 24 jaar het minste ervaring heeft met verschillende vormen van seks (Tabel 2.1.2). Daarna neemt het percentage met seksuele ervaring (ooit) geleidelijk toe. Vanaf 70 jaar zien we echter dat de groep

met seksuele ervaring weer iets kleiner wordt. Dat geldt vooral voor aftrekken en vingeren, orale seks en anale seks. Dit zou kunnen worden toegeschreven aan een geheugeneffect: voor 70-plussers kunnen sommige ervaringen erg lang geleden zijn en worden dan wellicht niet meer gerapporteerd. Het kan echter ook een generatie-effect zijn: 70-plussers zijn opgegroeid in een periode dat bepaalde vormen van seks wellicht minder gebruikelijk of geaccepteerd waren.

Tabel 2.1.2 Seksuele ervaring ooit naar leeftijd (%)

	18-24 jaar n=6514	25-39 jaar n=2481	40-54 jaar n=2312	55-69 jaar n=2859	70-80 jaar n=1328
Masturberen	86▼	93▲	93▲	91	83▼
Aftrekken of vingeren	69▼	90▲	92▲	89▲	77▼
Orale seks	65▼	89▲	90▲	83▲	59▼
Penis-in-vagina seks	63▼	89	95▲	94▲	91▲
Anale seks	20▼	40▲	38▲	30	13▼
Seks[a]	71▼	93	98▲	98▲	95▲

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, $p < .01$, Cramer's $V > .10$; [a]Ervaring met aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

In de afgelopen 6 maanden heeft 78% van de mensen van 18 tot en met 80 jaar gemasturbeerd en 71% heeft seks gehad met een partner (Tabel 2.1.3). Met 'seks' bedoelen we aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks. Met verschillende vormen van soloseks en seks met een partner had een groter deel van de mannen dan van de vrouwen in de afgelopen 6 maanden ervaring. De verschillen zijn het grootst voor masturberen en porno kijken. Dat deed respectievelijk 85% en 74% van de mannen in de afgelopen 6 maanden, tegenover respectievelijk 70% en 29% van de vrouwen.

Tabel 2.1.3 Seksuele activiteit in de afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen n=7018	Vrouwen n=8452	Totaal n=15470
Masturberen	85▲	70	78
Pornogebruik[a]	74▲	29	51
Aftrekken/vingeren	65△	62	63
Orale seks	57△	51	54
Penis-in-vagina seks	65	63	64
Anale seks	10△	8	9
Seks[b]	73△	69	71

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]De vraag naar pornogebruik is door minder mensen (n=15034) beantwoord; [b]Ervaring met aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

Onder de jongeren tot en met 24 jaar is de groep die in het afgelopen half jaar seks had met een partner kleiner dan in de totale groep (Tabel 2.1.4). In deze leeftijdsgroep is het deel dat masturbeerde of porno keek in het afgelopen half jaar wel groter dan in de totale groep. De groep van 25 tot en met 54 jaar is het meest seksueel actief (zowel solo als met een partner). Daarna neemt seksuele activiteit geleidelijk af. Van de 70-plussers heeft 43% in de afgelopen 6 maanden seks met een partner gehad.

Tabel 2.1.4 Seksuele activiteit in de afgelopen 6 maanden naar leeftijd (%)

	18-24 jaar n=6514	25-39 jaar n=2478	40-54 jaar n=2311	55-69 jaar n=2847	70-80 jaar n=1318
Masturberen	82▲	85▲	80▲	76▼	59▼
Pornogebruik[a]	81▲	63▲	50	38▼	26▼
Aftrekken/vingeren	58▼	78▲	74▲	55▼	34▼
Orale seks	54	72▲	64▲	43▼	18▼
Penis-in-vagina seks	54▼	77▲	79▲	56▼	30▼
Anale seks	9	14▲	12▲	4▼	1▼
Seks[b]	61▼	83▲	84▲	66▼	43▼

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V > .10; [a]De vraag naar pornogebruik is door minder mensen beantwoord: 18-24 jaar (n=6265), 25-39 jaar (n=2406), 40-54 jaar (n=2263), 55-69 jaar (n=2805), 70-80 jaar (n=1295); [b]Ervaring met aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks

Seks gehad met een partner* in het afgelopen half jaar

18-80 jaar

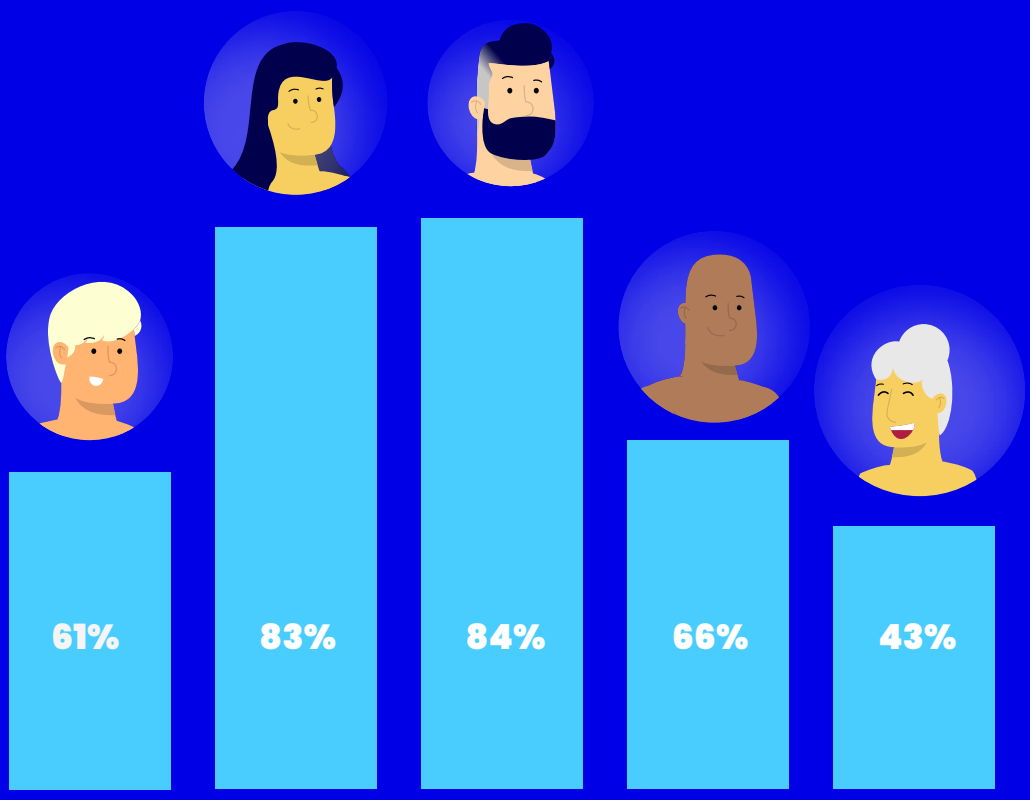

* Het gaat hier om vingeren of aftrekken, orale seks, penis-in-vagina seks en/of anale seks met een ander persoon.

Rutgers

Tijdens seks met de laatste sekspartner heeft 85% van de mensen penis-in-vagina seks (Tabel 2.1.5). Ongeveer driekwart van de mensen heeft gevingerd of afgetrokken met de laatste sekspartner en 58% had orale seks. Anale seks komt minder vaak voor (8%).

Tabel 2.1.5 Vormen van seks met laatste sekspartner (%)

	Mannen n=5672	Vrouwen n=6879	Totaal n=12551
Aftrekken/vingeren	77△	68	73
Orale seks	60△	55	58
Penis-in-vagina seks	85	86	85
Anale seks	9△	7	8
Seksspeeltjes gebruikt	21	19	20

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10.

Wanneer we uitsplitsen op leeftijd is te zien dat in de jongere leeftijdsgroepen (tot en met 39 jaar) de verschillende vormen van seks met een partner het meest voorkomen (Tabel 2.1.6). Naarmate mensen ouder worden, komen alle vormen van seks met de laatste sekspartner minder voor.

Tabel 2.1.6 Vormen van seks met laatste sekspartner naar leeftijd (%)

	18-24 jaar n=4759	25-39 jaar n=2334	40-54 jaar n=2193	55-69 jaar n=2395	70-80 jaar n=870
Penis-in-vagina seks	82▼	90▲	90▲	81▼	71▼
Aftrekken/vingeren	88▲	81▲	71▼	65▼	57▼
Orale seks	75▲	68▲	56	51▼	30▼
Seksspeeltjes gebruikt	23▲	26▲	21	16▼	7▼
Anale seks	11	11△	8	6▽	2▽

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V < .10.

2.2 Masturbatie- en seksfrequentie

Voor de afgelopen 6 maanden is nagegaan hoe vaak mensen masturbeerden of porno keken (Tabel 2.2.1). Voor seks met een partner is gevraagd hoe vaak ze dit in de laatste 4 weken deden.

We zien dat mannen frequenter masturberen dan vrouwen. De helft van de mannen (51%) masturbeert wekelijks, tegenover 17% van de vrouwen. Mannen

kijken ook vaker naar porno dan vrouwen. Zevenendertig procent van de mannen en 5% van de vrouwen kijkt wekelijks porno. Voor seks met een partner zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen iets kleiner. Vrouwen hadden iets vaker dan mannen geen seks in de afgelopen 4 weken (respectievelijk 41% tegenover 37%). De meeste mensen hebben één tot drie keer per maand seks met een partner.

Tabel 2.2.1 Masturbatie-, porno- en seksfrequentie (%)

	Mannen	**Vrouwen**	**Totaal**
Masturbatiefrequentie afgelopen 6 maanden	**n=7018**	**n=8452**	**n=15470**
Nooit	15	30▲	22
Minder dan 1 keer per maand	11	22▲	17
Een aantal keer per maand	24	30▲	27
1 keer per week	18▲	10	14
Aantal keren per week	29▲	7	18
Elke dag	4▲	0	2
Porno kijken afgelopen 6 maanden	**n=6781**	**n=8253**	**n=15034**
Nooit	26	71▲	49
Minder dan 1 keer per maand	10	13▲	12
Een aantal keer per maand	27▲	12	19
1 keer per week	12▲	2	7
Aantal keren per week	22▲	2	11
Elke dag	3▲	<1	1
Seksfrequentie afgelopen 4 weken	**n=7013**	**n=8460**	**n=15473**
Nooit	37	41△	39
1 keer	11	11	11
2 of 3 keer	21	20	21
1 keer per week	13	13	13
Aantal keren per week	17△	14	16
Elke dag	1△	<1	1

▲= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V > .10$; △= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V < .10$.

We zien dat jonge mensen (tot 40 jaar) vaker masturberen dan 55-plussers en dat mensen tot 55 jaar vaker seks hebben met een partner dan 55-plussers (Tabel 2.2.2). Omdat verschillende demografische kenmerken in onderstaande tabel samenhangen met leeftijd, kan dit ook de verschillen in masturbatie en seksfrequentie tussen andere demografische groepen verklaren. Zo hebben jonge mensen vaker een hbo- of universitair diploma dan oudere mensen, zijn ze

minder vaak gelovig en hebben ze minder vaak een vaste partner. Deze samenhang tussen demografische groepen moet in het achterhoofd worden gehouden bij het interpreteren van onderstaande demografische verschillen in masturbatie- en seksfrequentie.

Zo zien we dat personen met een hbo- of universitair diploma en personen die geloof onbelangrijk vinden of die niet-gelovig zijn relatief vaak masturberen. Vrijgezellen en mensen in een LAT relatie (vaste relatie, maar niet samenwonend) masturberen relatief vaak en mensen die getrouwd zijn masturberen relatief weinig. Wellicht kunnen deze verschillen (deels) worden toegeschreven aan de jongere leeftijd van deze groepen. Mensen met een hbo- of universitair diploma hebben vaker seks en mensen met basisonderwijs of een vmbo-diploma minder vaak. Ook dit verschil kan met leeftijd te maken hebben. Tenslotte zien we dat vrijgezellen minder vaak seks hebben dan mensen met een partner. Dit is het enige verschil wat niet kan worden verklaard vanuit leeftijdsverschillen.

Tabel 2.2.2 Masturbatiefrequentie laatste 6 maanden en seksfrequentie laatste 4 weken naar demografie (M[a])

	Masturbatiefrequentie[b]			Seksfrequentie[c]		
	n	Mannen	Vrouwen	n	Mannen	Vrouwen
Leeftijd						
18-24 jaar	5409	3,5▲	2,6▲	4755	2,0△	2,2△
25-39 jaar	2097	3,2△	2,3△	2346	2,2▲	2,1▲
40-54 jaar	1867	2,9	2,0	2270	2,0△	1,8△
55-69 jaar	2192	2,6▽	1,7▼	2787	1,5▽	1,2▼
70-80 jaar	801	2,1▼	1,6▼	1256	0,8▼	0,6▼
Opleiding						
Basisschool/pro/vmbo	1323	2,5▼	1,8▽	1840	1,4▽	1,2▽
Havo/vwo/mbo	3578	2,9	2,1	3884	1,8	1,7
Hbo/wo	7413	3,0△	2,1△	7613	1,9△	1,7△
Herkomst						
Europa, N-Amerika, Oceanië	11566	2,9	2,0	12551	1,7	1,6
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	785	2,9	2,1	841	2,0△	1,8
Geloof						
Onbelangrijk of niet-gelovig	9518	3,0▲	2,1△	10032	1,8	1,6
Beetje belangrijk	1421	2,6▽	1,8▽	1698	1,7	1,4▽
Heel belangrijk	843	2,4▽	1,8▽	1112	1,8	1,8
Relatiestatus						
Single	4364	3,3▲	2,3▲	3456	0,6▼	0,4▼
LAT (partner, niet samenwonend)	2374	3,2△	2,3△	2676	2,8▲	2,7▲
Samenwonend	1825	2,8	2,0	2158	2,3▲	2,0△
Getrouwd	3793	2,6▼	1,8▼	5108	1,8	1,7△

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 > .02; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde op 6-puntsschaal (0 = nooit, 6 = elke dag); [b]Alleen personen die gemasturbeerd hebben in het afgelopen half jaar; [c]Alleen personen die ooit seks hebben gehad.

2.3 Aantal sekspartners

Zevenendertig procent van de mensen heeft tot nu toe één of twee verschillende sekspartners gehad (Tabel 2.3.1). Een op de vijf mensen had drie tot vijf sekspartners en een op de drie personen heeft zes of meer sekspartners gehad. Daarnaast heeft ongeveer een op de tien personen (nog) geen sekspartner

gehad. In het afgelopen half jaar had ongeveer zes op de tien mensen één sekspartner. Negen procent van de mannen en vijf procent van de vrouwen had twee of meer verschillende sekspartners in het afgelopen half jaar. Ongeveer een derde van de mensen had in het afgelopen half jaar geen sekspartner.

Tabel 2.3.1 Aantal sekspartners ooit en in de afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen	Vrouwen	Totaal
Aantal sekspartners ooit	**n=7023**	**n=8455**	**n=15478**
Geen	9	9	9
1 of 2	33	41▲	37
3 tot 5	22▲	20	21
6 tot 10	16	16	16
11 tot 20	10▲	9	9
21 of meer	10▲	5	7
Aantal sekspartners afgelopen 6 maanden	**n=7021**	**n=8465**	**n=15486**
Geen	29	34△	32
Eén	62	61	61
Twee of meer	9△	5	7

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10.

Jonge mensen (18 tot en met 39 jaar) hebben de afgelopen 6 maanden meer verschillende sekspartners gehad dan personen die ouder zijn (Tabel 2.3.2). Onder de 25- tot 55-jarigen is de groep met meer dan tien verschillende sekspartners in het hele leven relatief groot, wanneer je kijkt naar het percentage in de totale groep. Datzelfde geldt voor mensen met een hbo- of universitair diploma en mensen die niet-gelovig zijn of voor wie geloof onbelangrijk is. Dit zou ook kunnen komen doordat deze groepen jonger zijn.

Tabel 2.3.2 Aantal sekspartners naar demografie (%)

		>1 sekspartner laatste 6 maanden		>10 sekspartners ooit	
	n	**Mannen**	**Vrouwen**	**Mannen**	**Vrouwen**
Leeftijd					
18-24 jaar	6514	15▲	14▲	8▼	9▼
25-39 jaar	2480	11▲	8▲	24▲	22▲
40-54 jaar	2313	7▼	5	24▲	16▲
55-69 jaar	2854	8	1▼	21	11▼
70-80 jaar	1325	3▼	<1▼	9▼	4▼
Opleiding					
Basisschool/pro/vmbo	2063	7	1▽	15▽	5▼
Havo/vwo/mbo	4594	9	6	19	13
Hbo/wo	8740	9	6△	22△	18▲
Herkomst					
Europa, N-Amerika, Oceanië	14238	9	5	20	14△
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1223	11	4	21	9
Geloof					
Onbelangrijk of niet-gelovig	11328	10△	6△	22▲	17▲
Beetje belangrijk	1908	7	3▽	17	8▼
Heel belangrijk	1559	4▽	1▽	9▼	4▼
Vaste partner					
Geen vaste partner	5381	17▲	11▲	21	18△
Vaste partner	10070	6	3	19	12

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10.

2.4 Type laatste sekspartner

We vroegen mensen of ze een relatie hadden met hun laatste sekspartner (Tabel 2.4.1). Voor 88% was de laatste sekspartner een vaste partner, voor 9% een losse sekspartner (iemand waarmee ze geen relatie, maar wel meer dan één keer seks hadden) en voor 4% iemand met wie ze eenmalig seks hadden (een one-nightstand). Voor mannen was de laatste sekspartner iets vaker een one-nightstand of losse partner, voor vrouwen iets vaker een vaste partner.

Tabel 2.4.1 Type laatste sekspartner (%)

	Mannen n=5679	Vrouwen n=6894	Totaal n=12573
One-nightstand	5△	3	4
Losse partner, vaker seks	10△	8	9
Vaste partner	86	89△	88

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10.

De laatste sekspartner was in de oudere leeftijdsgroep van 40 tot en met 80 jaar minder vaak een one-nightstand of losse partner en vaker een vaste partner dan in de jongere groepen (Tabel 2.4.2). Daarnaast geven mannen met een hbo- of universitair diploma iets vaker aan dat de laatste sekspartner een vaste partner was en mannen met een havo, vwo of mbo-diploma minder vaak. Tenslotte is de laatste sekspartner voor vrouwen die geloof heel belangrijk vinden minder vaak een one-nightstand.

Tabel 2.4.2 Type laatste sekspartner naar demografie (%)

		Mannen			Vrouwen		
	n	One-nightstand	Losse partner, vaker seks	Vaste partner	One-nightstand	Losse partner, vaker seks	Vaste partner
Leeftijd							
18-24 jaar	4758	17▲	22▲	61▼	11▲	17▲	72▼
25-39 jaar	2337	5	12▲	84▼	3	10▲	87▼
40-54 jaar	2194	2▼	6▼	92▲	2▼	5▼	93▲
55-69 jaar	2404	3▼	9	87	2▼	5▼	94▲
70-80 jaar	880	2▼	4▼	94▲	1▼	3▼	96▲
Opleiding							
Basisschool/pro/vmbo	1585	4	11	85	1▽	5▽	94△
Havo/vwo/mbo	3683	6△	10	84▽	3	9	88
Hbo/wo	7248	4▽	9	87△	3	8	89
Herkomst							
Europa, N-Amerika, Oceanië	11725	4	9	86	3	7	90△
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	829	5	13	82	4	11△	84
Geloof							
Onbelangrijk of niet-gelovig	9471	5	10	86	3	8△	88▽
Beetje belangrijk	1535	4	9	87	3	5▽	93△
Heel belangrijk	1020	3	8	89	1▽	6	93△

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10.

2.5 Datingapps en sexting

Online vindt ook seksueel gedrag plaats. Online kunnen mensen bijvoorbeeld seksuele partners ontmoeten (bijvoorbeeld via datingapps) of naaktfoto's en seksfilmpjes uitwisselen (sexting). In dit hoofdstuk beschrijven we in hoeverre mensen gebruik maken van datingapps en in welke mate zij aan sexting doen.

Elf procent van de mannen en 8% van de vrouwen van 18 tot en met 80 jaar gebruikte in de afgelopen 6 maanden weleens een datingapp (Tabel 2.5.1). Tinder, Bumbl, Badoo en Happn werden het meest gebruikt (niet in tabel). Zes

procent van alle mannen en 5% van alle vrouwen had in het afgelopen half jaar een date via een datingapp en 4% van alle mannen en 3% van alle vrouwen had in het afgelopen half jaar seks met iemand die ze via een datingapp hadden leren kennen.

Tabel 2.5.1 Gebruik van datingapps, date, en seks via datingapp in de afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen n=7016	**Vrouwen n=8451**	**Totaal n=15467**
Datingapp gebruikt	11△	8	10
Date via datingapp	6	5	5
Seks via datingapp	4	3	3

△= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V < .10$.

Datingapps worden vooral gebruikt door personen van 18 tot 40 jaar en singles (Tabel 2.5.2). Een derde van de single mannen en een kwart van de single vrouwen gebruikte in de afgelopen 6 maanden weleens een datingapp. Een op de zeven mannen en vrouwen zonder vaste partner maakte ook een afspraakje via een datingapp, en 9% van de single mannen en 8% van de single vrouwen had ook seks met iemand die ze via een datingapp leerden kennen. Van de mensen met een vaste partner die een datingapp hebben gebruikt, weten we niet of ze al een relatie hadden op het moment dat ze de datingapp gebruikten. Een deel van de mensen die nu een partner heeft, heeft deze wellicht via een datingapp ontmoet.

Tabel 2.5.2 Gebruik van datingapps, date, en seks via datingapp in de afgelopen 6 maanden naar demografie (%)

		Datingapp gebruikt		Date via datingapp		Seks via datingapp	
	n	♂	♀	♂	♀	♂	♀
Leeftijd							
18-24 jaar	6513	22▲	18▲	10▲	9▲	6▲	4
25-39 jaar	2478	18▲	12▲	9	7▲	6▲	4△
40-54 jaar	2305	8▼	7▼	5	5	3	3
55-69 jaar	2844	6▼	4▼	3▼	2▼	2▼	1▽
70-80 jaar	1306	3▼	2▼	2▼	1▼	1▼	1▽
Opleiding							
Basisschool/pro/vmbo	2041	7▽	3▽	3▽	2▽	2▽	1▽
Havo/vwo/mbo	4587	13△	9	6	4	4	3
Hbo/wo	8739	12	9△	7△	6△	4△	3△
Herkomst							
Europa, N-Amerika, Oceanië	14206	11	8	6	5	4	3
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1215	11	9	5	5	4	3
Geloof							
Onbelangrijk of niet-gelovig	11305	12△	9△	6△	5△	4△	3△
Beetje belangrijk	1899	7▽	6▽	3▽	3	2▽	2
Heel belangrijk	1551	6▽	3▽	3▽	2▽	2▽	1▽
Vaste partner							
Geen vaste partner	5366	32▲	25▲	15▲	14▲	9▲	8▲
Vaste partner	10047	4	2	3	1	2	1

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10.

Sexting is het maken en versturen van seksueel getinte beelden, zoals naaktfoto's en seksfilmpjes. Wij vroegen in hoeverre mensen het afgelopen half jaar zelf aan sexting deden (Tabel 2.5.3). Acht procent van de mensen heeft in het afgelopen half jaar weleens een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf naar iemand gestuurd, geslachtsdelen laten zien tijdens een videochat, of gemasturbeerd tijdens een videochat.

Gebruik van datingapps

Gebruik van datingapps, date via datingapps & seks via datingapps in de afgelopen 6 maanden

18-80 jaar

Mannen
Vrouwen

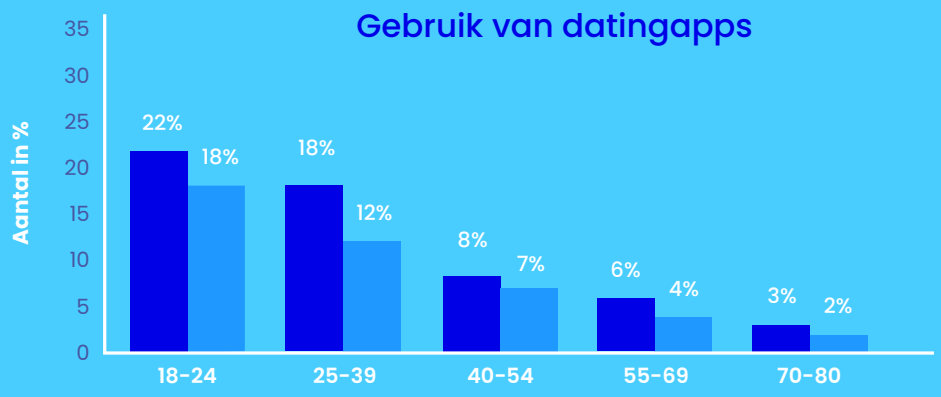

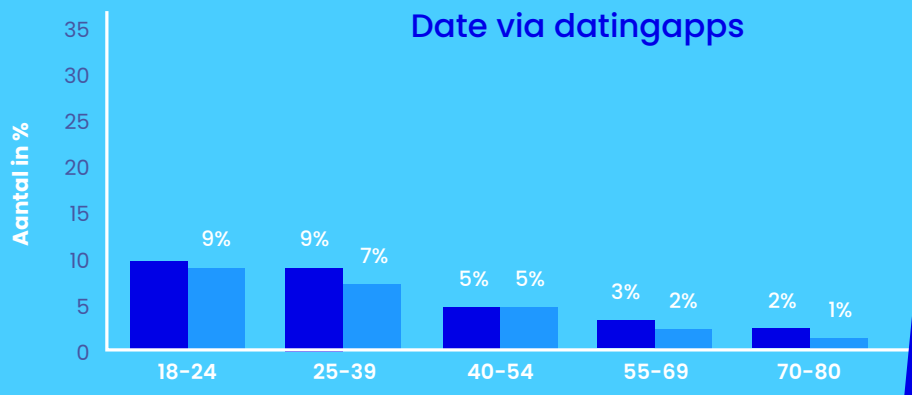

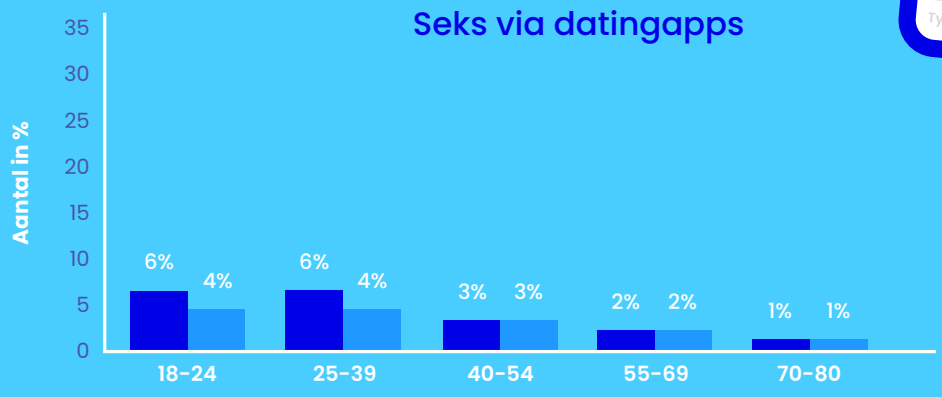

Rutgers

Tabel 2.5.3 Sexting in de afgelopen in de afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen n=6998	Vrouwen n=8433	Totaal n=15431
Ik stuurde een naaktfoto of seksfilmpje van mezelf aan iemand	7	6	7
Ik liet mijn penis/borsten of vagina zien tijdens een videochat	4△	3	3
Ik trok mezelf af/Ik vingerde mezelf tijdens een videochat	4△	2	3
Minstens één van bovenstaande	9△	7	8

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10.

In sommige groepen komt sexting relatief vaak voor (Tabel 2.5.4). Zo heeft een op de vijf 18- tot 25-jarigen het afgelopen half jaar seksueel getinte beelden van zichzelf gedeeld. Daarnaast zien we dat geloof een kleine rol speelt. Personen voor wie geloof heel belangrijk is, hebben in het afgelopen half jaar iets minder vaak aan sexting gedaan dan personen voor wie geloof onbelangrijk is of die niet-gelovig zijn. Daarnaast delen vrijgezelle mannen iets vaker seksueel getinte beelden van zichzelf dan mannen in een relatie. In beide gevallen kan de leeftijd van gelovige personen of van mensen in een vaste relatie een rol spelen.

Tabel 2.5.4 Minstens één keer sexting[a] in de afgelopen 6 maanden naar demografie (%)

	n	Mannen	Vrouwen
Leeftijd			
18-24 jaar	6514	19▲	20▲
25-39 jaar	2478	13▲	10▲
40-54 jaar	2300	7▼	7
55-69 jaar	2825	5▼	2▼
70-80 jaar	1288	2▼	1▼
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	2023	7	3▽
Havo/vwo/mbo	4576	9	8
Hbo/wo	8724	10	8△
Herkomst			
Europa, N-Amerika, Oceanië	14171	9	7
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1209	11	6
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	11276	10△	8△
Beetje belangrijk	1894	7▽	6
Heel belangrijk	1549	6▽	3▽
Vaste partner			
Geen vaste partner	5357	13△	8
Vaste partner	10016	8	7

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Minstens één van de gedragingen uit Tabel 2.5.3.

2.6 Seks na gebruik van alcohol of drugs

Zes op de tien mensen tussen de 18 en 80 jaar hadden in het afgelopen jaar weleens seks nadat ze alcohol hadden gedronken (Tabel 2.6.1). Mannen doen dit iets vaker (62%) dan vrouwen (55%). Mannen geven ook iets vaker (8%) dan vrouwen (5%) aan in het afgelopen jaar weleens seks te hebben gehad na het gebruik van hasj of wiet. Een klein deel van de mensen (5%) had in het afgelopen jaar seks na gebruik van hard drugs (zoals XTC of cocaïne).

Tabel 2.6.1 Seks na gebruik van alcohol, hasj of wiet, of hard drugs in de afgelopen 12 maanden (%)

	Mannen n=5093	Vrouwen n=6014	Totaal n=11107
Alcohol	62△	55	59
Hasj of wiet	8△	5	7
Hard drugs (zoals XTC of cocaïne)	5	5	5

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10.

2.7 Betaalde seks

Zestien procent van de mannen (tussen de 25 en 80 jaar oud) heeft ooit in zijn leven weleens geld of iets anders gegeven voor seks (Tabel 2.7.1). Drie procent van de mannen deed dit in het afgelopen jaar (niet in tabel). Bij vrouwen komt dit nauwelijks voor. Een procent van de respondenten heeft ooit in het leven zelf geld of iets anders gekregen voor seks. Hierin verschillen mannen en vrouwen niet van elkaar.

Tabel 2.7.1 Betalen en betaald krijgen voor seks (%)

	Mannen n=6996	Vrouwen n=8415	Totaal n=15411
Ooit geld of iets anders gegeven voor seks	15▲	<1	8
Ooit geld of iets anders gekregen voor seks	1	2	1

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10.

2.8 Verschuivingen

In deze paragraaf vergelijken we het seksuele gedrag van 18 tot en met 80-jarigen in 2023 met dat in 2017.

In vergelijking met 2017 is er in 2023 weinig veranderd in ervaring met seks in de afgelopen 6 maanden (Tabel 2.8.1). De groep die penis-in-vagina seks of anale seks had is wel iets kleiner in 2023 dan in 2017. In 2023 rapporteren minder vrouwen seks gehad te hebben dan in 2017.

2.8.1 Verschuivingen in ervaring met seks in de afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	**2023**	**2017**	**2023**
	n=6916	**n=7018**	**n=10317**	**n=8452**
Masturbatie	84	85	67	70
Porno gekeken	71	74	29	29
Penis-in-vagina seks	70	65▽	72	63▽
Anale seks	13	10▽	12	8▽
Seks[a]	75	73	76	69▽

▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ervaring met aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

Wanneer we kijken naar het aantal sekspartners ooit en in de afgelopen 6 maanden, zijn er bij vrouwen een paar zeer kleine verschuivingen te zien (Tabel 2.8.2). De groep vrouwen die geen sekspartner had in de afgelopen 6 maanden is iets groter geworden en de groep vrouwen die één sekspartner had iets kleiner. Ook is de groep vrouwen die in hun hele leven drie, vier of vijf sekspartners hadden iets kleiner geworden en de groep vrouwen met een of twee partners iets groter. Bij mannen zijn er geen verschuivingen te zien in het aantal sekspartners.

2.8.2 Verschuivingen in aantal sekspartners ooit en afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	**2023**	**2017**	**2023**
	n=6902	**n=7023**	**n=10304**	**n=8465**
Aantal partners afgelopen 6 maanden				
Geen	29	29	27	34△
Eén	63	62	67	61▽
Twee of meer	8	9	6	5
Aantal partners ooit				
0	11	9	9	9
1 of 2	31	33	37	41△
3 tot 6	24	22	25	20▽
6 tot 11	16	16	16	16
11 tot 21	9	10	8	9
21 of meer	8	10	5	5

▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

Het gebruik van datingapps is ten opzichte van 2017 in 2023 gelijk gebleven (Tabel 2.8.3). Vrouwen geven in 2023 iets minder vaak aan zelf aan sexting gedaan te hebben in een half jaar tijd dan in 2017.

2.8.3 Verschuivingen in gebruik van datingapps en sexting afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	**2023**	**2017**	**2023**
	n=6918	**n=7016**	**n=10314**	**n=8451**
Datingapp gebruikt	10	11	7	8
Date via datingapp	6	6	5	5
Seks via datingapp	4	4	4	3
Zelf aan sexting gedaan	10	9	10	7▽

▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

2.9 Samenvatting

Vrijwel iedereen (93%) heeft ooit in hun leven seks met een partner. Ruim zeven op de tien volwassenen in Nederland had in het afgelopen half jaar seks met een partner. De meeste mensen hebben dan ook penis-in-vagina seks, maar die groep is wel iets kleiner geworden. Soloseks komt vooral voor onder 18- tot 40-jarigen. Dit neemt in de groep 55- tot 70-jarigen iets en vanaf 70 jaar sterk af. Seksuele activiteit met een partner komt het meest voor in de leeftijdsgroep 25 tot 55 jaar. Van de 25 tot en met 39-jarigen had 83% het laatste half jaar seks met een partner. Onder 70-plussers is dat 43%.

Een derde van de mannen (31%) en ruim een kwart van de vrouwen (27%) had in de afgelopen vier weken minstens één keer per week seks met een partner. De meeste mensen (86% van de mannen en 89% van de vrouwen) hadden een vaste relatie met hun laatste sekspartner. Een op de tien mensen gebruikte weleens een datingapp in de laatste 6 maanden en een op de twaalf verstuurde weleens seksueel getinte beelden van zichzelf. Dit komt het meest voor in de jongste groep en onder mannen zonder vaste relatie. Onder vrouwen is sexting ten opzichte van 2017 iets afgenomen.

De grootste verschillen tussen mannen en vrouwen in seksueel gedrag zien we terug in soloseks. De meeste mannen en vrouwen hebben de afgelopen 6 maanden gemasturbeerd, maar onder mannen is die groep aanzienlijk groter (85%) dan onder vrouwen (70%). Mannen masturberen ook vaker dan vrouwen: 51% van de mannen doet dit ten minste wekelijks, tegenover 17% van de

vrouwen. In pornogebruik zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen nog groter. Van de mannen keek 74% de afgelopen 6 maanden naar porno, bij vrouwen is dat 29%.

Hoofdstuk 3 Betekenis en beleving

Yolin Kraan & Hanneke de Graaf

In het vorige hoofdstuk is het seksuele gedrag van volwassenen in Nederland beschreven. Seksueel gedrag wordt beïnvloed door opvattingen en gevoelens rondom seksualiteit. Bovendien is inzicht in betekenis en beleving van seksueel gedrag belangrijk om het gedrag in een context te kunnen plaatsen. Daarnaast is een positieve beleving van seksualiteit op zichzelf een belangrijk aspect van seksuele gezondheid. In dit hoofdstuk gaan we in op hoe mensen denken over seksualiteit en hoe ze seksualiteit beleven. We beschrijven opvattingen, tevredenheid, lichaamsbeeld, positieve en negatieve gevoelens, motieven en seksuele communicatie.

3.1 Seksuele attitudes

De deelnemers aan dit onderzoek kregen een aantal stellingen over verschillende aspecten van seksualiteit voorgelegd, met de vraag hierbij aan te geven in hoeverre ze het hiermee eens of oneens waren. Sommige van deze vragen werden enkel aan personen van 25 jaar en ouder voorgelegd. De resultaten laten zien dat een kleine groep (6%) seks voor het huwelijk verkeerd vindt. De meeste mensen vinden dat een vrouw zelf moet kunnen kiezen of ze een abortus wil (86%), dat homoseksualiteit normaal is (78%), dat seksuele voorlichting op scholen verplicht moet zijn (88%) en dat je het altijd moet checken als je niet zeker weet of de ander seks wil (94%) (Tabel 3.1.1).

Opvattingen over ‘seks zonder verliefdheid’ zijn wat meer verdeeld. Zes op de tien mensen vindt dit oké en mannen vinden dit vaker oké (68%) dan vrouwen (55%). Daarnaast vindt 41% van de mannen tegenover 28% van de vrouwen dat er tegenwoordig te veel aandacht is voor homo-en biseksualiteit. Als er een naaktfoto van iemand online komt, vindt een op de vijf (19%) dat dit je eigen schuld is. De helft van de mensen vindt dat dit niet je eigen schuld is en de overige 32% heeft hier geen uitgesproken mening over. Mannen zijn het vaker eens met deze stelling (23%) dan vrouwen (15%).

Tabel 3.1.1 Opvattingen over seksualiteit[a] (%)

	Mannen			Vrouwen			Totaal		
	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens
Hele groep	**n=7020**			**n=8454**			**n=15474**		
Seks voor het huwelijk is verkeerd[b]	6	10	84	5	10	84	6	10	84
Het is oké als iemand seks heeft zonder verliefd te zijn	68▲	20	12	55	29▲	17▲	61	24	14
Als een vrouw sexy kleding draagt, is het haar eigen schuld als ze wordt lastiggevallen[b]	4	17△	79	4	14	82△	4	16	80
Een vrouw moet zelf kunnen kiezen of ze een abortus wil	84	11△	5△	88△	7	4	86	9	5
Als er een naaktfoto van je online komt, is dat je eigen schuld[b]	23▲	35▲	42	15	29	57▲	19	32	49
Abortus is moord[b]	8	20	72	10	20	70	9	20	71
Als je niet zeker weet of de ander seks wil, moet je dat altijd checken	93	6△	1	95△	4	1	94	5	1
25 jaar en ouder	**n=4247**			**n=4709**			**n=8956**		
Anticonceptie (bijv. de pil of condooms) moet gratis zijn voor iedereen	67	23▲	10▲	80▲	14	5	74	19	8
Er is tegenwoordig te veel aandacht voor homo- en biseksualiteit[b]	41▲	34	25	28	34	37▲	35	34	31
Homoseksualiteit is normaal	74	19▲	8▲	83▲	12	6	78	15	7
Seksuele voorlichting moet op scholen verplicht zijn	87	10△	2	89△	9	2	88	10	2

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Vormen met elkaar de schaal 'Tolerante seksuele opvattingen', waarbij items met een [b] zijn omgescoord.

Seksuele vorming op school

25+ jaar

Seksuele voorlichting
moet op scholen verplicht zijn

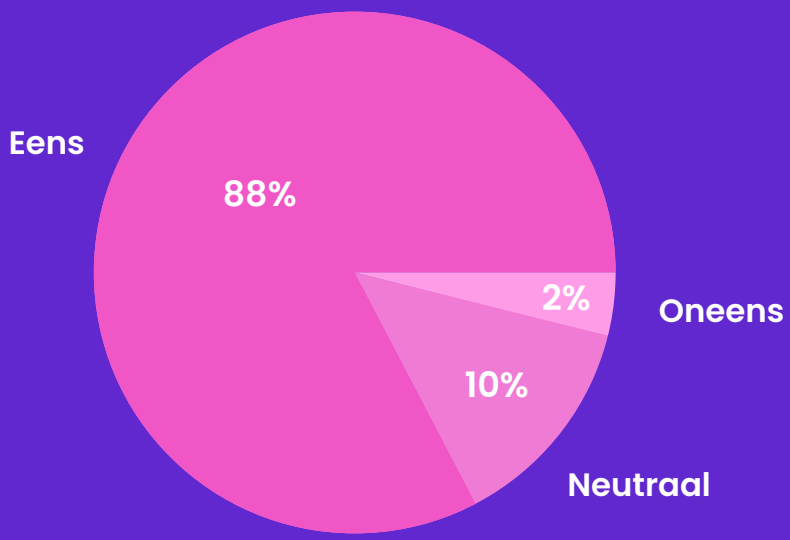

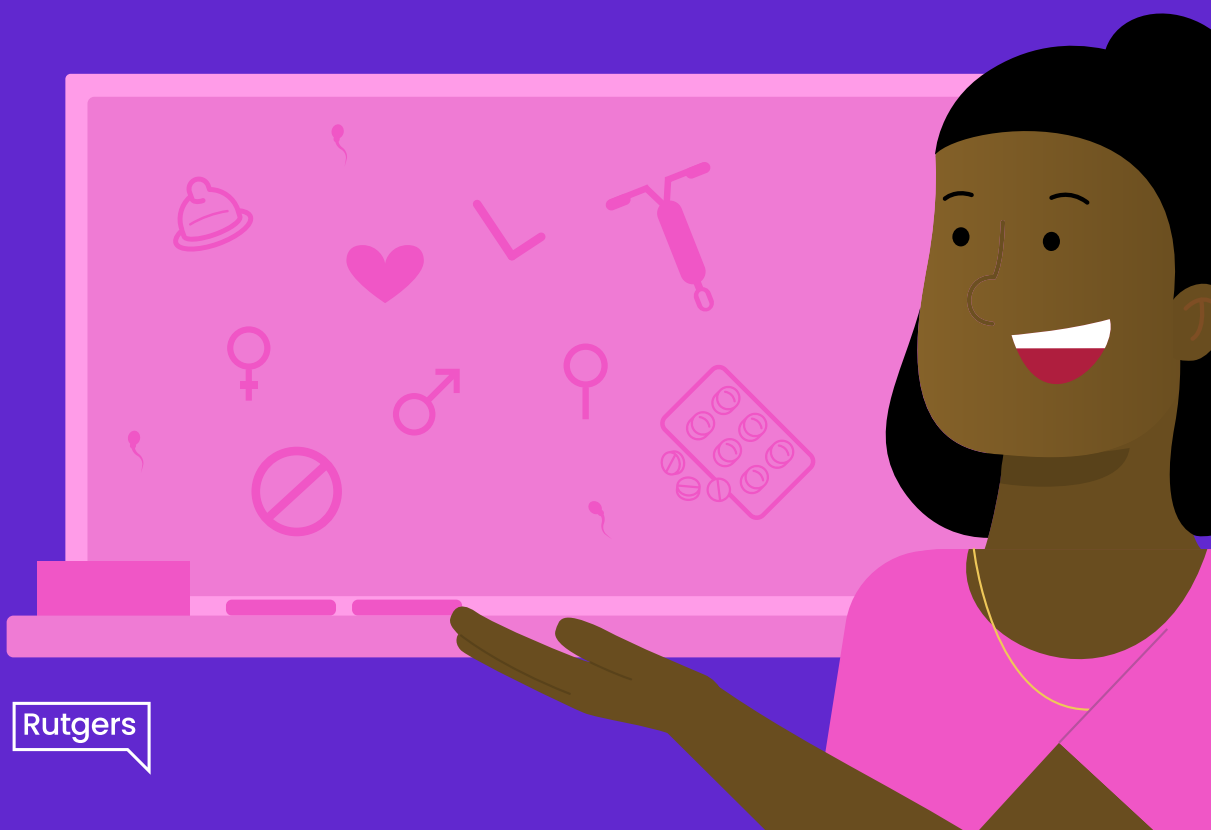

Rutgers

Seksuele opvattingen zijn gerelateerd aan leeftijd, opleiding, herkomst en geloof (Tabel 3.1.2). Jongere personen, personen met een hbo- of universitair diploma, personen met een herkomst in Europa, Noord-Amerika of Oceanië, en niet-gelovige of personen die geloof onbelangrijk vinden, hebben een tolerantere houding ten opzichte van bovenstaande aspecten van seksualiteit dan andere personen in Nederland.

Tabel 3.1.2 Tolerante seksuele opvattingen naar demografie (M[a] binnen de 25+ steekproef)

	n	Mannen	Vrouwen
Leeftijd			
25-39 jaar	2480	2,6△	2,7△
40-54 jaar	2312	2,6	2,7
55-69 jaar	2857	2,6	2,7
70-80 jaar	1331	2,5▽	2,5▽
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	1729	2,5▼	2,5▼
Havo/vwo/mbo	2518	2,6	2,6▽
Hbo/wo	4663	2,7▲	2,7▲
Herkomst			
Europa, N-Amerika, Oceanië	8401	2,6▲	2,7▲
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	554	2,4	2,5
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	6299	2,7▲	2,8▲
Beetje belangrijk	1388	2,5▽	2,6▽
Heel belangrijk	968	2,1▼	2,2▼

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 > .02; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde score over stellingen uit Tabel 3.1.1; hoe hoger, hoe toleranter (1= oneens, 3= eens).

3.2 Relationele tevredenheid

Driekwart van de mensen (74%) geeft aan op dit moment een vaste relatie te hebben (niet in tabel). Mensen van 25 jaar en ouder konden ook aangeven of ze meerdere vaste partners hadden. Van deze groep gaf 0,6% aan meerdere vaste partners te hebben. We vroegen de mensen met een vaste relatie naar hun tevredenheid over deze relatie (Tabel 3.2.1). Mensen met meerdere vaste partners kozen een van hun partners uit om de vragen over te beantwoorden.

Over het algemeen zijn mensen tevreden over de relatie met hun partner, alhoewel er ook punten zijn waarover sommigen iets minder tevreden zijn. Ruim acht op de tien (84%) geeft aan dat ze willen dat de relatie met hun partner voor altijd is en 79% vindt hun partner seksueel aantrekkelijk. Mannen vinden dit vaker dan vrouwen (respectievelijk 84% tegenover 74%). Ook geven meer mannen (70%) dan vrouwen (58%) aan dat hun partner begrijpt hoe ze zich voelen.

Tabel 3.2.1 Relationele tevredenheid[a] (%)

	Mannen n=4530			**Vrouwen n=5520**			**Totaal n=10045**		
	Klopt niet	**Klopt een beetje**	**Klopt helemaal**	**Klopt niet**	**Klopt een beetje**	**Klopt helemaal**	**Klopt niet**	**Klopt een beetje**	**Klopt helemaal**
Ik wil dat de relatie met mijn partner voor altijd is	2	14	84	3	13	84	3	13	84
Ik vind mijn partner seksueel aantrekkelijk	2	14	84▲	3▲	22▲	74	3	18	79
Mijn partner en ik laten elkaar onze liefde duidelijk zien	4	23	73	4	24	72	4	24	72
Ik wil nooit een ander dan mijn partner	10△	23△	67	7	20	73△	9	21	70
Ik vertel alles aan mijn partner	7	28	65	7	28	65	7	28	65
Mijn partner begrijpt hoe ik me voel	3	27	70▲	5▲	36▲	58	4	32	64

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Vormen met elkaar de schaal 'Relationele tevredenheid'.

Relationele tevredenheid hangt licht samen met leeftijd, opleiding en geloof. De leeftijdsgroep tussen de 18 en 40 jaar is iets meer tevreden met hun relatie in vergelijking met de oudere leeftijdsgroepen (Tabel 3.2.2). Mannen met een hbo- of universitair diploma hebben een iets lagere relationele tevredenheid dan mannen met basisonderwijs of een vmbo-diploma en dan mannen met een havo, vwo of mbo-diploma. Daarnaast is de groep die geloof heel belangrijk vindt ook iets meer tevreden over hun relatie.

Tabel 3.2.2 Relationele tevredenheid naar demografie (M[a])

	n	Mannen	Vrouwen
Leeftijd			
18-24 jaar	2760	2,8△	2,8△
25-39 jaar	1952	2,8△	2,7△
40-54 jaar	2022	2,7▽	2,7▽
55-69 jaar	2326	2,7▽	2,6▽
70-80 jaar	1017	2,7	2,7
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	1471	2,7△	2,7
Havo/vwo/mbo	2857	2,7△	2,7
Hbo/wo	5693	2,7▽	2,7
Herkomst			
Europa, N-Amerika, Oceanië	9444	2,7	2,7
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	617	2,7	2,7
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	7325	2,7▽	2,7
Beetje belangrijk	1375	2,7	2,6
Heel belangrijk	982	2,8△	2,7△

▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde score over stellingen uit Tabel 3.2.1; Hoe hoger, hoe meer tevredenheid (1= klopt niet, 3= klopt helemaal).

3.3 Seksuele tevredenheid

Alle 25-plussers die seks hadden in de afgelopen 5 jaar, vulden een aantal stellingen in over de mate waarin ze tevreden zijn met verschillende aspecten van hun seksleven in het laatste jaar (Tabel 3.3.1). Ruim de helft (56%) van de 25-plussers geeft aan dat ze tevreden zijn met hun seksleven in het algemeen. Een meerderheid van de 25-plussers is tevreden over de mate van verbondenheid met de ander tijdens seks, en hun gevoelens van opwinding en verlangen. Mensen zijn het minst tevreden over hoe vaak ze seks hebben. Mannen zijn hier vaker ontevreden over (20%) dan vrouwen (15%). Meer mannen dan vrouwen zijn tevreden met hun seksuele verlangens en gevoel van opwinding.

Tabel 3.3.1 Seksuele tevredenheid in de afgelopen 12 maanden (% 25-plussers die seks hadden in de afgelopen 5 jaar)

	Mannen n=3711			Vrouwen n=3980			Totaal n=7691		
	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden
Hoe vaak u seks heeft	44	35△	20△	52△	32	15	48	34	18
De verbondenheid met de ander tijdens seks	74	20	5	75	20	5	75	20	5
Uw seksuele verlangens	69▲	26	5	60	31▲	9▲	64	29	7
Uw gevoel van opwinding tijdens seks	79▲	18	3	65	28▲	7▲	72	23	5
Uw seksleven in het algemeen	57	31	13	56	34	11	56	32	12

▲= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V > .10$; △= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V < .10$.

We vroegen de hele groep 18 tot en met 80-jarigen om hun seksleven een rapportcijfer te geven. Mensen geven hun seksleven gemiddeld een 7,0: mannen een 7,1 en vrouwen een 7,0 (niet in tabel). Het rapportcijfer dat mensen geven aan hun seksleven hangt licht samen met factoren zoals leeftijd en geloof (Tabel 3.3.2). Mensen tussen de 25 en 40 jaar geven hun seksleven gemiddeld het hoogste rapportcijfer. Verder geven mannen die geloof heel belangrijk vinden hun seksleven een iets hoger cijfer dan het gemiddelde in de hele groep mannen.

Rapportcijfer seksleven

18-80 jaar

Mannen
Vrouwen

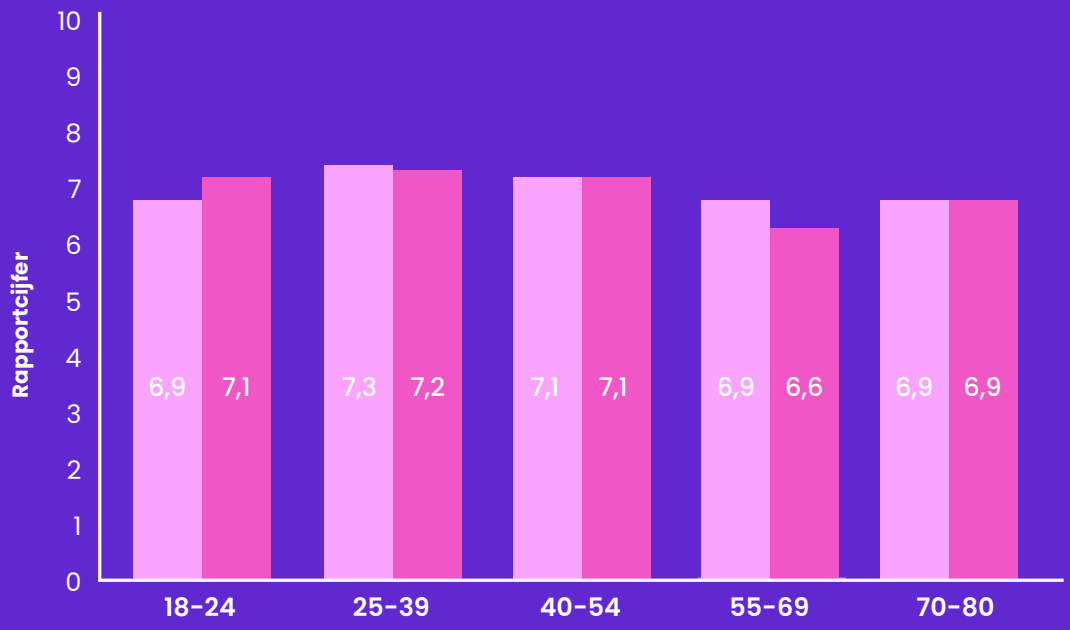

Rutgers

Tabel 3.3.2 Rapportcijfer seksleven naar demografie (M van mensen die seks hadden in de afgelopen 5 jaar)

	n	Mannen	Vrouwen
Leeftijd			
18-24 jaar	4759	6,9▽	7,1
25-39 jaar	2314	7,3△	7,2△
40-54 jaar	2184	7,1	7,1
55-69 jaar	2377	6,9	6,6▽
70-80 jaar	845	6,9	6,9
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	1552	7,1	7,0
Havo/vwo/mbo	3652	7,1	7,0
Hbo/wo	7223	7,0	7,0
Herkomst			
Europa, N-Amerika, Oceanië	11637	7,0	7,0
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	823	7,3	6,9
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	9401	7,0▽	7,0
Beetje belangrijk	1519	7,1	7,0
Heel belangrijk	1011	7,5△	7,2

▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 < .02

3.4 Lichaamsbeeld

Alle personen gaven aan in welke mate zij tevreden zijn over verschillende delen van hun lichaam (Tabel 3.4.1). Een meerderheid van de mannen (65%) en vrouwen (57%) is tevreden over hun uiterlijk in het algemeen. Mannen zijn over bijna alle lichaamsdelen meer tevreden dan vrouwen. Zo is bijvoorbeeld 35% van de vrouwen ontevreden over hun buik, tegenover 23% van de mannen. Zestien procent van de vrouwen geeft aan ontevreden te zijn over hun figuur tegenover 8% van de mannen. Ook is 11% van de vrouwen ontevreden over hun billen terwijl 3% van de mannen dit aangeeft. Zes procent van de mannen en vrouwen is ontevreden over de geslachtsdelen. Hierin verschillen ze niet van elkaar.

Tabel 3.4.1 Lichaamsbeeld[a] (%)

	Mannen n=7004			Vrouwen n=8431			Totaal n=15435		
	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden
Gezicht	72△	25	3	67	28△	4△	70	27	4
Borstkas/borsten	60	32	8	59	30	11△	59	31	10
Buik	38▲	39▲	23	30	35	35▲	34	37	29
Penis/vagina (vulva)	63△	30	6	59	35△	6	61	32	6
Billen	71▲	26	3	59	31▲	11▲	65	28	7
Mijn figuur	54▲	37	8	44	39▲	16▲	49	38	12
Mijn uiterlijk in het algemeen	65△	31	4	57	36△	7△	61	33	6

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Vormen met elkaar de schaal 'Lichaamsbeeld'.

Lichaamsbeeld hangt in lichte mate samen met leeftijd en geloof (Tabel 3.4.2). In de oudste groep 70 tot en met 80-jarigen zijn mensen het meest positief over hun lichaam. Personen die geloof onbelangrijk vinden of die niet-gelovig zijn, zijn wat minder positief, terwijl degenen die geloof heel belangrijk vinden iets positiever zijn over hun lichaam. Daarnaast zien we ook dat vrouwen met een hbo- of universitair diploma een iets positiever lichaamsbeeld hebben en vrouwen met een havo, vwo of mbo-diploma iets minder positief.

Tabel 3.4.2 Lichaamsbeeld naar demografie (Gemiddelde[a])

	n	Mannen	Vrouwen
Leeftijd			
18-24 jaar	6514	2,5	2,4▽
25-39 jaar	2478	2,5	2,4
40-54 jaar	2308	2,5	2,4
55-69 jaar	2846	2,5	2,4
70-80 jaar	1316	2,6△	2,5△
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	2055	2,5	2,4
Havo/vwo/mbo	4584	2,5	2,3▽
Hbo/wo	8735	2,5	2,4△
Herkomst			
Europa, N-Amerika, Oceanië	14223	2,5	2,4
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1214	2,6	2,5
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	11310	2,5▽	2,4▽
Beetje belangrijk	1904	2,6	2,4
Heel belangrijk	1556	2,7△	2,5△

▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde score over stellingen uit Tabel 3.4.1; Hoe hoger, hoe meer tevredenheid (1= ontevreden, 3= tevreden).

3.5 Positieve en negatieve gevoelens over seks

Seksueel actieve[6] personen gaven aan in welke mate ze het eens of oneens waren met een aantal stellingen over positieve en negatieve gevoelens ten aanzien van seks (Tabel 3.5.1). De meerderheid van de mensen heeft positieve seksuele gevoelens, maar bij mannen is die groep wel groter dan bij vrouwen. Zo zegt 91% van de mannen en 70% van de vrouwen erg te genieten van seks, 73% van de mannen en 50% van de vrouwen zegt dat seks belangrijk voor ze is, en 36% van de mannen tegenover 18% van de vrouwen wil van alles uitproberen op het gebied van seks.

[6] Seksueel actieve personen zijn personen tot 25 jaar die ooit seks hadden en 25-plussers die in de afgelopen 5 jaar seks hadden.

Tabel 3.5.1 Positieve en negatieve seksuele gevoelens (% mee eens)

	Mannen	Vrouwen	Totaal
Personen die seks hadden in de afgelopen 5 jaar	**n=5732**	**n=6955**	**n=12687**
Ik geniet erg van seks[a]	91▲	70	80
Ik weet wat ik lekker vind op het gebied van seks[a]	82△	76	79
Seks is voor mij belangrijk[a]	73▲	50	61
Totale groep	**n=6910**	**n=8277**	**n=15174**
Ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks[a]	36▲	18	27
Ik schaam me als ik seksuele gevoelens heb[a]	4	4	4
Mensen die ooit gemasturbeerd hebben	**n=6654**	**n=7143**	**n=13797**
Ik voel me schuldig na het masturberen[a]	6△	4	5

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Vormen met elkaar de schaal 'Positieve gevoelens t.a.v. seks' (omgekeerde van stelling 5 en 6).

Positieve seksuele gevoelens hangen samen met leeftijd en geloof, en in mindere mate met opleiding en herkomst (Tabel 3.5.2). Mannen van 18 tot en met 24 jaar hebben iets minder positieve seksuele gevoelens dan andere mannen. Daardoor is het verschil tussen mannen en vrouwen in seksueel plezier bij 18- tot 24-jarigen vrijwel afwezig. Daarnaast zien we iets minder positieve seksuele gevoelens in de oudste groepen, bij mannen vanaf 70 jaar en bij vrouwen vanaf 55 jaar. Verder rapporteren mannen en vrouwen die geloof onbelangrijk vinden of die niet-gelovig zijn meer positieve seksuele gevoelens dan mannen en vrouwen die geloof heel belangrijk vinden.

Tabel 3.5.2 Positieve seksuele gevoelens naar demografie (M[a])

	n	Mannen	Vrouwen
Leeftijd			
18-24 jaar	6514	2,5▼	2,5
25-39 jaar	2476	2,7△	2,5△
40-54 jaar	2302	2,7△	2,5
55-69 jaar	2811	2,7	2,4▽
70-80 jaar	1260	2,6▽	2,4▽
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	1996	2,6▽	2,4▽
Havo/vwo/mbo	4567	2,7	2,5
Hbo/wo	8723	2,6	2,5△
Herkomst			
Europa, N-Amerika, Oceanië	14126	2,6△	2,5△
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1212	2,6	2,4
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	11257	2,7▲	2,5▲
Beetje belangrijk	1883	2,6	2,5
Heel belangrijk	1539	2,5▼	2,3▼

▼/▲= lager/hoger dan in totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 > .02; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde score over stellingen uit Tabel 3.5.1 (omgekeerde van stelling 5 en 6); Hoe hoger, hoe positiever (1= oneens, 3= eens).

Seksueel actieve personen gaven aan hoe zij zich voelden en wat ze deden tijdens seks met hun laatste sekspartner (Tabel 3.5.3). Bij personen van 35 jaar en ouder is deze vraag alleen gesteld als ze in de afgelopen 5 jaar seks hadden, anders is de laatste seks soms wel heel lang geleden. Bijna iedereen voelde zich meestal of altijd fijn tijdens seks met de laatste sekspartner (96%) of meestal of altijd opgewonden (92%). Vrouwen geven vaker aan weleens onzeker te zijn over hoe ze eruitzien tijdens de seks (60%) dan mannen (35%). Mannen geven daarentegen vaker (94%) dan vrouwen (72%) aan dat ze meestal of altijd klaarkwamen tijdens de seks met hun laatste sekspartner. Mannen geven ook vaker aan dat ze meestal of altijd checkten of de ander dit wilde (87%) dan vrouwen (73%).

Tabel 3.5.3 Interactie met en beleving van seks met de laatste sekspartner (%)

	Mannen n=5672			Vrouwen n=6878			Totaal n=12550		
	Nooit	Soms	Meestal/Altijd	Nooit	Soms	Meestal/Altijd	Nooit	Soms	Meestal/Altijd
Ik voelde me fijn[a]	1	2	97△	1△	5△	94	1	4	96
Ik voelde me opgewonden[a]	1	2	96▲	2▲	10▲	88	2	6	92
Ik liet weten wat ik lekker vond[a]	3	12	85△	4△	16△	80	3	14	82
Ik vroeg wat de ander lekker vond[a]	5	15	79▲	10▲	27▲	62	8	21	71
Ik checkte of de ander dit wilde[a]	5	8	87▲	12▲	15▲	73	8	12	80
Ik kwam klaar (orgasme)[a]	2	3	94▲	9▲	19▲	72	6	11	83
Ik had invloed op wat er gebeurde[a]	1	7	92	2	8	90	2	8	91
Ik voelde me onzeker over hoe ik eruit zag[b]	65▲	27	8	40	44▲	16▲	53	35	12
Ik was bang dat ik iets niet goed deed[b]	49	42△	9	54△	38	8	51	40	9

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Vormen met elkaar de schaal '(Communicatie over) seksueel plezier'; [b]Vormen met elkaar de schaal 'Seksueel zelfvertrouwen'.

Uit de verschillende stellingen over de interactie met en beleving van seks met de laatste sekspartner konden twee schalen geconstrueerd worden: (communicatie over) seksueel plezier en seksueel zelfvertrouwen (Tabel 3.5.4). Hoewel (de communicatie over) seksueel plezier bij oudere personen iets lager is, is het zelfvertrouwen in deze groep juist wat hoger dan in de jongste groepen.

Tabel 3.5.4 Beleving van seks met de laatste sekspartner naar demografie (M)

		(Communicatie over) seksueel plezier[a]		Zelfvertrouwen[b]	
	n	**Mannen**	**Vrouwen**	**Mannen**	**Vrouwen**
Leeftijd					
18-24 jaar	4759	3,5	3,2	3,2▽	3,0▼
25-39 jaar	2336	3,6△	3,3△	3,4▽	3,2▽
40-54 jaar	2193	3,5	3,3△	3,5△	3,3△
55-69 jaar	2403	3,5▽	3,1▽	3,5△	3,4△
70-80 jaar	871	3,4▽	3,1▽	3,5△	3,5△
Opleiding					
Basisschool/pro/vmbo	1578	3,5	3,2	3,4	3,3
Havo/vwo/mbo	3683	3,5	3,2	3,4	3,3
Hbo/wo	7245	3,5	3,2	3,5	3,3
Herkomst					
Europa, N-Amerika, Oceanië	11716	3,5	3,2	3,4	3,3
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	826	3,5	3,1	3,4	3,3
Geloof					
Onbelangrijk of niet-gelovig	9463	3,5	3,2	3,4	3,3▽
Beetje belangrijk	1534	3,5	3,2	3,5	3,3
Heel belangrijk	1017	3,6△	3,1	3,5	3,4△

▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde score over stelling 1 t/m 6 uit Tabel 3.5.3 (1= nooit, 4 = altijd); [b]Gemiddelde score over stelling 7 en 8 uit Tabel 3.5.3 (1= altijd, 4 = nooit).

3.6 Seksuele motieven

De redenen om seks te hebben, kunnen zowel pleziergericht (bijvoorbeeld omdat iemand zich opgewonden voelt) als intimiteitsgericht zijn (bijvoorbeeld om hun liefde te laten zien). Beiden worden vaak genoemd, maar de pleziergerichte redenen net iets vaker (Tabel 3.6.1). Vrouwen geven vaker (62%) dan mannen (56%) aan dat ze seks hebben om emotioneel dichtbij de ander te zijn. Mannen geven daarentegen vaker aan seks te hebben omdat ze het lekker vinden (90%) dan vrouwen (73%). Daarnaast geven mannen ook vaker dan vrouwen aan seks te hebben om de ander te laten genieten, omdat ze zich opgewonden voelen of om de ander een plezier te doen.

Tabel 3.6.1 Motieven voor seks (%)

	Mannen n=5428			Vrouwen n=6595			Totaal n=12021		
	Nooit	Soms	Vaak	Nooit	Soms	Vaak	Nooit	Soms	Vaak
Omdat ik het lekker vind	<1	10	90▲	2▲	25▲	73	1	17	82
Om de ander te laten genieten	1	16	83▲	3▲	31▲	67	2	23	75
Omdat ik me opgewonden voel	1	17	82▲	3▲	36▲	61	2	26	72
Om mijn liefde te laten zien[a]	2	25	72	3	28	69	3	26	71
Om emotioneel dicht bij de ander te zijn	6	38△	56	6	32	62△	6	35	59
Om de ander een plezier te doen	10	32	58▲	14▲	47▲	38	12	40	48
Om de ander niet te verliezen	70	17	13△	74△	19	8	72	18	10

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Alleen gevraagd aan 25-plussers (mannen n= 3707, vrouwen n= 3967, totaal n= 7671).

3.7 Praten over seks

Aan personen van 25 jaar en ouder zijn vragen gesteld over het gemak waarmee zij over seks praten met hun eventuele partner en kinderen. De meeste 25-plussers geeft aan dat ze makkelijk over seks kunnen praten met hun partner. Een op de twaalf 25-plussers (8%) vindt dit lastig (Tabel 3.7.1). Praten over seks met de kinderen vinden mannen vaker dan vrouwen 'niet makkelijk en niet moeilijk'. Mannen vinden praten met de partner iets vaker makkelijk dan vrouwen. De leeftijd van het jongste kind maakt niet heel veel verschil voor de mate waarin ouders het moeilijk vinden met hun kinderen over seksualiteit te praten.

Tabel 3.7.1 Gemak in praten over seks (% 25-plussers)

	Mannen			Vrouwen			Totaal		
	Makkelijk	Niet makkelijk/niet moeilijk	Moeilijk	Makkelijk	Niet makkelijk/niet moeilijk	Moeilijk	Makkelijk	Niet makkelijk/niet moeilijk	Moeilijk
Met uw kind of kinderen[a]	**n=2255**			**n=2159**			**n=4414**		
4-7 jaar	44	50	6	50	44	6	47	47	6
8-11 jaar	43	54△	4	54	41	6	48	48	5
12-16 jaar	44	48△	9	58	35	7	50	42	8
17 jaar of ouder	32	56△	12	38	51	11	35	54	11
Met uw partner	**n=3538**			**n=3778**			**n=7316**		
	56△	36	8	51	41△	8	54	38	8

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Leeftijdsgroepen ingedeeld op basis van leeftijd jongste kind.

3.8 Verschuivingen

In deze paragraaf vergelijken we de opvattingen en gevoelens over seksualiteit van 18 tot en met 80-jarigen in 2023 met die in 2017.

In vergelijking met 2017 lijken iets meer mensen seksuele rechten en keuzevrijheid te onderschrijven (Tabel 3.8.1). Zo is het percentage mannen dat homoseksualiteit normaal vindt iets hoger (74%) dan in 2012 (71%). Ook is zowel onder mannen als vrouwen de groep die het eens is met de stelling "abortus is moord" iets kleiner geworden. De groep die het oneens is met de stelling dat seksuele voorlichting op scholen verplicht moet zijn, is iets kleiner geworden. Bij deze stelling is de groep die neutraal is iets groter geworden. De grootste verschuiving is te zien bij de stelling "Als er een naaktfoto van je online komt, is dat je eigen schuld". Het percentage dat het eens is met deze stelling is bij mannen afgenomen van 37% naar 23% en bij vrouwen van 24% naar 15%.

Tabel 3.8.1 Verschuivingen in seksuele opvattingen (% 25-plussers)

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens
Mannen	**2017 (n=1886)**			**2023 (n=4252)**		
Seks voor het huwelijk is verkeerd	7	8	84	6	9	85
Homoseksualiteit is normaal	71	17	12	74△	19△	8▽
Abortus is moord	12	19	69	8▽	20	72△
Seksuele voorlichting moet op scholen verplicht zijn	90	7	3	87▽	10△	2▽
Als er een naaktfoto van je online komt, Is dat je eigen schuld	37	25	38	23▼	34▲	43▲
Vrouwen	**2017 (n=1938)**			**2023 (n=4709)**		
Seks voor het huwelijk is verkeerd	7	9	84	5	10	85
Homoseksualiteit is normaal	80	12	8	83	12	6
Abortus is moord	14	22	64	10▽	20▽	70△
Seksuele voorlichting moet op scholen verplicht zijn	90	6	4	89	9△	2▽
Als er een naaktfoto van je online komt, Is dat je eigen schuld	24	25	51	15▼	28▲	57▲

▼/▲= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

In 2023 geven minder mensen aan dat ze tevreden zijn óf ontevreden zijn met hun seksleven (Tabel 3.8.2). Er zijn dan dus meer mensen die niet tevreden en niet ontevreden zijn. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat we in 2017 nog een 5-puntsschaal hanteerden, waardoor mensen in dat jaar konden kiezen of ze 'tevreden' of 'erg tevreden' waren. Mogelijk kiest een deel van de mensen die in een 5-puntsschaal voor 'tevreden' of 'ontevreden' zouden kiezen, nu voor de middencategorie.

Tabel 3.8.2 Verschuivingen in seksuele tevredenheid (% 25-plussers)

	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden	Tevreden	Niet tevreden/niet ontevreden	Ontevreden
Mannen	**2017 (n=1602)**			**2023 (n=3684)**		
Hoe vaak u seks heeft	54	22	24	44▼	35▲	20▼
De verbondenheid met de ander tijdens seks	78	15	7	74▽	20△	5▽
Uw seksuele verlangens	74	18	9	69▼	26▲	5▼
Uw gevoel van opwinding tijdens seks	82	12	5	79▽	18△	3▽
Uw seksleven in het algemeen[a]	64	21	14	57▼	31▲	13▼
Vrouwen	**2017 (n=1614)**			**2023 (n=3938)**		
Hoe vaak u seks heeft	63	21	16	52▼	32▲	15
De verbondenheid met de ander tijdens seks	79	13	8	75▽	20△	5▽
Uw seksuele verlangens	69	20	11	60▼	31▲	9▼
Uw gevoel van opwinding tijdens seks	74	18	8	65▼	28▲	7▼
Uw seksleven in het algemeen[a]	68	19	13	56▼	34▲	11▼

▼/▲= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10; [a] De percentages voor 2017 zijn gecorrigeerd na de eerste publicatie van dit rapport.

Ook als we kijken naar Tabel 3.8.3 is een trend zichtbaar naar een iets minder positieve beleving van de eigen seksualiteit. Zo is het percentage dat aangeeft dat seks voor hen belangrijk is, bij mannen gedaald van 88% naar 75%, en bij vrouwen van 73% naar 50%. Bij zowel mannen als vrouwen is het percentage dat zegt te weten wat ze lekker vinden iets kleiner geworden. En het percentage vrouwen dat aangeeft van seks te genieten is gedaald van 77% naar 69%.

Tabel 3.8.3 Verschuivingen in seksuele gevoelens (%)

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens
Mannen, seksueel actief in afgelopen 5 jaar	**2017 (n=1691)**			**2023 (n=3699)**		
Ik geniet erg van seks	93	4	3	92	7▲	<1▼
Seks is voor mij belangrijk	88	8	4	75▼	23▲	2▼
Ik weet wat ik lekker vind op het gebied van seks	88	10	2	83▽	15△	1
Alle mannen	**2017 (n=1867)**			**2023 (n=4142)**		
Ik schaam me als ik seksuele gevoelens heb	2	5	93	4▲	13▲	83▼
Ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks	41	36	23	35▽	45△	20△
Vrouwen, seksueel actief in afgelopen 5 jaar	**2017 (n=1768)**			**2023 (n=3975)**		
Ik geniet erg van seks	77	18	5	69▼	27▲	3▼
Seks is voor mij belangrijk	73	18	8	50▼	40▲	10▲
Ik weet wat ik lekker vind op het gebied van seks	84	13	3	77▽	20△	2
Alle vrouwen	**2017 (n=1983)**			**2023 (n=4531)**		
Ik schaam me als ik seksuele gevoelens heb	3	8	89	4▲	15▲	81▼
Ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks	22	36	42	15▽	43△	42

▼/▲= lager/hoger dan in 2017, $p < .01$, Cramer's $V > .10$; ▽/△= lager/hoger dan in 2017, $p < .01$, Cramer's $V < .10$.

Als we kijken naar het gemak waarmee mensen met hun eventuele partner of kinderen praten over seksualiteit, dan zien we dat in beide gevallen vooral de groep die dit niet makkelijk én niet moeilijk vindt, groter is geworden. Voor het praten met kinderen geldt ook dat een kleiner deel van de ouders zegt dat ze dit moeilijk vinden. Voor praten met de partner is dit echter niet het geval. De groep die zegt dat ze het makkelijk vinden om hier met de partner over te praten is aanzienlijk kleiner geworden, en de groep die dit moeilijk vindt iets groter.

Tabel 3.8.4 Verschuivingen in praten over seks (% 25-plussers)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	**2023**	**2017**	**2023**
Praten met kinderen	**n=1475**	**n=3076**	**n=1487**	**n=3425**
Makkelijk	50	36▼	52	43▼
Niet makkelijk en niet moeilijk	34	53▲	34	48▲
Moeilijk	16	11▼	14	9▼
Praten met partner	**n=1721**	**n=3538**	**n=1751**	**n=3778**
Makkelijk	80	56▼	76	51▼
Niet makkelijk en niet moeilijk	15	36▲	17	41▲
Moeilijk	5	8▲	7	8▲

▼/▲= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

3.9 Samenvatting

De meeste Nederlanders hebben opvattingen die seksuele rechten en keuzevrijheid ondersteunen. Het overgrote deel vindt dat een vrouw zelf moet kunnen kiezen of ze een abortus wil, dat seksuele voorlichting op scholen verplicht moet zijn en dat je het altijd moet checken, als je niet zeker weet of de ander seks wil. Over sommige onderwerpen zijn de meningen echter meer verdeeld. Zo vindt een derde (35%) dat er tegenwoordig te veel aandacht is voor homo-en biseksualiteit. Ook vindt nog steeds een op de vijf mensen (19%) dat het je eigen schuld is als er een naaktfoto van je online komt, ook al is dit percentage sinds 2017 aanzienlijk gedaald.

Driekwart van de mensen van 18 tot en met 80 jaar heeft een vaste partner. Deze mensen zijn over het algemeen tevreden over de relatie met deze partner. Zo wil 84% van de mensen dat deze relatie voor altijd is. Ook over het seksleven zijn de meeste mensen positief. Zowel mannen als vrouwen beoordelen dit gemiddeld met een 7,0. Mannen ervaren meer positieve seksuele gevoelens dan vrouwen. Zo zegt 91% van de mannen en 70% van de vrouwen erg te genieten van seks. Ook komen meer mannen bij seks met de laatste partner vaak of altijd klaar (94%) dan vrouwen (72%). Op andere belevingsaspecten zien we opvallend weinig verschillen tussen mannen en vrouwen. Zo hebben mannen én vrouwen zowel seks uit liefde als uit lust.

Het percentage mannen en vrouwen dat zegt erg te genieten van seks is wel een stuk hoger dan het percentage dat tevreden is over hun seksleven (57% van de

mannen en 56% van de vrouwen). Mogelijk heeft dit ook te maken met de tevredenheid van mensen over de seksfrequentie, want hier is 44% van de mannen en 52% van de vrouwen tevreden over.

Hoofdstuk 4 Diversiteit in sekse, gender en seksuele oriëntatie

Fayaaz Joemmanbaks & Henny Bos

Dit hoofdstuk omvat een beschrijving van (de diversiteit in) sekse, seksuele oriëntatie en gender. Eerst beschrijven we hoeveel intersekse personen er zijn. Daarna bekijken we hoeveel personen transgender zijn of dit (nog) niet weten. We vergelijken transgender personen met cisgender personen op verschillende indicatoren van seksuele gezondheid. Ook beschrijven we hoeveel personen lhbqa+ zijn: dit zijn personen die lesbisch, homo, biseksueel, queer of aseksueel zijn, die een ander label gebruiken of die (nog) niet weten wat hun seksuele oriëntatie is. Vervolgens vergelijken we de seksuele belevingen, ervaringen, gedragingen en gezondheid van lhbqa+ personen met die van heteroseksuele personen. Daarna bekijken we de ervaringen met discriminatie van personen die op het gelijke sekse vallen. Ten slotte gaan we in op verschuivingen ten opzichte van 2017.

Wanneer we het in dit hoofdstuk over ‘mannen’ of ‘vrouwen’ hebben, gaan we meestal uit van genderidentiteit. In sommige gevallen betreft het echter ook de toegewezen sekse bij geboorte, bijvoorbeeld wanneer we kijken naar verschillen in hoe personen hun gender ervaren. Bij seksuele diversiteit wordt soms ook uitgegaan van toegewezen sekse. Zo werd bij de vragen naar het geslacht van de sekspartners expliciet uitgegaan van het toegewezen geslacht van de deelnemer en hun sekspartner(s), omdat dit relevanter is voor de inschatting van soa- en hiv-risico. In de paragraaf over verschuivingen ten opzichte van 2017 wordt er ook van toegewezen sekse uitgegaan om de data vergelijkbaar te houden. Als we het over de toegewezen sekse bij geboorte hebben, staat dit altijd expliciet vermeld. Daar staat dan bijvoorbeeld “vrouwen (toegewezen sekse)” of aan het begin van een paragraaf dat er vanuit toegewezen sekse is gerapporteerd.

4.1 Seksediversiteit

Aan alle deelnemers is gevraagd of ze intersekse zijn. Intersekse personen zijn geboren met een lichaam (bijvoorbeeld hormonen, chromosomen, geslachtsorganen, etc.) dat niet overeenkomt met het beeld dat de meeste mensen hebben van man of vrouw. Tabel 4.1.1 laat zien dat 0,3% van de mannen en vrouwen intersekse is. Non-binaire personen zijn wat vaker (4,6%) intersekse dan de totale groep.

Tabel 4.1.1 Intersekse naar genderidentiteit (%)

	Mannen n=6913	Vrouwen n=8293	Non-binair n=248	Totaal n=15454
Intersekse	0,3	0,3	4,6△	0,3

△= hoger dan de totale groep, p < .01, Cramer's V < .10.

4.2 Genderdiversiteit

Om de genderidentiteit van respondenten te achterhalen, vroegen we of ze zich een man, een vrouw, tussen een man en vrouw in, zowel man als vrouw, geen man en ook geen vrouw voelen, zich anders voelen, of dit (nog) niet weten. Wanneer de genderidentiteit van personen volledig overeenkomt met de toegewezen sekse bij geboorte, categoriseren we hen als "cisgender". We gebruiken "transgender" voor personen die zich identificeren met het andere binaire gender dan hun toegewezen sekse. We gebruiken "non-binair" voor personen die zich anders identificeren dan alleen man of vrouw, of personen die aangeven nog niet te weten wat hun genderidentiteit is.

Van de respondenten is 0,3% transgender en 1,1% non-binair (Tabel 4.2.1). Wanneer we kijken naar de toegewezen sekse, blijkt dat 1,3% van de mannen (toegewezen sekse) en 1,6% van de vrouwen (toegewezen sekse) transgender of non-binair is. Mannen (toegewezen sekse) zijn vaker transgender dan vrouwen (toegewezen sekse), terwijl vrouwen (toegewezen sekse) vaker dan mannen (toegewezen sekse) aangeven zich geen man en ook geen vrouw te voelen.

Tabel 4.2.1 Genderidentiteit naar toegewezen sekse bij de geboorte (%)

	Toegewezen sekse		
	Mannen n=7026	Vrouwen n=8465	Totaal n=15491
Gelijk aan toegewezen sekse	98,7	98,4	98,5
Tegenovergestelde van toegewezen sekse	0,4△	0,2	0,3
Tussen man en vrouw in	0,5	0,3	0,4
Zowel man als vrouw	0,1	0,2	0,1
Geen man en ook geen vrouw	0,1	0,5△	0,3
Weet ik nog niet	0,0	0,1	0,1
Anders	0,2	0,3	0,2

△= hoger dan de andere sekse, p < .01, Cramer's V < .10.

Zoals te zien is in Tabel 4.2.2, zijn personen in de jongere leeftijdsgroepen van 18 tot 24 jaar en 25 tot 39 jaar minder vaak cisgender en vaker transgender dan de totale groep. Daarnaast laat de tabel ook zien dat personen van 18 tot 24 jaar vaker aangeven zowel man als vrouw of geen man en ook geen vrouw te zijn dan de totale groep. Meer personen in deze leeftijdsgroep weten nog niet wat hun genderidentiteit is, terwijl oudere leeftijdsgroepen van 40 tot 45 jaar en 55 tot 69 jaar juist vaker weten wat hun genderidentiteit is dan de totale groep.

Tabel 4.2.2 Genderidentiteit naar leeftijd (%)

	18-24 jaar n=6507	25-39 jaar n=2477	40-54 jaar n=2307	55-69 jaar n=2862	70-80 jaar n=1338
Gelijk aan toegewezen sekse	96,8▽	98,2	98,9△	98,8	99,6△
Tegenovergestelde van toegewezen sekse	0,6	0,6△	0,2	0,0▽	0,0▽
Tussen man en vrouw in	0,6	0,2	0,5	0,4	0,1
Zowel man als vrouw	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1
Geen man en ook geen vrouw	0,7△	0,4	0,2	0,4	0,1
Dat weet ik nog niet	0,9△	0,3	0,1	0,1▽	0,1
Anders	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0

▽/△= lager/hoger dan de totale groep, $p < .01$, Cramer's $V < .10$.

Van de 215 respondenten voor wie hun genderidentiteit niet (helemaal) overeenkomt met hun toegewezen sekse bij geboorte, geeft 10% aan dat ze minimaal één genderbevestigende behandeling hebben gehad, zoals puberteitsremmers, hormoonbehandeling, borstconstructie of penis- of vaginaconstructie of -verwijdering (niet in tabel). Van de personen die (nog) geen behandeling hebben gehad, geeft 71% aan hier geen behoefte aan te hebben, 8% staat op de wachtlijst voor behandeling, 9% wil dit later en 12% weet nog niet of ze een genderbevestigende behandeling willen in de toekomst.

In de groep non-binaire personen (n=166) heeft 6% minstens één behandeling gehad. Driekwart (77%) van de non-binaire personen heeft nog geen behandeling gehad en wil dat ook niet, slechts een klein deel (4%) wil dit later of staat op een wachtlijst en 15% weet het nog niet.

4.3 Verschillen tussen cisgender en transgender en non-binaire personen

In deze paragraaf vergelijken we cisgender personen (personen bij wie de toegewezen sekse bij geboorte helemaal overeenkomt met de genderidentiteit)

met transgender en non-binaire personen (personen bij wie dit niet (helemaal) het geval is of personen die aangeven nog niet te weten wat hun genderidentiteit is). In het vervolg gebruik we de term “transgender” als overkoepeld begrip voor transgender en non-binaire respondenten in het onderzoek. Van deze groep is niet bekend hoe zij zich noemen, of zij een gevoel van onbehagen ervaren over de toegewezen sekse en hoe ze zich uiten. Cisgender personen zijn gemiddeld (47,4 jaar) ouder dan transgender personen (39,3 jaar).

Ervaring met relaties en seks

Er zijn kleine verschillen gevonden tussen cisgender personen enerzijds en transgender en non-binaire personen anderzijds wat betreft ervaring met relaties en seks[7] (Tabel 4.3.1). Vergeleken met cisgender personen geven iets minder transgender en non-binaire personen aan ooit een relatie te hebben gehad, of op dit moment een vaste relatie te hebben. Verder valt op dat transgender personen vaker geen sekspartner hebben gehad dan cisgender personen en meer transgender personen dan cisgender personen geven aan in de laatste vier weken geen seks te hebben gehad. Daartegenover geven ze juist iets minder vaak aan dat ze minimaal twee keer per week seks hebben gehad.

Tabel 4.3.1 Verschillen in ervaring met relaties en seks tussen cisgender en transgender personen (%)

		Cisgender n=10255	Transgender n=344
Ooit een relatie gehad		92	80▽
Nu een vaste relatie		75	50▽
Aantal sekspartners	geen	8	20△
	een of twee	38	30▽
	drie tot vijf	21	18
	zes of meer	32	31
Seksfrequentie (afgelopen 4 weken)	0 keer	39	62△
	1 keer	11	1
	2-3 keer	21	12▽
	elke weel	13	6▽
	meerdere keren	17	8▽

▽/△= lager/hoger dan cisgender personen, $p < .01$, Cramer’s $V < .10$.

[7] Ervaring met aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

Condoomgebruik, chemseks en testgedrag

Tabel 4.3.2 laat zien dat transgender personen vaker een condoom hebben gebruikt bij de laatste keer penis-in-vagina seks of anale seks. Ook zien we dat transgender personen in de afgelopen 6 maanden vaker seks hebben gehad met een seksegenoot (op basis van toegewezen sekse) en dat ze vaker ooit seks hebben gehad onder invloed van drugs (chemseks). Daarnaast zijn meer transgender personen dan cisgenderpersonen ooit en in de afgelopen 12 maanden getest op hiv.

Tabel 4.3.2 Verschillen in condoomgebruik en testgedrag cisgender en transgender personen (% seksueel ervaren personen)

	Cisgender n=5186	**Transgender n=142**
Condoomgebruik bij laatste keer seks[a]	15	29△
Recent seks gehad met seksegenoot (toegewezen sekse)	3	16△
Ooit seks gehad onder invloed van…		
… alcohol	59	54
… drugs	10	20△
Ooit getest op soa	30	37
Afgelopen 12 maanden getest op soa	5	11
Ooit positief getest op soa	10	15
Ooit getest op hiv	16	34△
Afgelopen 12 maanden getest op hiv	2	8△
Positief getest op hiv	-	-

△= hoger dan cisgender personen, $p < .01$, Cramer's $V < .10$; [a]Alleen personen die penis-in-vagina seks of anale seks hadden (n=12879).

Seksueel geweld, seksuele disfuncties en betaalde seks

Vergeleken met cisgender personen zijn meer transgender en non-binaire personen ooit in hun leven gedwongen om seksuele handelingen te verrichten die ze niet wilden (Tabel 4.3.3). Seksueel geweld, gedefinieerd als seks onder dwang en/of vingeren of aftrekken, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks tegen de wil, komt ook vaker voor onder transgender personen dan onder cisgender personen. Bijna twee op de vijf (38%) transgender personen zegt weleens seksueel geweld te hebben meegemaakt; bij cisgender personen is dit ongeveer een op de zeven (14%). Verder zien we ook dat transgender personen vaker geld of een andere beloning hebben gekregen voor seks dan cisgender personen.

Tabel 4.3.3 Seksueel geweld, seksuele disfuncties en betaalde seks onder cisgender en transgender personen (%)

	Cisgender n=9624	Transgender n=317
Ooit gedwongen	12	35△
Ooit seksueel geweld meegemaakt[a]	14	38△
Ooit druk of dwang uitgeoefend	18	16
Minstens één seksuele disfunctie[b]	11	18
Geld of andere beloning gegeven voor seks	8	9
Geld of andere beloning gekregen voor seks	1	7△

△= hoger dan cisgender personen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Seks onder dwang en/of vingeren/aftrekken, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks tegen de wil; [b]% van seksueel actieve personen (n=13.431).

Seksuele beleving, relatietevredenheid, lichaamsbeeld en mentale gezondheid

Transgender en non-binaire personen scoren iets lager dan cisgender personen op positieve seksuele gevoelens, (communicatie over) seksueel plezier met de laatste sekspartner en tevredenheid met de huidige relatie. Ook geven ze hun seksleven een lager rapportcijfer dan cisgender personen (Tabel 4.3.4). Daarnaast hebben transgender en non-binaire personen een minder positief lichaamsbeeld en een minder goede mentale gezondheid dan cisgender personen.

Tabel 4.3.4 Seksuele beleving en mentale gezondheid onder cisgender en transgender personen (M)

	Cisgender	Transgender
Seksueel ervaren groep	**n=13105**	**n=211**
Positieve seksuele gevoelens[a]	2,6	2,4▽
(Communicatie over) seksueel plezier met laatste partner[b]	3,4	3,2▽
Rapportcijfer seksleven	7,0	6,4▽
Personen met een relatie	**n=9946**	**n=121**
Tevredenheid huidige relatie[c]	2,7	2,4▽
Totale groep	**n=15140**	**n=302**
Lichaamsbeeld[d]	2,5	2,2▽
Mentale gezondheid[e]	3,3	2,9▽

▽= lager dan cisgender personen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde schaalscore, 1= laag, 3= hoog, bijvoorbeeld: "Ik geniet erg van seks"; [b]Gemiddelde schaalscore, 1=laag, 4= hoog, bijvoorbeeld: "Ik vroeg wat de ander lekker vond"; [c]Gemiddelde schaalscore, 1= laag, 3= hoog, bijvoorbeeld "Mijn partner begrijpt hoe ik me voel"; [d]Gemiddelde schaalscore, 1= laag, 3= hoog; [e] Gemiddelde schaalscore, 1=laag, 4= hoog.

Lichaamsbeeld

Tevredenheid over uiterlijk

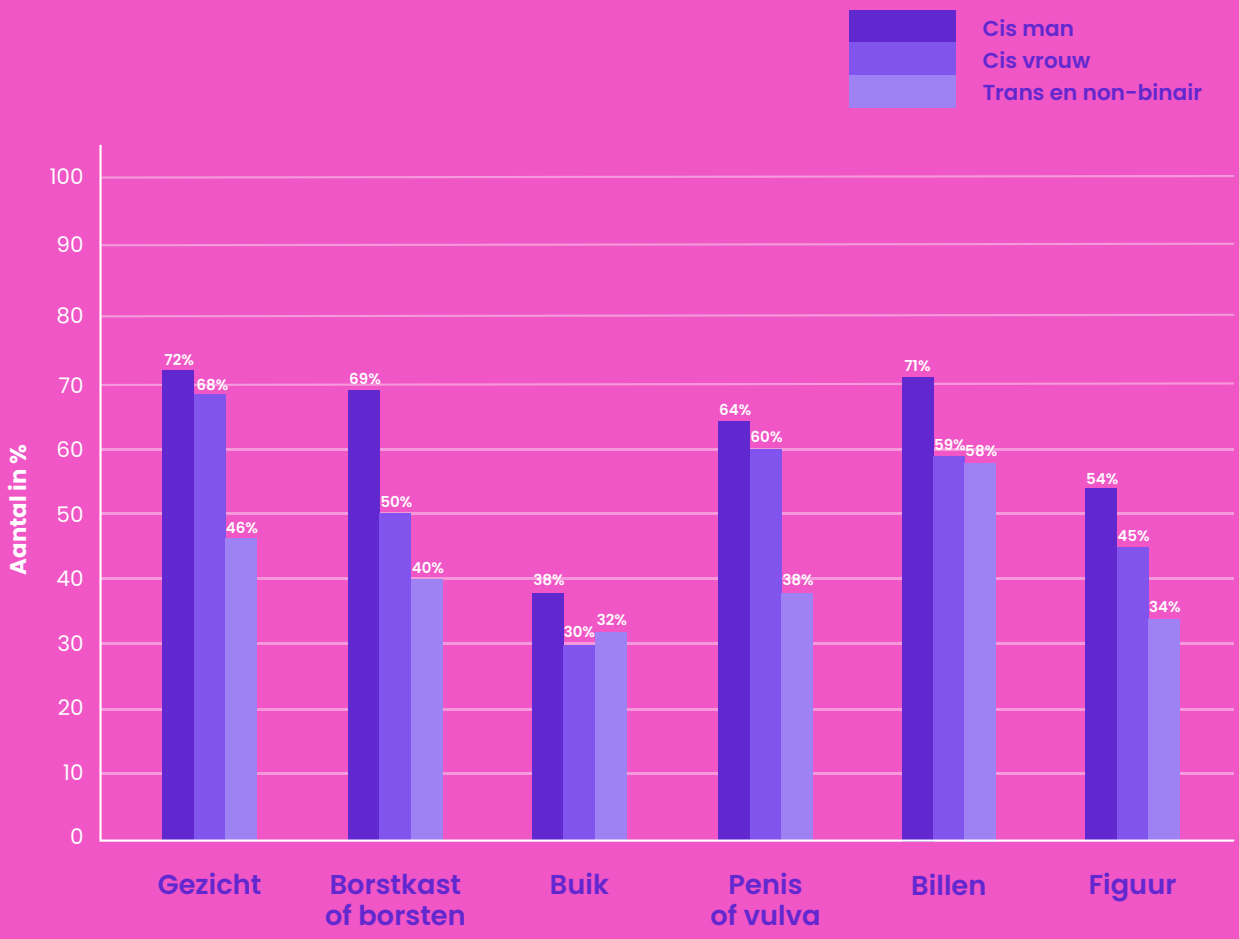

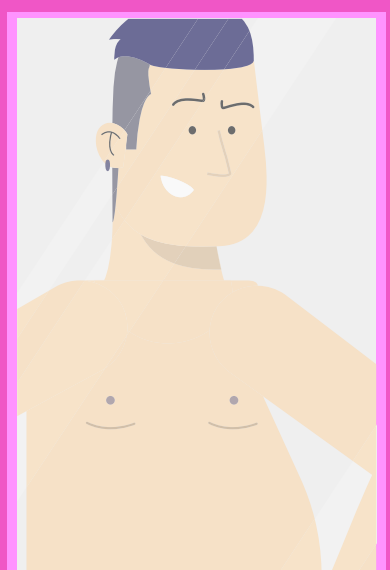

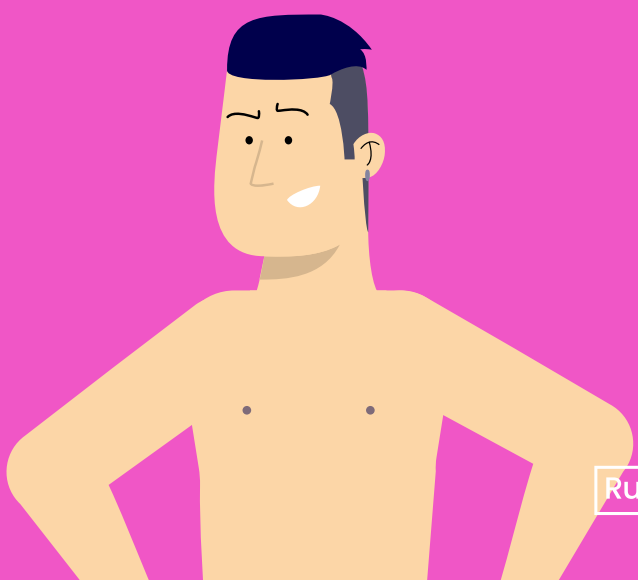

Rutgers

Datingapp gebruik en sexting

Tabel 4.3.5 laat zien dat transgender en non-binaire personen verschillen van cisgender personen in het gebruiken van datingapps en in het versturen of (ongewenst) ontvangen van naaktfoto's of seksfilmpjes. Zo gebruiken transgender personen vaker een datingapp en doen ze vaker aan sexting vergeleken met cisgender personen.

Tabel 4.3.5 Datingapp gebruik en sexting onder cisgender en transgender personen (%)

	Cisgender n=15145	Transgender n=302
Ooit een datingapp gebruikt	12	23△
Afspraak via datingapp in laatste 6 maanden	5	10
Seks met afspraak via datingapp in laatste 6 maanden	3	6
Sexting in laatste 6 maanden[a]	8	18△
Ongewenst een naaktfoto of seksfilmpje ontvangen in laatste 6 maanden	5	15△

△= hoger dan cisgender personen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Minimaal 1 van de volgende dingen gedaan: naaktfoto of seksfilmpje gestuurd, penis/borsten of vagina laten zien tijdens een videochat, gemasturbeerd tijdens een videochat.

Porno

In Tabel 4.3.6 is te zien dat meer transgender en non-binaire personen (62%) dan cisgender personen (49%) in het afgelopen half jaar porno hebben gekeken. Verder laat de tabel zien dat bijna alle respondenten (zowel trans als cis) van mening zijn dat echte seks soms of altijd heel anders is dan seks in porno. Transgender personen geven wel minder vaak aan dat je van porno leert wat je moet doen tijdens seks dan cisgender personen.

Tabel 4.3.6 Porno gekeken en attitude over porno onder cisgender en transgender personen (%)

	Cisgender n=9624	Transgender n=317
Porno gekeken afgelopen 6 maanden	49	62△
Attitude over porno (% soms/atlijd)	**n=4850**	**n=172**
Porno maakt me onzeker	36	43
Ik doe na wat ik in porno zie	44	36
Van porno leer je wat je moet doen tijdens seks	47	35▽
Echte seks is heel anders dan seks in porno	97	99

▽/△= lager/hoger dan cisgender personen, p < .01, Cramer's V < .10.

4.4 Seksuele diversiteit

Seksuele oriëntatie
Seksuele oriëntatie heeft betrekking op romantische en seksuele aantrekking, zelfbenoeming en seksueel gedrag. Het is een veelomvattend begrip, dat daarom ook meerdere vragen nodig heeft voor een volledig beeld. Respondenten gaven aan tot wie ze zich seksueel aangetrokken voelen (aantrekking), wat het gender is van hun huidige partner, hoe ze zichzelf noemen (zelfbenoeming) en met wie ze ooit seks hebben gehad (gedrag).

Verschillende aspecten van seksuele oriëntatie uitgesplitst naar genderidentiteit zijn beschreven in Tabel 4.4.1. Een op de twaalf (8%) mannen en een op de zes (16%) vrouwen voelt zich niet uitsluitend seksueel aangetrokken tot het andere binaire gender. Bij non-binaire respondenten zien we de meeste variatie in seksuele aantrekking. In totaal geeft 3% van de respondenten aan (ook) te vallen op non-binaire personen (ofwel personen die zich geen man of vrouw voelen). Bij personen die zichzelf geen man of vrouw voelen (of dit nog niet weten), geldt dit voor bijna twee op de vijf (39%).

Van alle respondenten is 11% bi+: zij voelen aantrekking tot meer dan één gender, inclusief personen die zich geen man of vrouw voelen (niet in tabel). De rest van de respondenten is monoseksueel: zij voelen uitsluitend seksuele aantrekking tot personen van één gender.

Tabel 4.4.1 Seksuele oriëntatie, uitgesplitst naar genderidentiteit (%)

	Mannen n=6935	Vrouwen n=8304	Non-binair n=252	Totaal n=15491
Huidige partner				
Man	1,8	67,2	20,7	34,8
Vrouw	69,1	1,0	14,8	34,4
Non-binair	0,0	0,1	1,1	0,1
Geen	29,1	31,6	63,4	30,8
Aantrekking				
Alleen tot vrouwen	91,5	1,1	19,8	45,5
Vooral tot vrouwen	3,6	1,0	17,0	2,4
Evenveel tot vrouwen als tot mannen	0,5	1,4	15,0	1,1
Vooral tot mannen	0,7	10,8	17,1	5,9
Alleen tot mannen	2,9	84,3	14,4	43,8
Niet tot vrouwen of mannen	0,2	0,4	9,3	0,4
Weet ik nog niet	0,1	0,5	6,6	0,4
Wil ik niet zeggen	0,4	0,6	0,8	0,5
(Ook) aantrekking tot non-binaire personen				
Ja	3,1	2,7	39,3	3,3
Nee	76,3	71,5	23,2	73,3
Weet ik nog niet	20,6	25,9	37,5	23,4

Naast aantrekking en gedrag is ook aan de respondenten gevraagd hoe ze hun eigen seksuele oriëntatie zien (Tabel 4.4.2). Mannen en vrouwen geven het vaakst aan hetero te zijn. Wanneer mannen zich niet als hetero identificeren, noemen ze zichzelf vaak homo/gay (3%) of bi (2%). Niet-hetero vrouwen noemen zichzelf vaak bi (4%). Non-binaire personen noemen zichzelf ook het vaakst hetero (27%), gevolgd door bi (17%), queer (12%) en aseksueel (9%).

Tabel 4.4.2 Zelfbenoeming van seksuele oriëntatie, uitgesplitst naar genderidentiteit (%)

	Mannen n=6912	Vrouwen n=8272	Non-binair n=250	Totaal n=15434
Hetero	92,8	90,9	27,4	91,1
Homo/gay	2,9	0	4,0	1,5
Lesbisch	0,0	1,0	7,5	0,6
Bi	2,1	3,7	17,2	3,1
Pan	0,2	0,6	9,9	0,5
Queer	0,2	0,4	11,5	0,4
Aseksueel	0,1	0,5	8,7	0,4
Anders	0,2	0,5	3,2	0,4
Weet ik nog niet	0,7	1,4	7,6	1,1
Wil ik niet zeggen	0,7	1,0	0,8	0,8

Er is ook gevraagd of iemand ooit of in de afgelopen zes maanden seks (vingeren of aftrekken, orale of anale seks) heeft gehad met een seksegenoot (Tabel 4.4.3). Daarbij is gekeken naar de toegewezen sekse van zowel de sekspartner als de respondent. Een op de tien personen heeft ooit seks gehad met iemand van dezelfde toegewezen sekse; hierbij waren geen verschillen tussen mannen en vrouwen (toegewezen sekse). In de afgelopen zes maanden hadden mannen iets vaker (4%) dan vrouwen (3%) seks met een seksegenoot.

Tabel 4.4.3 Seks gehad met iemand van dezelfde toegewezen sekse, uitgesplitst voor toegewezen sekse (%)

	Toegewezen sekse		
	Mannen n=7033	Vrouwen n=8479	Totaal n=15512
Ooit seks met seksegenoot	9,4	10,4	9,9
Seks met seksegenoot in de afgelopen 6 maanden	3,7△	2,5	3,1

△= hoger dan vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10.

Hoeveel lhbqa+ personen zijn er?

Deze paragraaf laat zien dat, afhankelijk van het aspect van seksuele oriëntatie waarmee je rekent, je verschillende schattingen krijgt van het aantal personen dat lhbqa+ is. Kijkend naar zelfbenoeming is 8% van de personen lhbqa+ (ofwel niet-heteroseksueel). Dit percentage omvat ook personen die aangeven nog niet te weten hoe ze zichzelf zouden noemen. Als we deze groep buiten beschouwing laten, is 7% lhbtqa+. Op basis van seksuele aantrekkingskracht

blijkt dat 8% van de mannen en 16% van de vrouwen niet uitsluitend aangetrokken is tot mensen van het andere binaire gender. Als we een behoudender schatting maken door personen die zich voornamelijk tot het andere binaire gender en een beetje tot hun eigen gender aangetrokken voelen, als hetero te categoriseren, verkleint de schatting van lhb+ personen tot 4% van de mannen en vrouwen: deze personen voelen zich uitsluitend, voornamelijk of evenveel tot hun eigen gender aangetrokken. Als we kijken naar het aantal personen dat ooit seks heeft gehad met iemand van dezelfde toegewezen sekse, is 10% van de respondenten lhbqa+.

4.5 Geïnternaliseerde lhb-negativiteit

Personen die zich uitsluitend, vooral of evenveel aangetrokken voelen tot seksegenoten (op basis van de toegewezen sekse) zijn een aantal stellingen voorgelegd over hoe ze zich voelen over hun seksuele oriëntatie (Tabel 4.5.1). De meeste van deze respondenten (86%) vinden het normaal dat ze (ook) op seksegenoten vallen. Het aan iemand vertellen vinden deze personen iets lastiger; 71% vindt het geen probleem om te vertellen dat ze (ook) op seksegenoten vallen. Mannen en vrouwen zijn even trots op het feit dat ze (ook) op seksegenoten vallen. Een op de tien mannen en vrouwen zou liever niet (ook) op seksegenoten vallen.

Tabel 4.5.1 Geïnternaliseerde lhb-negativiteit (% eens binnen groep personen van 25 jaar en ouder die (ook) seksueel aangetrokken is tot seksegenoten o.b.v. toegewezen sekse)

	Toegewezen sekse		
	Mannen	Vrouwen	Totaal
	n=324	n=475	n=799
Ik vind het geen probleem om te vertellen dat ik (ook) op seksegenoten val[a]	70	72	71
Ik vind het heel normaal dat ik (ook) op seksegenoten val[a]	85	87	86
Ik zou liever niet (ook) op seksegenoten vallen[a]	10	10	10
Ik ben er trots op dat ik (ook) op seksegenoten val[a]	40	38	39

[a]Vormen met elkaar de schaal 'geïnternaliseerde lhb-negativiteit'.

Er zijn geen verschillen tussen respondenten op basis van demografische gegevens in de mate van geïnternaliseerde lhb-negativiteit (in hoeverre ze hun seksuele oriëntatie accepteren). Zowel leeftijd, opleiding, geloof en herkomst maken hierin niet uit.

Tabel 4.5.2 Geïnternaliseerde lhb-negativiteit[a] naar demografische gegevens (gemiddelde binnen groep personen van 25 jaar en ouder die (ook) seksueel aangetrokken is tot seksegenoten o.b.v. toegewezen sekse)

	n	Totaal
Leeftijd		
18-24 jaar	548	1,4
25-39 jaar	108	1,4
40-54 jaar	43	-
55-69 jaar	82	1,4[b]
70-80 jaar	18	-
Opleiding		
Basisschool/pro/vmbo	20	-
Havo/vwo/mbo	243	1,4
Hbo/wo	506	1,4
Herkomst		
Europa, N-Amerika, Oceanië	722	1,4
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	76	1,5[c]
Geloof		
Onbelangrijk of niet-gelovig	672	1,4
Beetje belangrijk	54	1,5[d]
Heel belangrijk	-	1,8

- = groep te klein (< 50) om over te rapporteren; [a]Gemiddelde score over de subvragen uit tabel 3.6.1 (inverse van derde item); [b]BI: 1,3%-1,5%; [c]BI: 1,4%-1,7%; [d]BI: 1,4%-1,7%.

4.6 Verschillen tussen lhbqa+ en hetero personen

In deze paragraaf vergelijken we lhbqa+ personen op een aantal onderwerpen met hetero personen, om inzicht te krijgen in mogelijke verschillen in seksuele gezondheid tussen deze twee groepen.

Respondenten werden gecategoriseerd als lhbqa+ als ze aangaven:
1. minimaal enige seksuele aantrekking te voelen tot hun eigen gender en/of
2. geen seksuele aantrekking te voelen en/of
3. nog niet weten wat hun seksuele aantrekking is en/of
4. in enige mate seksuele aantrekking te voelen naar meer dan één gender (inclusief of personen die zich geen man of vrouw voelen) en/of
5. voor zichzelf één van de volgende labels te gebruiken: homo/gay, lesbisch, bi, pan, queer, aseksueel of anders (en niet “hetero”) en/of

6. dat ze (ook) aantrekking voelen tot personen die zich geen man en geen vrouw voelen.

Ervaringen met relaties en seks

Kijkend naar ervaringen met relaties en seks, blijken lhbqa+ personen, vergeleken met hetero personen, minder vaak een relatie te hebben gehad (Tabel 4.6.1). Wat betreft ervaringen met seks zijn er kleine verschillen tussen hetero en lhbqa+ personen. Zo hadden lhbqa+ personen vaker zes of meer sekspartners in hun hele leven dan hetero personen. Wat betreft recente seksfrequentie geven lhbqa+ personen aan in de afgelopen vier weken iets vaker geen seks te hebben gehad dan hetero personen. Tot slot blijkt dat iets meer lhbqa+ personen weleens een orgasme hebben gehad dan hetero personen.

Tabel 4.6.1 Verschillen in ervaring met relaties en seks tussen hetero en lhbqa+ personen (%)

		Hetero n=12763	Lhbqa+ n=2625
Ooit een relatie gehad		93	86▽
Nu een vaste relatie		76	64▼
Aantal sekspartners	geen	7	11▲
	een of twee	40	22▼
	drie tot vijf	22	17▼
	zes of meer	30	50▲
Seksfrequentie (afgelopen 4 weken)	0 keer	38	43△
	1 keer	11	8▽
	2 tot 3 keer	21	21
	elke week	13	11▽
	meerdere keren per week	16	17

▼/▲= lager/hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V < .10.

Condoomgebruik, chemseks en testgedrag

Mannen die (ook) seks hebben met mannen (MSM) hebben vaker ooit seks onder invloed van drugs gehad dan mannen die uitsluitend seks hebben met het andere sekse (Tabel 4.6.2). Voor vrouwen die (ook) seks hebben met vrouwen (VSV) zien we daarnaast ook een verschil voor seks onder invloed van alcohol in dezelfde richting. Tot slot zien we dat meer MSM en VSV zich ooit of recent hebben laten testen op soa en hiv en een soa hebben gehad dan hetero personen.

Tabel 4.6.2 Verschillen in condoomgebruik en testgedrag tussen hetero en MSM of VSV (%)

	Toegewezen mannen		Toegewezen vrouwen	
	Hetero	MSM*	Hetero	VSV*
	n=5399	n=543	n=6548	n=744
Condoomgebruik bij laatste keer seks	17	21	14	10
Ooit seks onder invloed van…				
…alcohol	62	65	53	68▲
…drugs	10	23▲	6	24▲
Soa-test ooit	24	59▲	30	60▲
Soa-test afgelopen 12 maanden	3	17▲	5	16▲
Ooit een soa gehad	7	24▲	9	28▲
Hiv-test ooit	12	44▲	16	40▲
Hiv-test afgelopen 12 maanden	1	14▲	2	5△
Positieve hiv-diagnose gehad	-	-	-	-

▲= hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V < .10; *Hetero = uitsluitend seks hebben gehad met het personen van het andere sekse; MSM = mannen die (ook) seks hebben met mannen; VSV = vrouwen die (ook) seks hebben met vrouwen.

Seksueel geweld, seksuele disfuncties en betaalde seks

Seksueel geweld is gedefinieerd als seks onder dwang en/of vingeren of aftrekken, orale seks, vaginale seks of anale seks tegen de wil. Meer lhbqa+ personen dan hetero personen geven aan dat ze ooit gedwongen zijn tot seksuele handelingen of dat ze seksueel geweld hebben meegemaakt (Tabel 4.6.3). Ongeveer een derde (32%) van de lhbqa+ personen zegt ooit seksueel geweld te hebben meegemaakt; bij hetero personen is dit een op de acht (12%). Er waren geen verschillen in hoe vaak personen zeiden zelf wel eens druk of dwang te hebben uitgeoefend. Verder geven meer lhbqa+ personen aan (18%) een seksuele disfunctie (zoals een erectie- of orgasmeprobleem) te hebben gehad in het afgelopen jaar dan hetero personen (10%). Tot slot hebben meer lhbqa+ personen dan hetero personen weleens geld of spullen gekregen in ruil voor seks. Het geven van geld of spullen in ruil voor seks komt bij zowel hetero als lhbqa+ personen ongeveer even vaak voor.

Tabel 4.6.3 Seksueel geweld, seksuele problemen en betaalde seks onder hetero en lhbqa+ personen (%)

	Hetero n=12739	Lhbqa+ n=2622	Totaal n=15361
Ooit gedwongen	10	28▲	12
Ooit seksueel geweld meegemaakt[a]	12	32▲	15
Ooit druk of dwang uitgeoefend	18	20	18
Minstens één seksuele disfunctie[b]	10	18△	11
Geld of andere beloning gegeven voor seks	8	7	8
Geld of andere beloning gekregen voor seks	1	6▲	2

▲= hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Seks onder dwang en/of vingeren of aftrekken, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks tegen de wil; [b]% van seksueel ervaren personen (n=13418).

Seksuele beleving, relatietevredenheid, lichaamsbeleving en mentale gezondheid

Tabel 4.6.4 laat zien dat lhbqa+ personen iets lager scoren dan hetero personen op hun beleving van seks met hun laatste sekspartner. Het rapportcijfer dat lhbqa+ personen geven aan hun seksleven is gemiddeld ook iets lager (M = 6,8) dan dat van hetero personen (M = 7,1). Daarnaast zijn lhbqa+ personen minder tevreden met hun huidige relatie dan hetero personen. Tot slot scoren lhbqa+ personen relatief laag op lichaamsbeeld en mentale gezondheid.

Tabel 4.6.4 Seksuele beleving en mentale gezondheid onder hetero en lhbqa+ personen (M)

	Hetero	Lhbqa+
Seksueel ervaren groep	**n=11166**	**n=2107**
Positieve seksuele gevoelens[a]	2,6	2,6
Beleving van seks met laatste partner[b]	3,4	3,3▽
Rapportcijfer seksleven	7,1	6,8▽
Personen met een relatie	**n=8650**	**n=1376**
Tevredenheid huidige relatie[c]	2,7	2,6▽
Totale groep	**n=12735**	**n=2623**
Lichaamsbeeld[d]	2,5	2,3▽
Mentale gezondheid[e]	3,3	3,0▼

▼= lager dan hetero personen, p < .01, Eta2 > .02; ▽= lager dan hetero personen, p < .01, Eta2 < .02; [a]Gemiddelde schaalscore, 1= laag, 3= hoog, bijvoorbeeld: "Ik geniet erg van seks"; [b]Gemiddelde schaalscore, 1=laag, 4= hoog, bijvoorbeeld: "Ik vroeg wat de ander lekker vond"; [c]Gemiddelde schaalscore, 1= laag, 3= hoog, bijvoorbeeld "Mijn partner begrijpt hoe ik me voel"; [d]Gemiddelde schaalscore, 1= laag, 3= hoog; [e] Gemiddelde schaalscore, 1=laag, 4= hoog.

Mening over homo- en biseksualiteit

25+ jaar

Er is tegenwoordig te veel aandacht voor homo- en biseksualiteit.

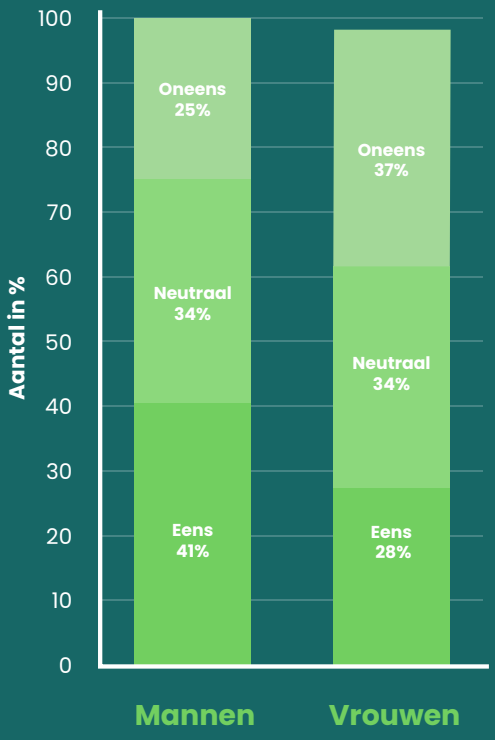

Homoseksualiteit is normaal.

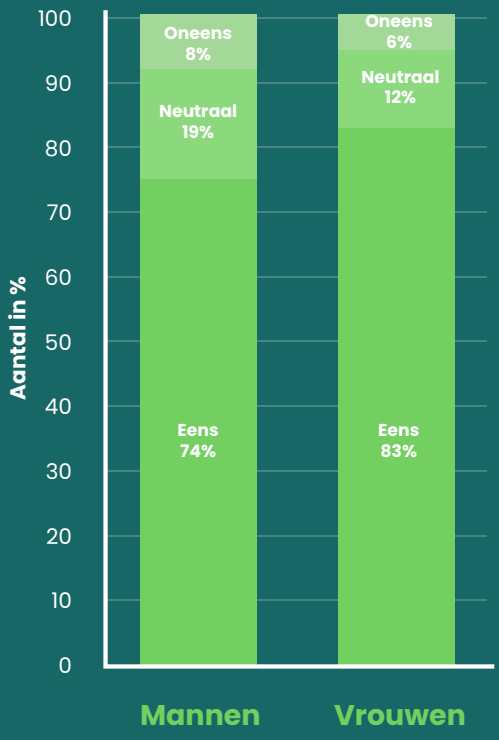

Rutgers

Datingapp gebruik en sexting

Lhbqa+ personen zijn actiever in het gebruik van datingapps dan hetero personen: ze hebben vaker een datingapp gebruikt, vaker afgesproken via een datingapp en ook vaker seks gehad met iemand via een datingapp (Tabel 4.6.5). Daarnaast hebben meer lhbqa+ personen in de afgelopen zes maanden ervaring met het versturen van naaktfoto's of -filmpjes en met ongewenste sexting door anderen. Een op de acht lhbqa+ personen heeft ongewenst een naaktfoto of seksfilmpje ontvangen, tegenover ongeveer een op de vijfentwintig hetero personen.

Tabel 4.6.5 Datingapp gebruik en sexting onder hetero en lhbqa+ personen (%)

	Hetero	**Lhbqa+**
	n=5594	**n=1742**
Ooit een datingapp gebruikt	10	25▲
Afspraak via datingapp in laatste 6 maanden	4	12▲
Seks met afspraak via datingapp in laatste 6 maanden	2	8▲
Sexting in laatste 6 maanden[a]	6	21▲
Ongewenst een naaktfoto of seksfilmpje ontvangen in laatste 6 maanden	4	12▲

▲= hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V > .10; [a]Minimaal 1 van de volgende dingen gedaan: naaktfoto of seksfilmpje gestuurd, penis/borsten of vagina laten zien tijdens een videochat, gemasturbeerd tijdens een videochat.

Porno

Tabel 4.6.6 is te zien dat twee derde (67%) van de lhbqa+ personen porno heeft gekeken in het afgelopen half jaar, tegenover de helft (49%) van de heteroseksuele personen. Verder laat de tabel zien dat lhbqa+ personen iets vaker (44%) onzeker worden van porno dan heteroseksuele personen (34%).

Tabel 4.6.6 Porno gekeken en attitude over porno onder hetero en lhbqa+ personen (%)

	Hetero	**Lhbqa+**
	n=12734	**n=2620**
Porno gekeken afgelopen 6 maanden	49	67▲
Attitude over porno (% soms/altijd)	**n=3684**	**n=1323**
Porno maakt me onzeker	34	44△
Ik doe na wat ik in porno zie	43	45
Van porno leer je wat je moet doen tijdens seks	48	42
Echte seks is heel anders dan seks in porno	97	99

▲= hoger dan cisgender personen, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan cisgender personen, p < .01, Cramer's V < .10.

4.7 Ervaringen met homonegativiteit

Aan personen van 25 jaar en ouder die zich uitsluitend, vooral of evenveel aangetrokken voelen tot seksegenoten (op basis van de toegewezen sekse), is gevraagd of zij in het afgelopen jaar uitschelden, pesten, bedreigen of geweld op basis van hun seksuele oriëntatie hebben meegemaakt. Tabel 4.7.1 laat zien dat een kwart van de lhb personen in het afgelopen jaar is uitgescholden vanwege hun seksuele oriëntatie. Ongeveer een vijfde van de respondenten is gepest en een tiende is bedreigd omdat ze (ook) op seksegenoten vallen. Drie procent van de respondenten is in de afgelopen 12 maanden geschopt of geslagen omdat ze (ook) op seksgenoten vallen.

Tabel 4.7.1 Ervaringen met homonegativiteit (% meegemaakt in afgelopen 12 maanden binnen groep personen van 25 jaar en ouder die (ook) seksueel aangetrokken is tot seksegenoten o.b.v. toegewezen sekse)

	Toegewezen sekse		
	Mannen	**Vrouwen**	**Totaal**
	n=139	**n=112**	**n=251**
Ik werd uitgescholden omdat ik (ook) op seksegenoten val	32	18	26
Ik werd gepest omdat ik (ook) op seksegenoten val	23	20	21
Ik werd bedreigd omdat ik (ook) op seksegenoten val	10	11	10
Ik werd geschopt of geslagen omdat ik (ook) op seksegenoten val	4	3	3

▲= hoger dan toegewezen sekse, p < .01, Cramer's V > .10.

4.8 Kinderen en kinderwens

We hebben aan respondenten van 25 jaar en ouder gevraagd of ze momenteel kinderen hebben. Zoals te zien in tabel 4.8.1 hebben lhbqa+ personen minder vaak kinderen dan hetero personen. Vervolgens is aan respondenten gevraagd of ze kinderen zouden willen. De tabel laat zien dat lhbqa+ personen zonder kinderen vaker twijfelen of ze kinderen willen en vaker geen kinderen willen dan hetero personen.

Tabel 4.8.1 Kinderwens van hetero en lhbqa+ personen van 25 jaar en ouder (%)

	Hetero	Lhbqa+	Totaal
	n=7856	n=1062	n=8918
Heeft kinderen	75	50▼	72
Kinderwens[a]	**n=1414**	**n=411**	**n=1825**
Wil kinderen	26	16	24
Twijfel over kinderen	17	20△	17
Wil geen kinderen	57	64△	59

▼/▲= lager/hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan hetero personen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Kinderwens is gerapporteerd voor personen die momenteel geen kinderen hebben.

4.9 Verschuivingen

In deze paragraaf beschrijven we, waar mogelijk, verschuivingen in seksuele en genderdiversiteit tussen 2017 en 2023.

Verschuivingen in genderidentiteit

Tabel 4.9.1. laat zien dat er voor mannen en vrouwen (toegewezen sekse) geen verschuivingen zijn tussen 2023 en 2017 in de omvang van de groepen transgender en non-binaire personen.

Tabel 4.9.1 Verschuivingen in genderidentiteit (%)

	Toegewezen mannen		Toegewezen vrouwen	
	2017	2023	2017	2023
Genderidentiteit	**n=6910**	**n=7026**	**n=10315**	**n=8465**
Cisgender	98,4	98,7	98,4	98,4
Transgender	0,3	0,4	0,3	0,2
Non-binair	0,7	0,7	0,9	1,0
Anders	0,3	0,0▽	0,3	0,1
Weet ik nog niet	0,3	0,2	0,1	0,3△

Verschuivingen in seksuele oriëntatie

Om de data vergelijkbaar te maken met 2017, hebben we hier toegewezen sekse als uitgangspunt genomen en beschrijven we de resultaten dus voor mannen (toegewezen sekse) en vrouwen (toegewezen sekse). Van 2017 tot 2023 zijn er enkele kleine verschuivingen, met name bij toegewezen vrouwen: zij geven vaker aan zich vooral tot de andere sekse en zowel tot mannen als vrouwen

aangetrokken te voelen (Tabel 4.9.2). Daarentegen voelen vrouwen zich minder vaak uitsluitend tot de andere sekse of tot seksegenoten aangetrokken.

In de zelfbenoeming van respondenten die enige aantrekking tot seksegenoten voelen, zien we ook verschillen tussen 2017 en 2023, met name bij toegewezen vrouwen. Vrouwen zien zichzelf iets minder vaak als hetero en lesbisch, maar juist vaker als biseksueel. Ongeveer 30% van de vrouwen ziet zichzelf in 2023 als biseksueel, tegenover 21% in 2017. Vrouwen met aantrekking tot seksegenoten geven in 2023 ook vaker aan niet te weten hoe zij zichzelf zien.

Tabel 4.9.2 Verschuivingen in seksuele oriëntatie (%)

	Toegewezen mannen		**Toegewezen vrouwen**	
	2017[1]	**2023[2]**	**2017[1]**	**2023[2]**
Seksuele aantrekking	**n=6915**	**n=7030**	**n=10321**	**n=8456**
Alleen andere sekse	92	91	88	84▽
Vooral andere sekse	3	4	7	11△
Zowel mannen als vrouwen	0	1	1	2△
Vooral seksegenoten	1	1	1	1
Alleen seksegenoten	3	3	2	1▽
Geen aantrekking	0	0	1	1
Weet ik nog niet	1	0	0	1△
Zelfbenoeming in groep die aantrekking voelt tot seksegenoten	**n=632**	**n=631**	**n=1339**	**n=1536**
Hetero	21	29	60	52▽
Homo/lesbisch	39	37	12	7▽
Biseksueel	33	28	21	30△
Weet niet	2	3	2	4△
Anders	5	3	6	6

▽/△= lager/hoger dan in 2017, $p < .01$, Cramer's $V < .10$; [1]In de trendanalyse van 2017 zijn personen die vooral tot andere sekse en beetje tot eigen sekse aangetrokken niet meegenomen. Bij de huidige trendanalyse wel, waardoor de percentages en de *n* iets verschillen t.o.v. de rapportage uit 2017; [2]In 2023 waren er t.o.v. 2017 3 extra antwoordopties: pan, queer en aseksueel. Deelnemers die één van deze opties kozen, werden bij de groep "anders" gecategoriseerd.

Verschuivingen in ervaringen met homonegativiteit

Tabel 4.9.3 laat verschuivingen in ervaringen met homonegativiteit zien onder lhb personen van 25 jaar en ouder. Hoewel de percentages een stuk hoger liggen in 2023 ten opzichten van 2017, zijn geen van deze verschuivingen significant.

Tabel 4.9.3 Verschuivingen in ervaringen met discriminatie (% binnen groep personen van 25 jaar en ouder die (ook) seksueel aangetrokken is tot seksegenoten o.b.v. toegewezen sekse)

	Toegewezen mannen		Toegewezen vrouwen	
	2017	2023	2017	2023
	n=358	n=324	n=398	n=475
Ik werd uitgescholden omdat ik (ook) op seksegenoten val	19	32	13	18
Ik werd gepest omdat ik (ook) op seksegenoten val	11	23	8	20
Ik werd bedreigd omdat ik (ook) op seksegenoten val	5	10	6	11
Ik werd geschopt of geslagen omdat ik (ook) op seksegenoten val	2	4	0	3

▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

4.10 Samenvatting

Van de respondenten gaf 0,3% aan intersekse te zijn. Intersekse personen zijn geboren met een lichaam dat niet overeenkomt met het beeld dat de meeste mensen hebben van man of vrouw. In totaal is 1,4% van de respondenten transgender of non-binair. Bij deze personen komt hun genderidentiteit niet (volledig) overeen met hun toegewezen sekse bij geboorte of ze weten nog niet wat hun genderidentiteit is.

Een op de elf mannen (9%) en een op de zes vrouwen (16%) voelt zich niet uitsluitend aangetrokken tot het tegenovergestelde gender. Bij respondenten met een non-binaire genderidentiteit zien we de meeste variatie in seksuele aantrekking: ongeveer een op de vijf voelt alleen aantrekking tot vrouwen, een op de zes vooral tot vrouwen, maar ook wel vooral tot mannen en nog eens een op de zeven evenveel tot vrouwen als tot mannen. Van alle respondenten ziet 91% zichzelf als hetero, 2% als homo/lesbisch en 3% als biseksueel. Tien procent van de mensen heeft ooit seks gehad met iemand van dezelfde toegewezen sekse. Bij mannen zien we geen verschuivingen in seksuele oriëntatie tussen 2017 en 2023, maar vrouwen voelen zich minder vaak enkel tot mannen of vrouwen aangetrokken en vaker tot zowel dezelfde als de andere sekse. Ook zien vrouwen zich in 2023 vaker als biseksueel dan in 2017.

Veel lesbische, homoseksuele en biseksuele personen krijgen te maken met homonegativiteit. Ongeveer een kwart van de personen van 25 jaar en ouder die zich uitsluitend, vooral of evenveel aangetrokken voelen tot seksegenoten (op basis van de toegewezen sekse), is in het afgelopen jaar uitgescholden vanwege de seksuele oriëntatie. Een op de vijf is gepest en een op de tien is bedreigd vanwege de seksuele oriëntatie.

Daarnaast hebben lhbtqa+ personen een lager seksueel en mentaal welzijn dan cisgender en heteroseksuele personen. Zo scoren lhbtqa+ personen lager op lichaamsbeeld, mentale gezondheid en tevredenheid met hun relatie en seksleven. Daarnaast hebben lhbtqa+ personen vaker dan heteroseksuele en cisgender personen te maken met (online) seksuele grensoverschrijding en seksuele problemen. Tot slot hebben lhbqa+ personen minder vaak kinderen en hebben ze ook minder vaak een kinderwens dan hetero personen.

Hoofdstuk 5 Reproductieve gezondheid

Anne Oldenhof & Ineke van der Vlugt

Dit hoofdstuk gaat over anticonceptiegebruik, zwangerschap en kinderwens. We beschrijven welk anticonceptiemiddel vrouwen van 18 tot en met 49 jaar nu gebruiken en welke ze eerder gebruikt hebben, de redenen om geen anticonceptie te gebruiken en het gebruik van de morning-afterpil. Vervolgens wordt er gekeken naar het risico op en ervaring met onbedoelde en ongewenste zwangerschap en kinderwens. Dit hoofdstuk sluiten we af met de belangrijkste verschuivingen ten opzichte van 2017.

5.1 Huidig gebruik anticonceptiemiddel

De Monitor Seksuele Gezondheid 2023 maakt deel uit van de Leefstijlmonitor. Binnen de Leefstijlmonitor worden jaarlijks ook kerncijfers verzameld over anticonceptiegebruik (Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor: CBS i.s.m. Rutgers, Soa Aids Nederland & RIVM, 2022). Deze kerncijfers zijn leidend en kunnen verschillen van de cijfers in dit hoofdstuk. Zo gebruikte in de Gezondheidsenquête 2022 29% van alle vrouwen van 16 tot en met 49 jaar de pil en 74% van de seksueel actieve vrouwen een anticonceptiemiddel. De verschillen met de cijfers in dit hoofdstuk kunnen worden verklaard door verschillen in de selectie van de doelgroep. De cijfers in deze paragraaf hebben betrekking op vrouwen van 18 tot en met 49 jaar die *ooit penis-in-vagina seks* hadden. De cijfers uit de Gezondheidsenquête hebben betrekking op *alle* vrouwen van 16 tot en met 49 jaar (pilgebruik) of op vrouwen die *in de afgelopen 12 maanden seks* hadden (anticonceptiegebruik).

Van de vrouwen van 18 tot en met 49 jaar, die ooit penis-in-vagina seks hadden, gebruikt 59% een anticonceptiemiddel (Tabel 5.1.1). De pil is het meest gebruikte middel: een op de vijf vrouwen die ooit penis-in-vagina seks hadden gebruikt de pil. Een kleine groep (2%) combineert de pil met condooms. Het spiraaltje staat op de tweede plaats. Zo gebruikt 17% van de seksueel ervaren vrouwen een hormoonspiraaltje en 4% een koperspiraaltje. Elf procent gebruikt enkel condooms en 4% gebruikt een ander middel, bijvoorbeeld de prikpil of het anticonceptiestaafje.

Uit Tabel 5.1.1 wordt duidelijk dat het anticonceptiemiddel varieert met de leeftijd. Het meest gebruikte middel onder vrouwen van 18 tot en met 24 jaar is de pil, al dan niet in combinatie met condooms. Het pilgebruik neemt af naarmate vrouwen ouder worden. Vrouwen van 25 tot en met 39 jaar gebruiken

iets vaker condooms dan vrouwen in de andere leeftijdsgroepen. Vrouwen van 40 jaar en ouder gebruiken het vaakst geen anticonceptiemiddel.

Tabel 5.1.1 Huidig anticonceptiemiddel (% vrouwen 18-49 jaar die ooit penis-in-vagina seks hadden)

	18-24 jaar n=2596	25-39 jaar n=1382	40-49 jaar n=743	Totaal n=4721
Niets	20▼	41	53▲	41
De pil	39▲	21	16▼	22
Condooms	8	14△	8▽	11
De pil en condooms tegelijkertijd	6▲	1▼	1▼	2
Een koperspiraaltje	3	4	3	4
Een hormoonspiraaltje (Mirena of Kyleena)	19	17	17	17
De prikpil	2	1	1	1
De anticonceptiepleister (Evra)	<1*	0*	<1*	<1
De anticonceptiering (NuvaRing)	1*	<1*	<1*	<1
Het anticonceptiestaafje (Implanon)	2	1	1	1
Iets anders	<1	1*	1*	1

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V < .10; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Aan de seksueel ervaren vrouwen die geen anticonceptie gebruiken is gevraagd naar de reden(en) waarom zij geen anticonceptiemiddel gebruiken. Niet alle vrouwen die ooit penis-in-vagina seks hadden en op dit moment geen anticonceptie gebruiken, lopen risico op een onbedoelde of ongewenste zwangerschap. Zo geeft een derde van de vrouwen aan dat zij niet zwanger kunnen worden (Tabel 5.1.2). Daarnaast noemt een op de vijf vrouwen dat ze zwanger zijn of zwanger willen worden. Zestien procent van de vrouwen die geen anticonceptie gebruiken zegt dat ze de laatste tijd geen seks hebben met mannen. De seksueel ervaren vrouwen die geen anticonceptie gebruiken noemen echter ook redenen die het risico op een zwangerschap niet uitsluiten. Veel genoemde redenen zijn bijvoorbeeld dat vrouwen geen hormonen willen gebruiken (32%) of last hebben van bijwerkingen (18%). Zes procent geeft een andere reden om geen anticonceptie te gebruiken, zoals "Ik heb er geen behoefte aan" en "Ik vergeet het vaak". Twee procent noemt kosten als reden om geen anticonceptie te gebruiken.

De redenen variëren per leeftijdsgroep en reflecteren duidelijk de levensfase waarin deze vrouwen zich bevinden. Vrouwen van 18 tot en met 24 jaar geven

vaker dan de oudere leeftijdsgroepen aan dat ze geen hormonen willen gebruiken, last hebben van bijwerkingen of geen seks hebben met mannen. Meer dan de helft van deze seksueel ervaren jonge vrouwen die geen anticonceptie gebruiken, geeft als reden dat ze geen hormonen willen gebruiken en ruim een derde zegt dat ze last heeft van bijwerkingen. Vrouwen van 25 tot en met 39 jaar geven vaker dan de andere leeftijdsgroepen aan dat ze zwanger zijn of zwanger willen worden. Onder vrouwen van 40 tot en met 49 jaar is de meest genoemde reden dat zij niet (meer) zwanger kunnen worden.

Tabel 5.1.2 Redenen om geen anticonceptie te gebruiken (% vrouwen 18-49 jaar die ooit penis-in-vagina seks hadden en geen anticonceptie gebruiken)

	18-24 jaar n=431	25-39 jaar n=511	40-49 jaar n=357	Totaal n=1299
Ik wil geen hormonen gebruiken	57▲	37▲	21▼	32
Wij kunnen niet zwanger worden	3▼	16▼	58▲	32
Ik ben zwanger of wil zwanger worden	12	32▲	6▼	20
Ik heb last van bijwerkingen	35▲	19	12▼	18
Ik heb de laatste tijd geen seks met mannen	35▲	14	13▼	16
Om een andere reden	7	6	7	6
Ik vind het te duur	6	1	3	2

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V > .10; Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

5.2 Gebruik anticonceptiemiddel in het verleden

Aan de vrouwen van 25 tot en met 49 jaar die ooit penis-in-vagina seks hadden en die aangaven momenteel geen anticonceptie te gebruiken is gevraagd of zij in het verleden wel een anticonceptiemiddel hebben gebruikt. Aan de vrouwen die momenteel anticonceptie gebruiken is gevraagd of zij in het verleden een ander anticonceptiemiddel hebben gebruikt en zo ja, welke dan. Hier kunnen we uit afleiden of de huidige methode de eerste methode is of dat er veel gewisseld wordt van methode. Ook kun je zien of vrouwen die nu geen methode gebruiken, in het verleden wel een methode hebben gebruikt en welke dan (Tabel 5.2.1).

Van de vrouwen die nu niets gebruiken, heeft 9% nog nooit een anticonceptiemiddel gebruikt. De meeste van deze vrouwen (44%) hebben in het verleden de pil gebruikt en zijn hiermee gestopt. Voor pilgebruiksters is de pil

meestal hun eerste anticonceptiemethode (62%), terwijl condoom- en spiraalgebruiksters vaak hiervoor de pil hebben geslikt (respectievelijk 54% en 66%).

Tabel 5.2.1 Gestopt met of veranderd van anticonceptiemiddel (% vrouwen 25-49 jaar die ooit penis-in-vagina seks hadden)

		Anticonceptiemiddel in het verleden					
Huidig anticonceptiemiddel (n=1836)	n	Niets	De pil	Condooms	De pil en condooms	Een spiraaltje	Iets anders
Niets	754	9	44	20	7	16	5
De pil	386	0	62	14	9	11	3
Condooms	227	0	54	20	5	16	5
De pil en condooms	20	-	-	-	-	-	-
Een spiraaltje (koper- of hormoonspiraaltje)	395	0	66	6	12	10	6
Iets anders	54	0	48[a]	9[b]	12[c]	12[d]	19[e]

[a]BI: 37%-58%; [b]BI: 4%-16%; [c]BI: 6%-21%; [d]BI: 6%-21%; [e]BI: 11%-28%; - = n te klein (<50) om percentages te kunnen presenteren.

Aan de seksueel ervaren vrouwen van 25 tot en met 49 jaar die gestopt is met of gewisseld zijn van anticonceptiemiddel, is eveneens gevraagd naar de reden(en) hiervoor. Twee op de vijf vrouwen is gestopt met of gewisseld van anticonceptiemiddel omdat ze zwanger wilden worden (Tabel 5.2.2). Drie op de tien vrouwen noemt als reden dat ze last hadden van bijwerkingen of dat ze geen hormonen meer wilden gebruiken. Acht procent geeft aan dat ze een tijdje geen seks hadden met mannen en vijf procent zegt dat hun toenmalige relatie uit ging. Een op de zes vrouwen is om een andere reden gestopt of is gewisseld van anticonceptiemiddel. Vrouwen van 25 tot en met 39 jaar geven vaker aan vanwege bijwerkingen te stoppen met of te wisselen van anticonceptiemiddel dan vrouwen van 40 tot en met 49 jaar.

Tabel 5.2.2 Redenen om te stoppen met of wisselen van eerdere anticonceptie (% vrouwen 25-49 jaar die ooit penis-in-vagina seks hadden)

	25-39 jaar n=974	40-49 jaar n=517	Totaal n=1491
Ik wilde zwanger worden	37	38	37
Ik had last van bijwerkingen	33▲	23	29
Ik wilde geen hormonen meer gebruiken	30	26	29
Om een andere reden	14	19▽	16
Ik had een tijdje geen seks met mannen	9	8	8
Mijn relatie ging uit	5	6	5

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V < .10; Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

5.3 De morning-afterpil

Zeven procent van de vrouwen van 18 tot en met 49 jaar die in de afgelopen 12 maanden penis-in-vagina seks hadden, heeft in het afgelopen jaar minstens één keer de morning-afterpil geslikt (Tabel 5.3.1). In de jongste leeftijdsgroep wordt de morning-afterpil het meest gebruikt. Vrouwen met een herkomst in Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika hebben iets vaker gebruik gemaakt van dit middel dan vrouwen met een herkomst in Europa, Noord-Amerika of Oceanië. Single vrouwen of vrouwen in een LAT relatie slikte vaker de morning-afterpil in vergelijking met vrouwen die samenwonen of getrouwd zijn. Er is geen verschil naar opleiding en geloof.

Tabel 5.3.1 Gebruik morning-afterpil in afgelopen jaar naar demografie (% vrouwen 18-49 jaar die in de afgelopen 12 maanden penis-in-vagina seks hadden)

	n	%
Leeftijd		
18-24 jaar	2393	17▲
25-39 jaar	1290	6
40-49 jaar	667	3▼
Opleiding		
Basisschool/pro/vmbo	192	6
Havo/vwo/mbo	1275	7
Hbo/wo	2869	7
Herkomst		
Europa, N-Amerika, Oceanië	4016	6
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	328	11△
Geloof		
Onbelangrijk of niet-gelovig	3401	7
Beetje belangrijk	406	6
Heel belangrijk	331	6
Relatiestatus		
Single	1002	18▲
LAT (partner, niet samenwonend)	1332	13▲
Samenwonend	1016	4▼
Getrouwd	1000	2▼
Totaal	**4350**	**7**

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V < .10.

Hoe denk jij over abortus?

Stelling: iemand moet zelf kunnen kiezen of die een abortus wil

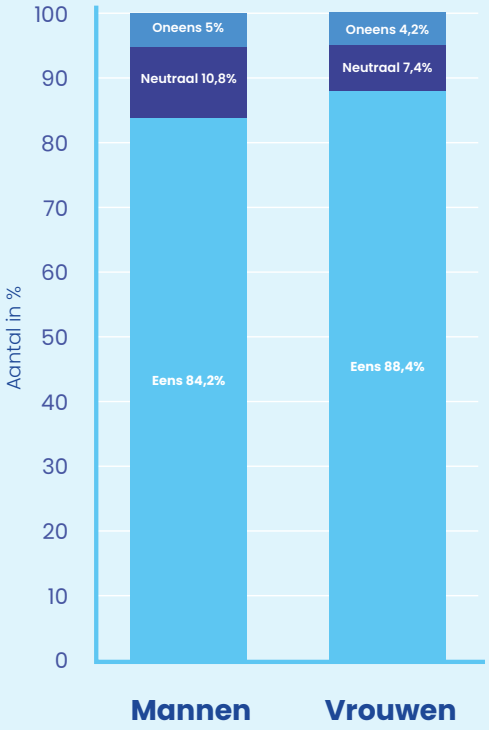

Stelling: abortus is moord

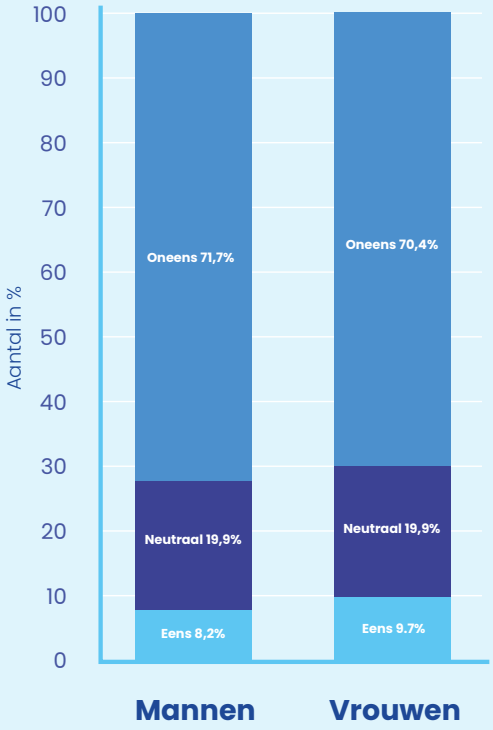

Rutgers

5.4 Risico op onbedoelde zwangerschap

De Monitor Seksuele Gezondheid 2023 maakt deel uit van de Leefstijlmonitor. Binnen de Leefstijlmonitor worden jaarlijks ook kerncijfers verzameld over het risico op onbedoelde zwangerschap (Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor: CBS i.s.m. Rutgers, Soa Aids Nederland & RIVM, 2022). Deze kerncijfers zijn leidend en kunnen verschillen van de cijfers in dit hoofdstuk. In de Gezondheidsenquête 2022 liep 8% van de vrouwen van 16 tot en met 49 jaar risico op een onbedoelde zwangerschap. De vragen die zijn gesteld verschillen iets tussen de Monitor Seksuele Gezondheid en de Gezondheidsenquête. In de Monitor Seksuele Gezondheid 2023 konden vrouwen meer redenen aanklikken voor het achterwege laten van anticonceptie dan in de Gezondheidsenquête. Dit verklaart de gevonden verschillen in het risico op onbedoelde zwangerschap.

Een op de acht vrouwen (12%) van 18 tot en met 49 jaar gebruikt geen anticonceptie, heeft wel penis-in-vagina seks, is vruchtbaar maar is niet zwanger of wil niet zwanger worden (Tabel 5.4.1). Deze groep loopt mogelijk risico op een onbedoelde zwangerschap. Vrouwen met een mogelijk risico op onbedoelde zwangerschap zijn iets vaker tussen de 25 en 39 jaar en hebben vaker een herkomst in Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika. Vrouwen voor wie het geloof een beetje belangrijk is lopen mogelijk meer risico op onbedoelde zwangerschap in vergelijking met vrouwen die niet geloven of voor wie het geloof niet belangrijk is.

Tabel 5.4.1 Risico op onbedoelde zwangerschap naar demografie (% vrouwen 18-49 jaar)

	n	%
Leeftijd		
18-24 jaar	3745	7▽
25-39 jaar	1455	14△
40-49 jaar	746	12
Opleiding		
Basisschool/pro/vmbo	276	14
Havo/vwo/mbo	1874	12
Hbo/wo	3810	12
Herkomst		
Europa, N-Amerika, Oceanië	5342	11
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	596	16△
Geloof		
Onbelangrijk of niet-gelovig	4435	10▽
Beetje belangrijk	548	16△
Heel belangrijk	633	13
Relatiestatus		
Single	2363	10
LAT (partner, niet samenwonend)	1495	10
Samenwonend	1049	13
Getrouwd	1036	13
Totaal	**5946**	**12**

▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, p < .01, Cramer's V < .10.

5.5 Zwangerschap

Aan mannen en vrouwen van 18 tot en met 49 jaar is gevraagd of zij het afgelopen jaar te maken hebben gehad met een zwangerschap en of deze zwangerschap onbedoeld of ongewenst was. Een op de twaalf vrouwen en mannen geeft aan dat ze het afgelopen jaar zwanger waren of dat een vrouw zwanger was van hen (Tabel 5.5.1). Elf van de duizend mannen en tien van de duizend vrouwen kregen te maken met een onbedoelde zwangerschap. Onbedoelde zwangerschappen kunnen toch gewenst zijn. Voor drie op de duizend mannen en vier op de duizend vrouwen was de zwangerschap ongewenst.

Tabel 5.5.1 Ervaring met (onbedoelde en ongewenste) zwangerschap in het afgelopen jaar (% 18-49 jaar)

	Mannen n=4460	Vrouwen n=6005	Totaal n=10465
Zwangerschap	8,0	7,7	7,9
Onbedoelde zwangerschap	1,1	1,0	1,0
Ongewenste zwangerschap	0,3	0,4	0,4

De meeste zwangerschappen komen voor bij mannen en vrouwen tussen de 25 en 39 jaar die samenwonen of getrouwd zijn (Tabel 5.5.2). Onbedoelde zwangerschappen komen bij vrouwen ook iets vaker voor tussen de 25 en 39 jaar in vergelijking met de andere leeftijdsgroepen. Vier procent van de mannen en vrouwen van 18 tot en met 49 jaar heeft in de afgelopen 12 maanden een kind gekregen. Drie op de duizend vrouwen heeft een abortus gehad (niet in tabel).

Tabel 5.5.2 (Onbedoelde en/of ongewenste) zwangerschap in het afgelopen jaar naar demografie (% 18-49 jaar)

		Zwangerschap		Onbedoeld		Ongewenst	
	n	♂	♀	♂	♀	♂	♀
Leeftijd							
18-24 jaar	6514	1,1▼	1,8▼	0,7	0,8	0,4*	0,2*
25-39 jaar	2479	13,8▲	13,9▲	1,3	1,5△	0,4*	0,6*
40-49 jaar	1470	4,0▼	2,3▼	0,9	0,4▽	0,3*	0,3*
Opleiding							
Basisschool/pro/vmbo	643	5,9	5,0	2,5*	2,3*	0,7*	1,1*
Havo/vwo/mbo	3260	6,6	8,8	0,9*	1,8*	0,1*	0,8*
Hbo/wo	6527	9,2△	7,4	0,7*	0,5*	0,2*	0,2*
Herkomst							
Europa, N-Amerika, Oceanië	9398	8,3	7,9	1,1	1,0	0,3*	0,5*
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1054	6,7	6,7	0,9	1,0	0,6*	0,1*
Geloof							
Onbelangrijk of niet-gelovig	7962	8,2△	7,6	1,2*	1,0*	0,3*	0,5*
Beetje belangrijk	945	2,8▽	7,4	0,5*	0,6*	0,2*	0,4*
Heel belangrijk	1028	11,9△	10,3	1,3*	1,7*	0,9*	0,5*
Relatiestatus							
Single	4444	0,6▼	1,8▼	0,6	1,0	0,5*	0,5*
LAT (partner, niet samenwonend)	2478	1,4▼	3,3▼	1,1	1,6	0,7*	1,3*
Samenwonend	1662	12,9▲	12,2▲	1,5	0,9	0,1*	0,2*
Getrouwd	1880	14,4▲	11,0▲	1,2	0,8	0,2*	0,2*

▼/▲= lager/hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Van de mannen en vrouwen die in het afgelopen jaar te maken kregen met een onbedoelde (al dan niet gewenste) zwangerschap, geeft bijna de helft aan dat er geen anticonceptie werd gebruikt (Tabel 5.5.3). Een op de vijf zegt dat er niet altijd anticonceptie werd gebruikt en bij een op de zeven mannen en vrouwen ging er iets mis met de anticonceptie. Veertien procent van de mannen en vrouwen geeft aan dat ze altijd anticonceptie gebruikten en toch te maken kregen met een onbedoelde zwangerschap.

Onbedoelde en ongewenste zwangerschap

Onder personen van 18-49 jaar

Mannen

Vrouwen

11/1000 Onbedoeld

3/1000 Ongewenst

10/1000 Onbedoeld

4/1000 Ongewenst

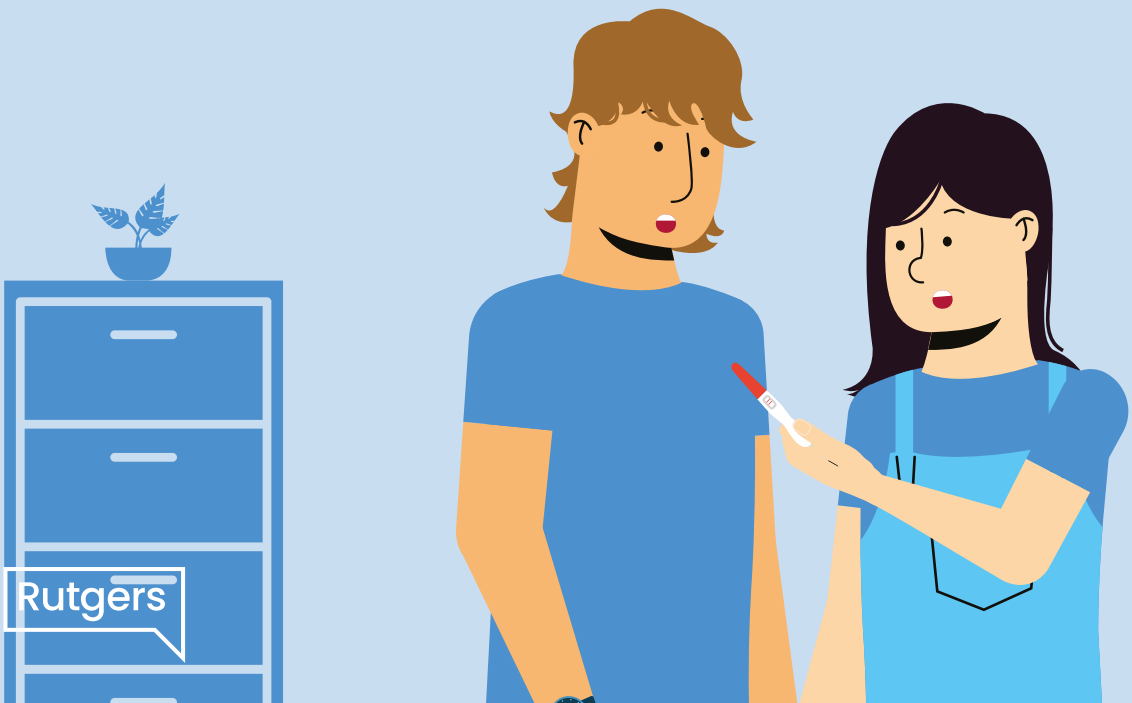

Tabel 5.5.3 Anticonceptiegebruik bij onbedoelde zwangerschap (% 18-49 jaar)

	Totaal n=77
Nee	48[a]
Ja, soms	20[b]
Ja, maar dat ging niet altijd goed	14[c]
Ja, altijd	14[d]
Weet ik niet (meer)	5[e]

[a]BI: 37%-58%; [b]BI: 12%-30%; [c]BI: 8%-23%; [d]BI: 8%-23%; [e]BI: 2%-11%.

5.6 Kinderwens

Negentien procent van de mannen en 20% van de vrouwen van 25 tot en met 49 jaar zou op dit moment (meer) kinderen willen hebben (Tabel 5.6.1). Zeven procent van de mannen en vrouwen in deze leeftijdsgroep probeert deze kinderwens ook te realiseren. Een op de acht mannen en een op de zes vrouwen geven aan dat ze ooit langer dan een jaar geprobeerd hebben om kinderen te krijgen.

Tabel 5.6.1 Kinderwens (% van de 25-plussers)

Kinderwens (25-49 jaar)	Mannen n=1537	Vrouwen n=1937	Totaal n=3474
Nee	81	80	80
Ja, maar probeer deze niet te realiseren	12	13	13
Ja, en probeer deze te realiseren	7	7	7
Ooit langer dan 1 jaar geprobeerd zwanger te worden	**n=3558**	**n=3629**	**n=7187**
Nee	88△	83	86
Ja, maar zonder medische hulp	4	6△	5
Ja, met medische hulp	8	11△	10

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10.

5.7 Verschuivingen

In deze paragraaf kijken we naar verschillen tussen 2017 en 2023 in gebruik van anticonceptiemiddelen en ervaring met (ongewenste) zwangerschap.

Het percentage seksueel ervaren vrouwen van 18 tot en met 49 jaar dat geen anticonceptiemiddel gebruikt is iets gestegen (Tabel 5.7.1). Hierbij moet vermeld

worden dat in 2023 niet gevraagd is naar sterilisatie (van de vrouw zelf of van haar partner). Hierdoor is het percentage vrouwen dat aangeeft dat ze geen anticonceptie gebruiken niet goed vergelijkbaar tussen 2017 en 2023. Een klein deel van deze vrouwen is immers gesteriliseerd of heeft een gesteriliseerde partner.

Ondanks dat de pil (al dan niet in combinatie met condooms) nog steeds het meest gebruikte middel is, neemt het pilgebruik sinds 2017 af. In 2017 gebruikte nog 30% van de seksueel ervaren vrouwen van 18 tot en met 49 jaar de pil, in 2023 is dat 24%. Condoomgebruik is over de jaren heen nagenoeg stabiel gebleven. Het percentage seksueel ervaren vrouwen van 18 tot en met 49 jaar dat een spiraaltje (koper- of hormoonspiraaltje) gebruikt is sinds 2017 iets gestegen. Het percentage vrouwen dat een ander middel gebruikt, zoals de prikpil, pleister, de anticonceptiering en het anticonceptiestaafje is nagenoeg stabiel gebleven.

Tabel 5.7.1 Verschuivingen in anticonceptiemiddel (% vrouwen 18-49 jaar die ooit penis-in-vagina seks hadden)

	2017 n=7521	**2023 n=4727**
Niets	34	41△
De pil	26	22▽
Condooms	10	11
De pil en condooms tegelijkertijd	4	2▽
Een spiraaltje (koper- of hormoonspiraal	17	21△
Zelf gesteriliseerd	2	x
Partner gesteriliseerd	4	x
Iets anders	4	3

▽/△= lager/hoger dan in 2017, $p < .01$, Cramer's $V < .10$.

Het percentage seksueel ervaren vrouwen dat geen anticonceptiemiddel gebruikt is vooral gestegen onder vrouwen van 40 tot en met 49 jaar, mogelijk doordat vrouwen die gesteriliseerd zijn of die een gesteriliseerde partner hebben nu aangeven dat ze niets gebruiken (Tabel 5.7.2). Het gebruik van de pil is vooral onder vrouwen van 18 tot en met 25 jaar afgenomen van 63% naar 45%. Het gebruik van een spiraal (koper- of hormoonspiraal) is vooral toegenomen bij vrouwen van 18-25 jaar. In 2017 gebruikte 12% van de seksueel ervaren vrouwen van 18 tot en met 25 jaar een spiraal (koper- of hormoonspiraal), in 2023 is dat 22%.

Tabel 5.7.2 Verschuivingen in anticonceptiemiddel (% vrouwen 18-49 jaar die ooit penis-in-vagina seks hadden)

	18-24 jaar		25-39 jaar		40-49 jaar	
	2017	2023	2017	2023	2017	2023
	n=6478	n=2596	n=623	n=1387	n=420	n=747
Niets	13	20△	36	41△	39	53▲
De pil	51	39▼	24	21	17	16
Condooms	9	8	13	14	8	8
De pil en condooms tegelijkertijd	12	6▽	3	1▽	2	1▽
Een spiraal (koper- of hormoonspiraaltje)	12	22▲	17	21△	19	20
Zelf gesteriliseerd	0	x	<1	x	5	x
Partner gesteriliseerd	0	x	3	x	8	x
Iets anders	3	5	5	3▽	3	4

▼/▲= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

Het percentage vrouwen van 25 tot en met 49 jaar dat in het afgelopen jaar te maken heeft gehad met een ongewenste zwangerschap is iets afgenomen in vergelijking met 2017 (Tabel 5.7.3). In 2017 kregen zeventien van de duizend vrouwen te maken met een ongewenste zwangerschap, in 2023 waren dat vijf van de duizend vrouwen. Het percentage mannen van 25 tot en met 49 jaar dat hier ervaring mee heeft is nagenoeg stabiel gebleven.

Tabel 5.7.3 Verschuivingen in ervaring met (ongewenste) zwangerschap in het afgelopen jaar (% 25-49 jaar)

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	2017	2023	2017	2023	2017	2023
	n=690	n=1692	n=959	n=2259	n=1649	n=3951
Zwangerschap	11,4	10,1	11,1	9,4	11,2	9,7▽
Ongewenste zwangerschap	0,4	0,3	1,7	0,5▽	1,2	0,4▽

▽/△= lager/hoger dan 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

Verschuivingen in anticonceptiemiddelen

18-49 jaar

2017
2023

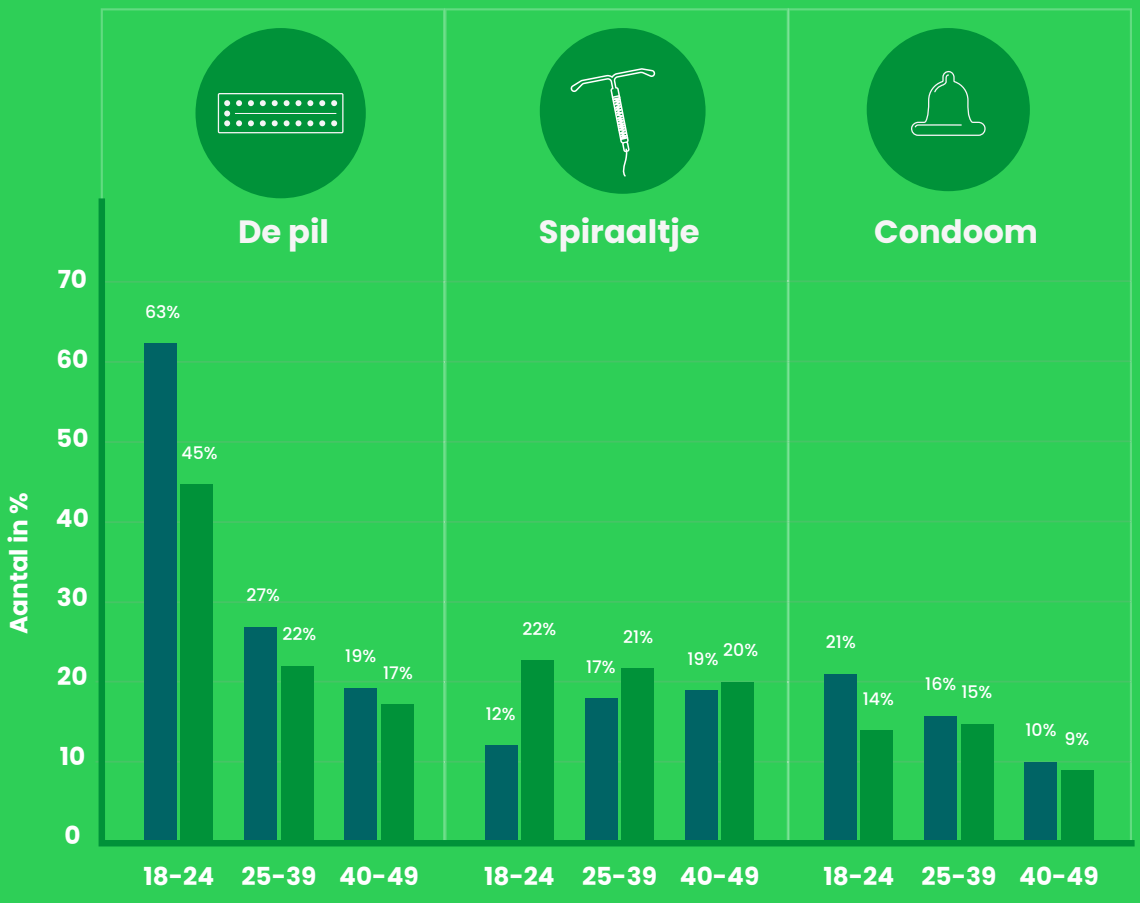

Rutgers

5.8 Samenvatting

Van de vrouwen van 18 tot en met 49 jaar, die ooit penis-in-vagina seks hebben gehad, gebruikt 59% in 2023 een anticonceptiemiddel. Meestal de pil, een hormoonspiraal of condooms. In de totale groep vrouwen is het gebruik van de pil licht afgenomen en het gebruik van een koper- of hormoonspiraal licht toegenomen. Deze verschuivingen zijn het sterkst onder vrouwen van 18 tot en met 24 jaar. Het gebruik van condooms als anticonceptiemiddel is ongeveer gelijk gebleven. Het gebruik van andere anticonceptiemiddelen, zoals de prikpil, pleister, de anticonceptiering en het anticonceptiestaafje blijft relatief laag.

Vrouwen van 40 jaar en ouder gebruiken het vaakst geen anticonceptiemiddel. Hierbij moet vermeld worden dat in 2023 niet gevraagd is naar sterilisatie (van de vrouw zelf of van haar partner). Hierdoor is het percentage vrouwen dat aangeeft dat ze geen anticonceptie gebruiken niet goed vergelijkbaar tussen 2017 en 2023. Een klein deel van deze vrouwen is immers gesteriliseerd of heeft een gesteriliseerde partner. Uit de Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor 2022 weten we dat 2% van de vrouwen van 16 tot en met 49 jaar die in het afgelopen jaar seks hadden gesteriliseerd is en dat 5% een gesteriliseerde partner heeft. Onder vrouwen van 45 tot en met 49 jaar is dat respectievelijk 3% en 12%.

Vrouwen die geen anticonceptiemiddel gebruiken, konden hiervoor meerdere redenen geven. Dat zijn vaak redenen waardoor ze geen risico op een onbedoelde zwangerschap lopen: ze hebben de laatste tijd geen seks waar ze zwanger van kunnen worden (15%), zijn zwanger of willen zwanger worden (20%) of kunnen niet zwanger worden (32%). In deze laatste groep zitten ook vrouwen die gesteriliseerd zijn of die een gesteriliseerde partner hebben. Veel genoemde redenen zijn echter ook dat vrouwen geen hormonen willen gebruiken (32%) of last hebben van bijwerkingen (18%). Vooral vrouwen van 18 tot en met 24 jaar zeggen dit vaak.

Een vrouw die penis-in-vagina seks heeft, vruchtbaar is, niet zwanger wil worden en geen anticonceptiemiddel gebruikt, loopt mogelijk risico om onbedoeld zwanger te worden. Dat geldt voor een op de acht vrouwen van 18 tot en met 49 jaar. Ook vrouwen die wel een anticonceptiemiddel gebruiken kunnen onbedoeld zwanger worden, door onjuist gebruik of anticonceptiefalen. Van de mannen en vrouwen die in het afgelopen jaar te maken kregen met een onbedoelde zwangerschap, zegt een op de zeven dat er iets mis ging met de anticonceptie en nog eens een op de zeven dat ze altijd anticonceptie gebruikten.

Voor 11 van de 1000 mannen en 10 van de 1000 vrouwen in de leeftijd 18 tot en met 49 jaar resulteerde onbeschermde seks het afgelopen jaar in een onbedoelde zwangerschap. Drie op de 1000 mannen en 4 op de 1000 vrouwen in deze leeftijdsgroep geeft aan dat de zwangerschap ongewenst was. Onder vrouwen van 25 tot en met 49 jaar komt dit iets minder vaak voor dan in 2017.

Hoofdstuk 6 Soa en hiv

Yolin Kraan, Paul Zantkuijl & Daphne van Wees

Consequent condoomgebruik beschermt tegen infectie met soa's (seksueel overdraagbare aandoeningen) en hiv. In dit hoofdstuk beschrijven we in hoeverre personen zich beschermen tegen soa en hiv door het gebruiken van condooms. Ook bekijken we welke groepen zich beter en minder goed beschermen. Vervolgens wordt beschreven of er wordt getest op soa en hiv, wat drempels of motieven hiervoor zijn en hoeveel personen een positieve soa en/of hiv test hebben gehad. We sluiten dit hoofdstuk af met verschuivingen ten opzichte van resultaten uit 2017.

6.1 Condoomgebruik bij laatste partner

Aan personen die wel eens penis-in-vagina seks of anale seks hebben gehad, is gevraagd of zij een condoom gebruikten met hun laatste sekspartner. Wanneer iemand aangaf vaker seks te hebben gehad met deze sekspartner, konden zij aangeven of zij altijd, soms, alleen in het begin of nooit condooms gebruikten met deze sekspartner. Personen die één keer penis-in-vagina seks of anale seks hadden, zijn ingedeeld in de groep 'altijd' als zij aangaven een condoom te hebben gebruikt en 'nooit' als zij aangaven dat hierbij geen condoom was gebruikt.

Het condoom werd vaak achterwege gelaten bij de laatste sekspartner. Twaalf procent van de mannen en 9% van de vrouwen zegt altijd een condoom gebruikt te hebben met de laatste sekspartner (Tabel 6.1.1). Vrouwen geven iets vaker dan mannen aan in het begin wel een condoom gebruikt te hebben, maar later niet meer (respectievelijk 29% en 25%).

Tabel 6.1.1 Condoomgebruik (%[a])

	Mannen n=5357	Vrouwen n=6463	Totaal n=11820
Condoom gebruikt met laatste sekspartner			
Ja, altijd	12△	9	11
Soms wel, soms niet	12△	11	12
In het begin wel, later niet meer	25	29△	27
Nee, nooit	51	51	51
Condoom gebruikt bij laatste keer			
Nee	83	86△	85
Ja	17△	14	15

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Binnen de groep 35 tot en met 80-jarigen alleen voor mensen die in de afgelopen 5 jaar seks hadden.

Onder de 18 tot en met 24-jarigen is het condoomgebruik het hoogst: 27% van de mannen en 22% van de vrouwen in deze leeftijdsgroep gebruikte altijd een condoom met de laatste sekspartner (Tabel 6.1.2). Personen met basisonderwijs of een vmbo-diploma en personen met een achtergrond in Europa, Noord-Amerika, of Oceanië gebruikten iets minder vaak condooms dan andere mannen en vrouwen. Daarnaast is condoomgebruik lager binnen vaste relaties. Binnen vaste relaties gebruikt 6 tot 8% van de mensen altijd een condoom.

Tabel 6.1.2 Condoomgebruik met de laatste sekspartner naar demografie (%)

		Mannen				Vrouwen			
	n	Altijd	Soms	Begin wel	Nooit	Altijd	Soms	Begin wel	Nooit
Leeftijd									
18-24 jaar	4175	27▲	17▲	22	34▼	22▲	17▲	25	36▼
25-39 jaar	2184	16▲	20▲	29▲	36▼	14▲	15▲	31▲	39▼
40-54 jaar	2122	12	12	29▲	47▼	9	10	30	51
55-69 jaar	2377	8▼	6▼	20▼	66▲	3▼	7▼	26▼	65▲
70-80 jaar	962	3▼	7▼	18▼	71▲	2▼	6▼	28	63▲
Opleiding									
Basisschool/pro/vmbo	1506	10▼	8▼	17▼	65▲	5▼	8▼	23▼	65▲
Havo/vwo/mbo	3449	13	12	22▼	54▲	10	10	28	53
Hbo/wo	6812	12	14▲	29▲	44▼	11▲	13▲	31▲	45▼
Herkomst									
Europa, N-Amerika, Oceanië	11065	11▽	12▽	25	52△	9▽	11	29△	52
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	733	17△	17△	22	43▽	17△	13	23▽	47
Geloof									
Onbelangrijk of niet-gelovig	8875	12	12	26△	50▽	9	10	30△	51
Beetje belangrijk	1482	12	11	21▽	56△	10	9	29	53
Heel belangrijk	978	14	18△	18▽	51	10	17△	20▽	53
Partnertype									
One-night stand	555	57▲	0▼	0▼	43	44▲	0	0▼	56
Losse partner, vaker seks	1270	25▲	18▲	14▼	43▼	18▲	12▼	18▼	52
Vaste partner, ook seks met anderen	1118	8▼	14	29	48	6▼	13	33	47
Vaste partner, geen seks met anderen	7720	8▼	13	30▲	49	7▼	12	33▲	48

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10.

6.2 PrEP

Aan mannen (toegewezen sekse) die seks hebben met mannen (n=250) is gevraagd of ze ooit PrEP hebben gebruikt. PrEP zijn pillen die worden ingenomen om hiv te voorkomen. Van deze mannen heeft 11% ooit PrEP gebruikt, waarvan 1% dit langer dan drie maanden geleden heeft gedaan (niet in tabel).

6.3 Testen op soa en hiv

De Monitor Seksuele Gezondheid 2023 maakt deel uit van de Leefstijlmonitor. Binnen de Leefstijlmonitor worden jaarlijks ook kerncijfers verzameld over het testen op soa of hiv (Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor: CBS i.s.m. Rutgers, Soa Aids Nederland & RIVM, 2022). Deze kerncijfers zijn leidend en laten zien dat in 2022 4% van de mannen en 5% van de vrouwen zich in de afgelopen 12 maanden liet testen op soa en 3% van de mannen en vrouwen zich liet testen op hiv. Deze kerncijfers komen vrijwel overeen met de cijfers in dit hoofdstuk. Daarnaast bevat dit hoofdstuk aanvullende verdiepende vragen over het testen op soa en hiv.

We vroegen mensen die ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks hadden over het testen op soa of hiv en de uitslag van deze testen. Iets meer vrouwen (33%) dan mannen (27%) hebben zich ooit laten testen op soa's (Tabel 6.3.1). In de afgelopen 12 maanden heeft 4% van de mannen en 6% van de vrouwen zich laten testen op een soa.

Tabel 6.3.1 Soa-tests (% seksueel ervaren[a])

	Mannen	**Vrouwen**	**Totaal**
	n=5924	**n=7283**	**n=13206**
Soa-test ooit	27	33△	30
Soa-test afgelopen 12 maanden	4	6△	5

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks gehad.

Onder seksueel ervaren personen jonger dan veertig jaar is het percentage testers het grootst, zowel voor 'ooit laten testen' als voor 'in de afgelopen 12 maanden laten testen' (Tabel 6.3.2). Mensen met een hbo- of universitair diploma zijn iets vaker ooit en in de afgelopen 12 maanden getest op soa's dan andere mensen. Herkomst, geloof en aantal sekspartners in de afgelopen zes maanden spelen ook een rol in het ooit en recent testen op soa's. Personen met een achtergrond in Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika en personen met twee of meer sekspartners in de afgelopen zes maanden, zijn vaker getest op soa's dan personen met een achtergrond in Europa, Noord-Amerika of Zuid-Amerika en personen met één of geen sekspartners in de afgelopen zes maanden. Verder zien we dat niet-gelovige personen of personen die geloof niet belangrijk vinden vaker ooit zijn getest dan personen die geloof een beetje of heel belangrijk vinden. Ditzelfde verschil geldt voor soa-testgedrag in de laatste twaalf maanden onder mannen. Echter is dit verschil zeer klein.

Tabel 6.3.2 Testen op soa's naar demografie (% seksueel ervaren[a])

		Ooit		Laatste 12 maanden	
	n	**Mannen**	**Vrouwen**	**Mannen**	**Vrouwen**
Leeftijd					
18-24 jaar	4594	23	39▲	12▲	18▲
25-39 jaar	2335	42▲	55▲	8▲	12▲
40-54 jaar	2264	31▲	38▲	3▼	5
55-69 jaar	2772	19▼	17▼	2▼	<1▼
70-80 jaar	1238	9▼	6▼	1▼	0▼
Opleiding					
Basisschool/pro/vmbo	1817	18▼	15▼	2▽	3▽
Havo/vwo/mbo	3823	27	31▼	4	5
Hbo/wo	7490	31▲	41▲	6△	7△
Herkomst					
Europa, N-Amerika, Oceanië	12358	27▽	32▽	4▽	6▽
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	823	35△	40△	8△	10△
Geloof					
Onbelangrijk of niet-gelovig	9881	30▲	37▲	5△	7
Beetje belangrijk	1674	20▼	23▼	2▽	4
Heel belangrijk	1086	16▼	20▼	1▽	4
Aantal sekspartners afgelopen 6 maanden					
0	2789	17▼	21▼	1▼	2▼
1	8858	27	35▲	3▼	5▼
2 of meer	1446	53▲	71▲	24▲	37▲

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks gehad.

Als er een soa-test wordt gedaan, gebeurt dit voornamelijk bij de huisarts (Tabel 6.3.3). Vrouwen gaan vaker dan mannen naar de huisarts voor een soa-test (respectievelijk 52% tegenover 44%) en mannen gaan vaker dan vrouwen naar de soa-poli van een GGD (respectievelijk 33% tegenover 23%).

Tabel 6.3.3 Soa-testlocatie (%)

	Mannen n=1297	Vrouwen n=2185	Totaal n=3482
Huisarts	44	52▲	48
Soa-poli van een GGD	33▲	23	28
Ziekenhuis of kliniek	14	13	13
Zelftest opgestuurd naar lab	7	8	7
Zelftest uitslag thuis	1	2	1
Anders	2	2	2

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10.

Naast testen op soa's hebben we ook gevraagd naar testen op hiv. Vijftien procent van de seksueel ervaren mannen en 18% van de seksueel ervaren vrouwen heeft ooit een hiv-test gedaan (Tabel 6.3.4). In de afgelopen 12 maanden heeft 3% van de mannen en 2% van de vrouwen een hiv-test gedaan.

Tabel 6.3.4 Hiv-tests (% seksueel ervaren[a])

	Mannen n=5924	Vrouwen n=7283	Totaal n=13206
Hiv-test ooit	15	18△	17
Hiv-test afgelopen 12 maanden	3	2	2

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks gehad.

Onder seksueel ervaren personen zijn meer 25- tot 55-jarigen dan jongere en oudere personen ooit getest op hiv (Tabel 6.3.5). In het afgelopen jaar lieten personen tussen de 18 en 40 jaar zich het vaakste testen. Personen met een hbo- of universitair diploma lieten zich vaker ooit testen dan andere personen. Daarnaast speelt herkomst een kleine rol op het hiv-testgedrag. Personen met een achtergrond in Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika zijn vaker ooit getest op hiv in vergelijking met personen met een achtergrond in Europa, Noord-Amerika of Oceanië. Verder zien we dat het aantal sekspartners in het afgelopen halfjaar samenhangt met zowel ooit als 'in de laatste 12 maanden getest op hiv'. Personen met twee of meer sekspartners in het afgelopen halfjaar, lieten zich vaker testen op hiv.

Tabel 6.3.5 Testen op hiv naar demografie (% seksueel ervaren[a])

		Ooit		Laatste 12 maanden	
	n	**Mannen**	**Vrouwen**	**Mannen**	**Vrouwen**
Leeftijd					
18-24 jaar	4594	8▼	9▼	5△	4▲
25-39 jaar	2335	17▲	26▲	4△	5▲
40-54 jaar	2266	23▲	26▲	2	2
55-69 jaar	2772	13▼	13▼	1▽	<1▼
70-80 jaar	1238	4▼	4▼	<1▽	0▼
Opleiding					
Basisschool/pro/vmbo	1817	9▽	9▼	2	1
Havo/vwo/mbo	3825	13▽	16▼	2	2
Hbo/wo	7489	18△	23▲	3	3
Herkomst					
Europa, N-Amerika, Oceanië	12359	14▽	17▽	2	2▽
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	824	23△	28△	4	5△
Geloof					
Onbelangrijk of niet-gelovig	9880	16	19	3△	2
Beetje belangrijk	1676	12	17	2	2
Heel belangrijk	1087	13	14	1▽	3
Aantal sekspartners afgelopen 6 maanden					
0	2790	10▼	14▼	1▼	1▼
1	8858	14▼	19	2▼	2▼
2 of meer	1446	33▲	33▲	13▲	12▲

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks gehad.

Aan personen die eerst wel condooms hebben gebruikt met hun laatste sekspartner, maar hier later mee stopten, vroegen we of zijzelf en/of hun sekspartner was getest op soa en/of hiv. Bijna 7 op de 10 personen (69%) geven aan dat zowel zijzelf als hun sekspartner niet getest is op soa en/of hiv wanneer zij stopten met condoomgebruik (Tabel 6.3.6). Als er wordt getest dan kiezen de meeste mensen ervoor om zich beiden te laten testen, namelijk 19%.

Tabel 6.3.6 Getest op soa en/of hiv wanneer gestopt met condooms (%)

	Mannen n=1221	Vrouwen n=1686	Totaal n=2907
Beiden laten testen	18	21	19
Ik heb mijzelf laten testen	6	8	7
Ander heeft zich laten testen	5	4	4
Niet getest	72	67	69

6.4 Houding tegenover het oplopen van chlamydia

Aan personen die ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks hadden, is gevraagd hoe groot zij de kans op een chlamydia-infectie in de komende maanden inschatten en hoe erg ze het zouden vinden om chlamydia op te lopen (Tabel 6.4.1). Bijna driekwart denkt dat er geen kans is dat ze in de komende maanden chlamydia krijgen. Daarnaast schat 25% deze kans (zeer) klein. Slechts 1% denkt dat deze kans (redelijk) groot is. De overgrote meerderheid (77% van de mannen en 83% van de vrouwen) zou het (heel) erg te vinden om chlamydia op te lopen. Vijf procent van de mannen en 2% van de vrouwen zou dit (helemaal) niet erg vinden.

Tabel 6.4.1 Ervaren risico- en houding tegenover het oplopen van chlamydia (% seksueel ervaren[a])

	Mannen n=5917	Vrouwen n=7249	Totaal n=13166
Ervaren risico oplopen chlamydia			
Geen kans	72	76△	74
Zeer kleine tot kleine kans	27△	23	25
Redelijke tot grote kans	1	1	1
Houding tegenvoer oplopen chlamydia			
(Helemaal) niet erg	5△	2	4
Neutraal	18△	15	17
(Heel) erg	77	83△	80

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks hadden.

6.5 Motieven en drempels om te testen

Aan personen die zich ooit hebben laten testen op een soa of hiv is gevraagd naar redenen om dit te doen (Tabel 6.5.1). Drie op de tien personen geeft als

reden om te testen dat ze zeker wilden zijn dat zij geen soa of hiv hadden. Een kwart geeft aan zich te hebben laten testen omdat zij seks zonder condoom hebben gehad of omdat zij een nieuwe relatie kregen. Verder geeft een op de zes als reden dat zij zelf klachten hadden die passen bij een soa of hiv.

Tabel 6.5.1 Motieven om te testen (% die zich ooit hebben laten testen)

	Mannen n=1418	Vrouwen n=2314	Totaal n=3732
Ik wilde zeker zijn dat ik geen soa of hiv had	32	31	31
Ik had seks zonder condoom	27	23	25
Ik kreeg een nieuwe relatie	27△	21	24
Ik had klachten die passen bij een soa of hiv	14	18	16
Ik wilde geen condoom gebruiken met mijn vaste partner	10	10	10
Ik was bang dat ik een soa of hiv had	9	8	8
Iemand met wie ik seks had, vertelde dat die een soa of hiv had	10△	6	8
Ik was zwanger	-	11▲	6
Ik liet een spiraaltje plaatsen	-	3▲	2
Andere reden	15	15	15

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

Aan personen die ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks hadden en die in de afgelopen 12 maanden geen soa- of hiv-test deden, is gevraagd naar de redenen om zich niet te laten testen (Tabel 6.5.2). De overgrote meerderheid (90% van de vrouwen en 87% van de mannen) zegt alleen seks met hun vaste partner te hebben gehad. Andere redenen die zijn genoemd als zijn het ontbreken van lichamelijke klachten die passen bij soa of hiv (21% van de mannen en 14% van de vrouwen) en het niet hebben van onveilige seks (14% van de mannen en 10% van de vrouwen).

Tabel 6.5.2 Redenen om niet te testen (% seksueel ervaren[a])

	Mannen n=4912	Vrouwen n=5599	Totaal n=10511
Ik had alleen seks met mijn vaste partner	80	80	80
Ik had geen lichamelijke klachten die passen bij soa of hiv	19△	13	16
Ik had geen onveilige seks	17△	14	15
Ik had daar niet aan gedacht	4	4	4
Ik wist niet dat ik me kon laten testen	1	1	1
Ik wist niet waar ik me kon laten testen	1	1	1
Ik vond het eng om me te laten testen	1	1	1
Ik was bang voor de uitslag	<1	<1	<1
Andere reden	5	9△	7

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks hadden; Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

6.6 Soa of hiv diagnose

We vroegen de respondenten over het testen op soa of hiv en de uitslag van deze testen (Tabel 6.6.1). Acht procent van de seksueel ervaren mannen en 11% van de seksueel ervaren vrouwen geven aan dat zij ooit getest zijn en daarbij gediagnosticeerd zijn met een soa. Meer mannen dan vrouwen hebben een positieve hiv-diagnose gehad, waarschijnlijk door het verhoogde risico op hiv onder mannen die seks hebben met mannen. In het afgelopen jaar zijn 9 op de 1000 mannen en 12 op de 1000 vrouwen gediagnosticeerd met een soa of hiv.

Tabel 6.6.1 Positieve soa/hiv diagnose (% seksueel ervaren[a])

	Mannen n=5918	Vrouwen n=7275	Totaal n=13193
Ooit een soa gehad	8,3	11,1△	9,8
	n=679	**n=964**	**n=1643**
Positieve hiv diagnose gehad	2,3△	0,4	1,2
	n=5554	**n=6633**	**n=12187**
Soa of hiv gehad afgelopen 12 maanden	0,9	1,2	1,0

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks hadden.

Meer mensen van 25 tot en met 39 jaar dan andere leeftijdsgroepen zijn ooit positief getest op een soa en mensen onder de 40 hadden vaker in de afgelopen 12 maanden een positieve soa- of hiv-test dan oudere personen (Tabel 6.6.2). Onder personen met een hbo- of universitair diploma en personen die geloof onbelangrijk vinden of niet-gelovig zijn, zijn iets meer mensen ooit gediagnosticeerd met een soa dan onder personen zonder een hbo- of universitair diploma en personen die geloof heel belangrijk vinden. Daarnaast zien we dat personen die twee of meer sekspartners hadden in de afgelopen zes maanden vaker ooit een soa hebben gehad dan mensen met geen of één sekspartner.

Tabel 6.6.2 Positieve soa/hiv diagnose naar demografie (% seksueel ervaren[a])

	Ooit soa			Laatste 12 maanden soa/hiv		
	n	**Mannen**	**Vrouwen**	**n**	**Mannen**	**Vrouwen**
Leeftijd						
18-24 jaar	4589	6	12	4321	2△	4▲
25-39 jaar	2331	12△	19▲	1995	2△	2▲
40-54 jaar	2262	7	12	2069	<1▽	1
55-69 jaar	2774	8	6▼	2603	1	<1▼
70-80 jaar	1237	4▽	2▼	1199	<1	<1▼
Opleiding						
Basisschool/pro/vmbo	1818	6▽	6▽	1730	<1	1
Havo/vwo/mbo	3818	8	11	3554	1	1
Hbo/wo	7485	10△	13△	6832	1	1
Herkomst						
Europa, N-Amerika, Oceanië	12350	8	11	11436	1▽	1
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	821	12	14	735	2△	2
Geloof						
Onbelangrijk of niet-gelovig	9872	9△	13▲	9043	1	1
Beetje belangrijk	1676	7	7▼	1583	1	1
Heel belangrijk	1085	4▽	6▼	1049	0	<1
Aantal sekspartners afgelopen 6 maanden						
0	2788	7▼	7▼	2623	<1*	<1*
1	8851	7▼	11	8226	<1*	1*
2 of meer	1444	24▲	29▲	1235	7*	10*

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Ooit orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks hadden; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Van de personen die ooit een positieve soa diagnose hebben gehad heeft de meerderheid (75% van de mannen en 80% van de vrouwen) dit verteld aan hun sekspartner(s) (Tabel 6.6.3). Vrouwen vertellen hun sekspartner vaker hierover dan mannen. Twaalf procent vertelt het aan sommige sekspartners wel, maar aan anderen niet. En 10% geeft aan het helemaal niet aan hun sekspartner(s) verteld te hebben.

Tabel 6.6.3 Partnernotificatie (% die ooit een soa hadden)

	Mannen n=419	Vrouwen n=783	Totaal n=1202
Ja	75	80▲	78
Aan sommige wel, aan anderen niet	11	13	12
Nee	14▲	7	10

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10.

6.7 Verschuivingen

In deze paragraaf wordt er gekeken naar verschuivingen in type laatste sekspartner, condoomgebruik met de laatste sekspartner, testen op soa en hiv en positieve diagnoses tussen 2017 en 2023.

Voor de meeste mensen was de laatste sekspartner een vaste partner (Tabel 6.7.1). Dat was in 2017 niet anders dan in 2023. Dit kunnen overigens ook singles zijn, die binnen hun laatste relatie voor het laatst seks hadden. De groep die aangeeft nooit een condoom gebruikt te hebben met hun laatste sekspartner is ten opzichte van 2017 gestegen, terwijl de groep die soms, of in het begin een condoom gebruikte is gedaald ten opzichte van 2017.

Tabel 6.7.1 Verschuivingen in condoomgebruik (%)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	2023	2017	2023
	n=5200	n=5359	n=8127	n=6465
Type laatste sekspartner				
Losse partner	15	14	10	11
Vaste partner	85	86	90	89
Condoom gebruikt met laatste sekspartner				
Altijd	11	12	8	9▲
Soms wel, soms niet	15	12▼	15	11▼
Eerst wel, later niet meer	35	25▼	38	29▼
Nooit	40	51▲	39	51▲
Condoom gebruikt bij laatste keer				
Nee	84	83	88	86
Ja	16	17	12	14

▼/▲= lager/hoger dan 2017, p < .01, Cramer's V > .10.

Daarnaast is gekeken naar verschuivingen in soa/hiv testgedrag en positieve soa/hiv diagnoses (Tabel 6.7.2). We zien tussen 2017 en 2023 geen verschuiving in het percentage dat zich liet testen op soa of hiv. Het percentage soa en hiv-diagnoses in het afgelopen jaar is onder vrouwen licht gestegen tussen 2017 en 2023.

Tabel 6.7.2 Verschuivingen in testen en diagnoses in de afgelopen 12 maanden (%)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	**2023**	**2017**	**2023**
	n=6911	**n=5968**	**n=10307**	**n=7328**
Soa-test gehad	4,9	4,4	7,1	5,9
Hiv test gehad	2,9	2,5	2,9	2,1
Soa of hiv diagnose gehad	0,5	0,9	0,6	1,2△

▽/△= lager/hoger dan 2017, p < .01, Cramer's V < .10.

Vergeleken met 2017 zijn in 2023 minder mensen voor de laatste soa-test in het ziekenhuis getest, en kozen meer mensen voor een zelftest die ze opstuurden naar het lab (Tabel 6.7.3). In 2023 gingen ook meer mannen naar de GGD voor de laatste soa-test dan in 2017. De categorie "anders", waar bijvoorbeeld de bloedbank of de verloskundige onder vallen, werd in 2023 minder vaak ingevuld dan in 2017.

Tabel 6.7.3 Verschuivingen in testlocatie (%)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	**2023**	**2017**	**2023**
	n=1348	**n=1297**	**n=3071**	**n=2158**
Bij de huisarts	45	44	49	52
Bij de soa poli van een GGD	25	33▲	21	23
In een ziekenhuis of kliniek	20	14▼	18	13▼
Zelftest opgestuurd naar lab	3	7▲	3	8▲
Zelftest uitslag thuis	1	1	0	2
Ergens anders	6	2▼	8	2▼

▼/▲= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V > .10.

6.8 Samenvatting

Condooms worden vaak achterwege gelaten bij de laatste sekspartner, ook als dit een one-nightstand of losse partner is. Binnen de groep mensen voor wie de laatste sekspartner een one-nightstand was, gebruikte 43% van de mannen en

56% van de vrouwen met deze partner geen condoom. In 2017 concludeerden wij ook al dat condoomgebruik een aandachtspunt is en dit is sindsdien verder gedaald. In 2017 gebruikte nog twee op de vijf mensen nooit een condoom met hun laatste sekspartner, in 2023 was dat de helft. Het condoomgebruik is wel hoger als de laatste partner een one-nightstand of losse partner is dan als men een relatie heeft met de laatste sekspartner.

Iets meer vrouwen (33%) dan mannen (27%) hebben zich ooit laten testen op soa's. In de afgelopen 12 maanden heeft 4% van de mannen en 6% van de vrouwen zich laten testen op een soa. Als er een soa-test wordt gedaan, gebeurt dit bij ongeveer de helft van de testers bij de huisarts. De andere helft bezoekt hiervoor de soa-poli of het ziekenhuis of doet een zelftest. Het percentage mensen die kiest voor een zelftest die zij hebben opgestuurd naar een laboratorium is in 2023 gestegen ten opzichte van 2017. Daarentegen geven minder mensen aan naar het ziekenhuis te gaan of zich op een andere locatie (bijvoorbeeld de bloedbank of verloskundige) te hebben laten testen.

In het afgelopen jaar geven 9 op de 1000 seksueel ervaren mannen en 12 op de 1000 seksueel ervaren vrouwen aan dat ze een soa- of hiv-diagnose hebben gehad. Voor vrouwen is dit iets gestegen ten opzichte van 2017. Leeftijd en het aantal sekspartners in het afgelopen jaar spelen hierin de belangrijkste rol: personen jonger dan 40 jaar en mensen die twee of meer sekspartners hadden in het afgelopen jaar kregen vaker een soa- of hiv-diagnose dan mensen boven de 40 of mensen die geen of één partner hadden.

Hoofdstuk 7 Seksuele grensoverschrijding

Yolin Kraan, Willy van Berlo & Hanneke de Graaf

Seksuele grensoverschrijding is een verzamelterm voor alle vormen van seksueel gedrag die over de grenzen van een ander gaan en waarbij geen sprake is van instemming (consent), bijvoorbeeld ongewenste aanrakingen of opmerkingen, zoenen of seks tegen iemands wil. In dit hoofdstuk gaan we eerst in op verschillende ervaringen met seksuele grensoverschrijding ooit in het leven. Als iemand seksueel geweld heeft meegemaakt, beschrijven we voor de eerste keer dat dit gebeurde hoe oud iemand was bij deze ervaring(en), hoe iemand zelf reageerde, hoe de ander daar weer op reageerde en wie degene was die dit deed. Ook gaan we in op consent en redenen die mensen hebben om niet te checken of de ander ook seks wil. Tenslotte kijken we naar verschuivingen in ervaringen met grensoverschrijding ten opzichte van 2017.

7.1 Offline seksuele grensoverschrijding

Aan alle respondenten is gevraagd 'Bent u weleens gedwongen om seksuele dingen te doen die je niet wilde?'. Een op de vijfentwintig mannen en een op de vijf vrouwen geeft bij deze vraag aan dat zij dit ooit hebben meegemaakt (Tabel 7.1.1). Daarnaast is ook gevraagd of zij weleens vervelende seksuele opmerkingen hebben gekregen, tegen hun wil zijn aangeraakt of seksuele handelingen tegen hun wil hebben moeten doen of ondergaan.

Als iemand ooit gedwongen is tot seksuele handelingen (de algemene vraag) en/of ooit seks[8] tegen de wil had, noemen we dit in de rest van dit hoofdstuk seksueel geweld. Vijf procent van de mannen en 24% van de vrouwen is dit ooit overkomen. Als we hierbij ook kijken naar zoenen tegen de wil en ongewenste seksuele aanrakingen, dus naar alle vormen van fysieke seksuele grensoverschrijding, dan heeft 54% van de vrouwen en 19% van de mannen dat weleens meegemaakt. Ruim zes op de tien vrouwen (62%) en 22% van de mannen heeft ooit een vorm van seksuele grensoverschrijding, inclusief vervelende seksuele opmerkingen, meegemaakt.

[8] Onder seks verstaan we: aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

Vrouwen krijgen vaker te maken met alle vormen van seksuele grensoverschrijding dan mannen. Ongewenste aanrakingen en vervelende seksuele opmerkingen komen het meest voor. Een groot deel van de vrouwen is weleens ongewenst aangeraakt (45%) of kreeg weleens vervelende seksuele opmerkingen (44%), tegenover respectievelijk 14% en 9% van de mannen. Twaalf procent van de vrouwen en 1% van de mannen heeft penis-in-vagina seks tegen de wil meegemaakt.

Tabel 7.1.1 Ooit gedwongen of ongewilde seksuele handelingen meegemaakt (%)

	Mannen n=7021	Vrouwen n=8456	Totaal n=15477
Vervelende seksuele opmerkingen	9	44▲	27
Ongewenste aanrakingen	14	45▲	30
Tongzoenen tegen mijn wil	10	29▲	19
Aftrekken/vingeren tegen mijn wil	2	13▲	7
Penis-in-vagina seks tegen mijn wil	1	12▲	7
Orale seks tegen mijn wil	1	7▲	4
Anale seks tegen mijn wil	1	3△	2
Gedwongen tot seks (algemene vraag)	4	20▲	12
Seksuele grensoverschrijding[a]	22	62▲	43
Fysieke seksuele grensoverschrijding[b]	19	54▲	37
Seksueel geweld[c]	5	24▲	15

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Alle bovenstaande vormen van seksuele grensoverschrijding, verbaal en fysiek; [b]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of zoenen, aanraken, of seks tegen de wil; [c]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil.

Naast het toegewezen geslacht bij geboorte spelen ook leeftijd, opleiding en geloof een rol voor het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Personen tussen de 18 en 39 jaar hebben dit vaker ooit in hun leven meegemaakt dan de 40-plussers (Tabel 7.1.2). Onder deze groep van 18 tot en met 39 jaar heeft bijna een derde van de mannen en bijna driekwart van de vrouwen weleens seksuele grensoverschrijding meegemaakt. En een op de 16 mannen en een op de vier vrouwen van die leeftijd maakte ooit seksueel geweld mee. Gemiddeld vindt de eerste ervaring met seksueel geweld met 18,1 jaar plaats. Een klein deel van de respondenten (1% van de mannen en 4% van de vrouwen) maakte al voor hun 12e jaar seksueel geweld mee (niet in tabel).

Hoe vaak komt seksueel grensoverschrijdend gedrag voor?

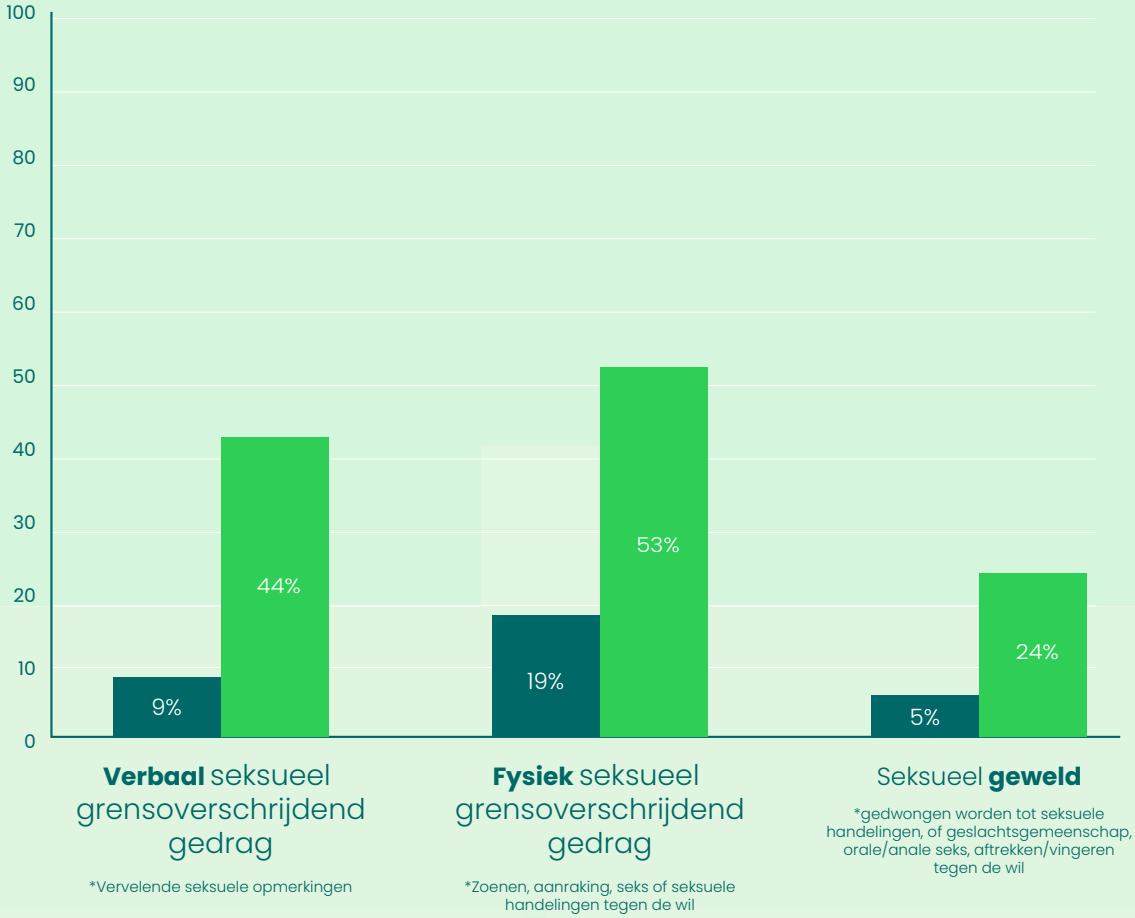

Bron: Monitor Seksuele Gezondheid 2023 Rutgers

Vrouwen die niet geloven of die het geloof niet belangrijk vinden, krijgen vaker te maken met seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld dan andere vrouwen. Personen zonder een hbo- of universitair diploma maken minder vaak seksuele grensoverschrijding mee dan personen met een hbo- of universitair diploma.

Tabel 7.1.2 Seksuele grensoverschrijding en geweld ooit naar demografie (%)

		Seksuele grensoverschrijding[a]		Seksueel geweld[b]	
	n	**Mannen**	**Vrouwen**	**Mannen**	**Vrouwen**
Leeftijd					
18-24 jaar	6514	32▲	73▲	6	27
25-39 jaar	2477	32▲	71▲	6△	25
40-54 jaar	2307	19▼	62	6	24
55-69 jaar	2844	17▼	57▼	4	26
70-80 jaar	1304	11▼	44▼	2▽	16▽
Opleiding					
Basisschool/pro/vmbo	2042	17▽	43▼	5	19▽
Havo/vwo/mbo	4586	21	58▼	5	25
Hbo/wo	8735	25△	72▲	5	26△
Herkomst					
Europa, N-Amerika, Oceanië	14208	23	64△	5	25△
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	1213	21	52▽	6	17▽
Geloof					
Onbelangrijk of niet-gelovig	11307	23	67▲	5	26△
Beetje belangrijk	1898	19	52▼	6	20
Heel belangrijk	1552	20	49▼	5	18▽

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Alle vormen van seksuele grensoverschrijding, verbaal en fysiek; [b]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil.

Vrouwen krijgen niet alleen vaker te maken met seksueel geweld dan mannen, ze vinden het ook vaker dan mannen behoorlijk erg of heel erg dat ze dit hebben meegemaakt (Tabel 7.1.3). Van de vrouwen die seksueel geweld is overkomen, geeft 65% aan dat ze dit behoorlijk erg of heel erg vinden, tegenover 47% van de mannen die dit hebben meegemaakt.

Tabel 7.1.3 Beleving van ervaringen met seks tegen de wil (%)

	Mannen n=309	Vrouwen n=1815	Totaal n=2124
Helemaal niet erg	13▲	3	5
Een beetje erg	40▲	31	33
Behoorlijk erg	24	33▲	31
Heel erg	23	32▲	30

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10.

7.2 Online seksuele grensoverschrijding

Seksueel grensoverschrijdend gedrag vindt ook online plaats. Van de respondenten geeft 5% aan dat iemand hen in de afgelopen 6 maanden een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf stuurde zonder dat zij dat wilden (Tabel 7.2.1). Vrouwen geven dit iets vaker aan dan mannen. Verder geeft ongeveer 1% van de respondenten aan dat iemand hun naaktfoto of seksfilmpje ongewenst verspreidde in de afgelopen 6 maanden. En 1% dat iemand dreigde om hun naaktbeelden te verspreiden, als diegene geen geld zou betalen. Mannen geven dit iets vaker aan dan vrouwen.

Tabel 7.2.1 Online seksuele grensoverschrijding in afgelopen 6 maanden (%)

	Mannen n=6998	Vrouwen n=8416	Totaal n=15414
Iemand stuurde mij een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf zonder dat ik dat wilde	4	5△	5
Iemand verspreidde een naaktfoto of seksfilmpje van mij zonder dat ik dat wilde	1	1	1
Iemand dreigde om een naaktfoto of seksfilmpje van mij te verspreiden, als ik geen geld zou betalen	1△	<1	1
Iemand dwong mij een naaktfoto of seksfilmpje van mezelf te sturen, door te dreigen met dingen	<1	<1△	<1
Minstens één online ervaring tegen de wil	5	6	6

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10.

Victim blaming

Als een vrouw sexy kleding draagt,
is het haar eigen schuld als ze wordt lastiggevallen.

Mannen

Vrouwen

Als er een naaktfoto van je online komt,
is dat je eigen schuld.

Mannen

Vrouwen

Rutgers

7.3 Reacties op eerste ervaring met seksueel geweld

Aan personen die seksueel geweld hebben meegemaakt is gevraagd of ze lieten merken dat ze dit niet wilden en zo ja, wat de ander toen deed. Ze konden hier maar één antwoord kiezen, en bij 'anders' hebben sommigen dan ook aangegeven dat ze eerst wel hadden aangegeven dat ze het niet wilden, maar het toen toch hadden laten gebeuren omdat de ander hier niet naar luisterde.

Een op de drie personen (33%) die seksueel geweld heeft meegemaakt, gaf verbaal aan dat ze dit niet wilden, 12% deed dit non-verbaal. Ongeveer de helft gaf aan dat ze niet hebben laten merken dat ze dit niet wilden (Tabel 7.3.1). Meestal was dat omdat ze op dat moment niet goed beseften dat ze dit niet wilden (18%), omdat ze dit niet durfden (14%), of omdat ze verstijfden (14%). Bij de 'anders, namelijk' categorie werden redenen genoemd als 'ik wist niet wat me overkwam', 'ik was te dronken' of 'ik was te jong om te begrijpen wat er gebeurde'. Vrouwen geven vaker aan dan mannen dat ze verstijfden.

Tabel 7.3.1 Reactie op eerste ervaring met seksueel geweld[a] (%)

	Mannen n=308	Vrouwen n=1809	Totaal n=2117
Nee, ik besefte niet goed dat ik het niet wilde	23	17	18
Nee, dat durfde ik niet	15	14	14
Nee, dat kon niet omdat ik verstijfde	9	16▲	14
Nee, dat kon niet omdat ik sliep of bewusteloos was	4	3	3
Ja, ik zei dat ik het niet wilde	29	34	33
Ja, ik liet zonder woorden merken dat ik het niet wilde	11	12	12
Iets anders	9▲	4	5

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; [a]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil.

De vraag is of de manier waarop mensen hebben gereageerd op de ervaring met seksueel geweld samenhangt met hoe erg ze dit vonden (Tabel 7.3.2). Personen die verstijfden (77%), beleefden het seksuele geweld vaker als behoorlijk of heel erg dan de personen die op een andere manier reageerden. Personen die niet lieten merken dat ze het niet wilden omdat ze dit niet goed beseften, vinden wat hun is overkomen minder erg dan andere personen die seksueel geweld is overkomen. Bijna de helft (44%) geeft aan dat ze het behoorlijk tot heel erg vinden.

Tabel 7.3.2 Verschil in ervaren ernst tussen verschillende reacties van slachtoffer (%)

	n	Helemaal niet of beetje erg	Behoorlijk of heel erg
Nee, ik besefte niet goed dat ik het niet wilde	423	56▲	44
Nee, dat durfde ik niet	302	39	61
Nee, dat kon niet omdat ik verstijfde	298	23	77▲
Nee, dat kon niet omdat ik sliep of bewusteloos was	81	32	68
Ja, ik zei dat ik het niet wilde	680	36	64
Ja, ik liet zonder woorden merken dat ik het niet wilde	244	36	64
Anders	89	41	59

▲= hoger dan bij andere reacties, p < .01, Cramer's V > .10.

Aan personen die seksueel geweld is overkomen en die verbaal of non-verbaal lieten merken dat ze dit niet wilden, is gevraagd wat de ander/anderen toen deed/deden (Tabel 7.3.3). Hier konden meerdere antwoorden worden gekozen. Het meest wordt genoemd dat de ander gewoon doorging (64%) of dat de ander bleef aandringen of zeuren (47%). Een op de vijf personen die dit hebben meegemaakt (21%) geeft aan dat de ander boos of agressief werd en 15% dat er fysiek geweld werd gebruikt. Bij de 'anders, namelijk' categorie wordt voornamelijk aangegeven dat de ander ophield/stopte, maar er werd ook weleens genoemd dat de ander manipuleerde.

Tabel 7.3.3 Reactie van de ander(en) na weigering bij eerste ervaring met seksueel geweld[a] (%)

	Mannen n=107	Vrouwen n=771	Totaal n=878
Gewoon doorgaan	49	67▲	64
Aandringen of zeuren	54	45	47
Boos of agressief worden	26	19	21
Vasthouden, slaan of een wapen gebruiken	15	15	15
Dreigen iets vervelends te doen	13	10	10
Dreigen met geweld	8	8	8
Iets anders	11	7	8

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; [a]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil; Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

7.4 Kenmerken van degene die over de grens ging

Personen die seksueel geweld hebben meegemaakt is gevraagd wie degene(n) was of waren die dit (de eerste keer) deed of deden (Tabel 7.4.1). Bij vrouwen was de ander in 92% van de gevallen een jongen of man. Voor mannen is dit ook vaker een jongen of man (56%) dan een meisje of vrouw (36%). Bij 7% van de slachtoffers was er sprake van seksueel geweld door meerdere personen.

Voor ongeveer de helft van de mensen die seksueel geweld hebben meegemaakt vond dit plaats met iemand die ongeveer even oud of jonger was dan zijzelf (47%). Voor 23% was de ander minstens 10 jaar ouder.

Bij vrouwen was de ander meestal een partner of ex-partner. Dat is bij vrouwen ook vaker het geval dan bij mannen. Bij mannen was de ander iets vaker een bekende (32%) of een onbekende (21%) dan bij vrouwen (respectievelijk 23% en 14%).

Tabel 7.4.1 Kenmerken van de ander bij eerste ervaring met seksueel geweld[a] (%)

	Mannen n=331	Vrouwen n=2026	Totaal n=2357
Een jongen of man	56*	92*	85
Een meisje of vrouw	36*	1*	7
Een non-binair persoon	1*	<1*	<1
Meerdere personen	7*	7*	7
Jonger of ongeveer even oud	46	48	47
5 tot 10 jaar ouder	28	30	29
Minstens 10 jaar ouder	27	22	23
Mijn vaste partner of ex-partner	16	28▲	26
Een bekende	32△	23	24
Een onbekende	21△	14	15
Een familielid	7	12	11
Iemand met wie ik een date had	7	12	11
Iemand met wie ik seks had, maar geen relatie	9	8	8
Een vriend of vriendin	9	7	7

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Wie zijn de plegers van seksueel geweld?

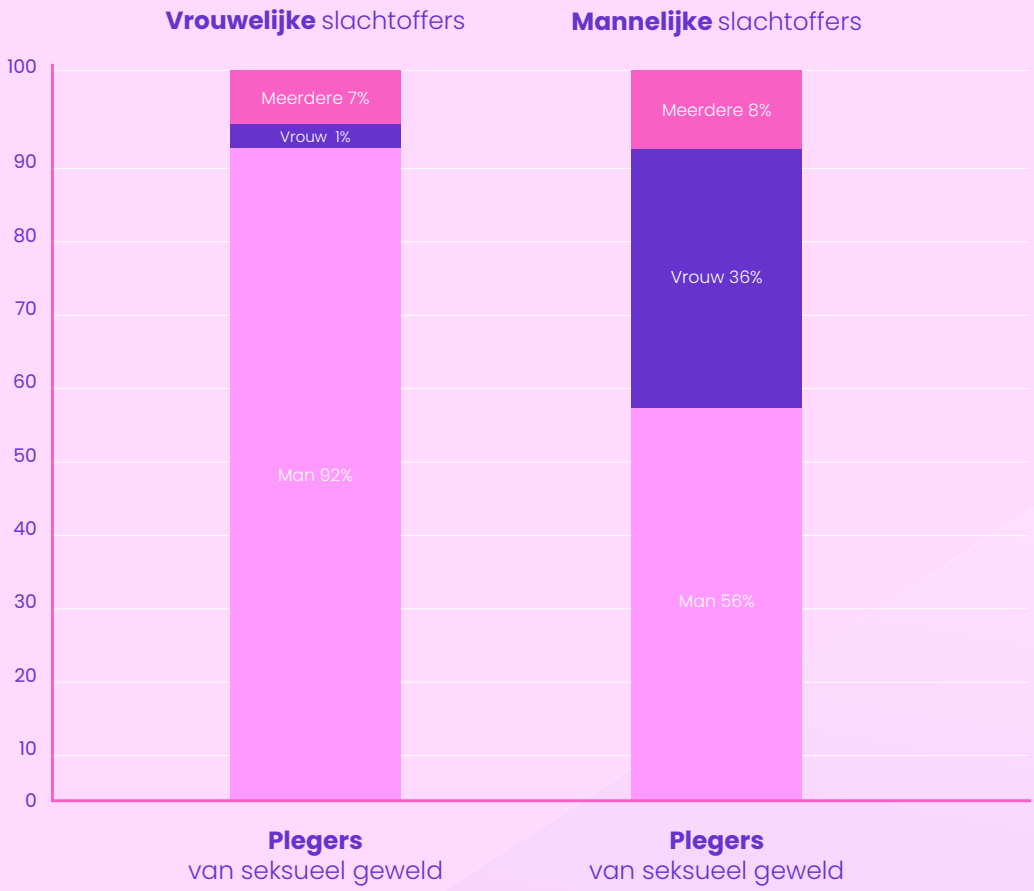

Bron: Monitor Seksuele Gezondheid 2023 Rutgers

Daarnaast is gekeken naar verschillen in kenmerken van de ander(en) wanneer het seksueel geweld voor of na het 16e levensjaar plaatsvindt (Tabel 7.4.2). In beide gevallen is de ander meestal een jongen of man. Bij seksueel geweld voor het 16e levensjaar is het leeftijdsverschil met de ander groter: in 70% van de gevallen is de ander minstens 5 jaar ouder. Voor seksueel geweld tijdens of na het 16e jaar is het vaker een partner of ex-partner, een date, of een losse sekspartner waarmee dit gebeurt. En de ander is vaker een bekende of een familielid als het seksueel geweld voor het 16e levensjaar plaatsvindt.

Tabel 7.4.2 Kenmerken van de ander naar leeftijd waarop seksueel geweld[a] plaatsvond (%)

	<16 jaar n=788	**≥ 16 jaar n=1562**
Een jongen of man	83*	86*
Een meisje of vrouw	5*	9*
Een non-binair persoon	1*	0*
Meerdere personen	11*	5*
Jonger of ongeveer even oud	29	57▲
5 tot 10 jaar ouder	32	28
Minstens 10 jaar ouder	38▲	15
Mijn vaste partner of ex-partner	11	33▲
Een bekende (bijv. iemand van school of uit de buurt)	33▲	20
Een onbekende	17	14
Een familielid (bijv. vader, oom of zus)	28▲	2
Iemand met wie ik een date had	6	14▲
Iemand met wie ik seks had, maar geen relatie	3	11▲
Een vriend of vriendin	6	8

▲= hoger dan andere leeftijdsgroep, $p < .01$, Cramer's $V > .10$; [a]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Voor 63% van de personen die seksueel geweld hebben meegemaakt, is dit eenmalig (niet in tabel). Als iemand meerdere keren seksueel geweld meemaakt, is dat ook vaak door dezelfde persoon. Toch maakt het meemaken van seksueel geweld deze groep kwetsbaar om dit opnieuw mee te maken met andere personen. Voor 10% van de mannen en 24% van de vrouwen die seksueel geweld hebben meegemaakt, gebeurde dit nog een keer door iemand anders. Dit noemen we revictimisatie.

7.5 Praten over seksueel geweld

Van de personen die seksueel geweld hebben meegemaakt, heeft een derde (34%) nog nooit met iemand gepraat over wat ze hebben meegemaakt (Tabel 7.5.1). Als personen in deze groep hier wel over hebben gepraat, dan deden ze dit meestal met een vriend of vriendin (34%) of met hun partner (32%). Eenentwintig procent heeft het er met een dokter of hulpverlener over gehad en 14% met een ouder. Negen procent van de personen met ervaring met seksueel geweld heeft hier (ook) over gesproken met de politie. Er is niet gevraagd of er ook daadwerkelijk aangifte is gedaan. Een kleine groep praatte nog met iemand anders over de ervaring(en) met seksueel geweld, bijvoorbeeld met degene die dit deed.

Tabel 7.5.1 Praten over seksueel geweld[a] (%)

	Mannen n=331	Vrouwen n=2023	Totaal n=2354
Niemand	38	34	34
Een vriend of vriendin	29	35	34
Mijn vaste partner	28	33	32
Een dokter of hulpverlener	16	22	21
Mijn vader of moeder	16	14	14
Een ander gezinslid of familielid	7	9	9
De politie	9	9	9
Een docent	1	1	1
Iemand anders	1	2	2

[a]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil; Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

De leeftijd waarop seksueel geweld heeft plaatsgevonden (voor het 16e levensjaar of met 16 jaar of ouder) heeft invloed op het praten over deze ervaring (Tabel 7.5.2). Degenen die 16 jaar of ouder waren toen het voor het eerst gebeurde praten minder vaak over hun ervaringen dan degenen die dit al voor hun 16e meemaakten. Ervaringen voor het 16e jaar worden vaker besproken met de partner, een arts of hulpverlener, (een van) de ouders, iemand anders uit het gezin of de familie, of de politie.

Tabel 7.5.2 Praten over seksueel geweld[a] naar leeftijd waarop dit plaatsvond (%)

	< 16 jaar n=784	**≥ 16 jaar n=1557**
Niemand	27	38▲
Een vriend of vriendin	33	35
Mijn vaste partner	39▲	28
Een dokter of hulpverlener	32▲	15
Mijn vader of moeder	25▲	8
Een ander gezinslid of familielid	14▲	6
De politie	13▲	6
Een docent	1	1
Iemand anders	3	2

▲= hoger dan andere leeftijdsgroep, p < .01, Cramer's V > .10; [a]Gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of seks tegen de wil; Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

7.6 Consent

Voor het eerst zijn er in de *Monitor Seksuele Gezondheid* vragen over consent (instemming) opgenomen in het onderzoek. Wij hebben gevraagd of respondenten weleens seks hebben gehad terwijl ze niet zeker wisten of de ander dit wilde, of ze altijd checken of de ander ook seks wil en als dit niet zo is, waarom ze dit niet altijd doen.

Een klein deel van de respondenten – mannen iets vaker (6%) dan vrouwen (2%) - geeft aan dat ze weleens seks hebben gehad met iemand terwijl ze niet zeker wisten of de ander dat wilde (Tabel 7.6.1). Een iets groter deel – nu iets meer vrouwen (18%) dan mannen (11%) – geeft aan dat ze niet altijd bij de ander checken of diegene ook seks wil. De belangrijkste reden om dat niet te doen is dat respondenten inschatten dat wel te weten zonder dit te checken. Meer dan twee op de drie personen (68%) die dit niet altijd checken geven deze reden. Daarnaast wordt ook vaak gezegd dat ze dit niet nodig vinden of dat ze er niet aan denken. Bij 'anders' wordt onder andere genoemd dat je dit niet hoeft te vragen als de ander het initiatief neemt. Ook wordt hier gezegd "de ander is mijn partner, dan weet je het inmiddels wel", "ik ben (al lange tijd) getrouwd", of "dat gaat non-verbaal".

Check je altijd of de ander ook seks wil?

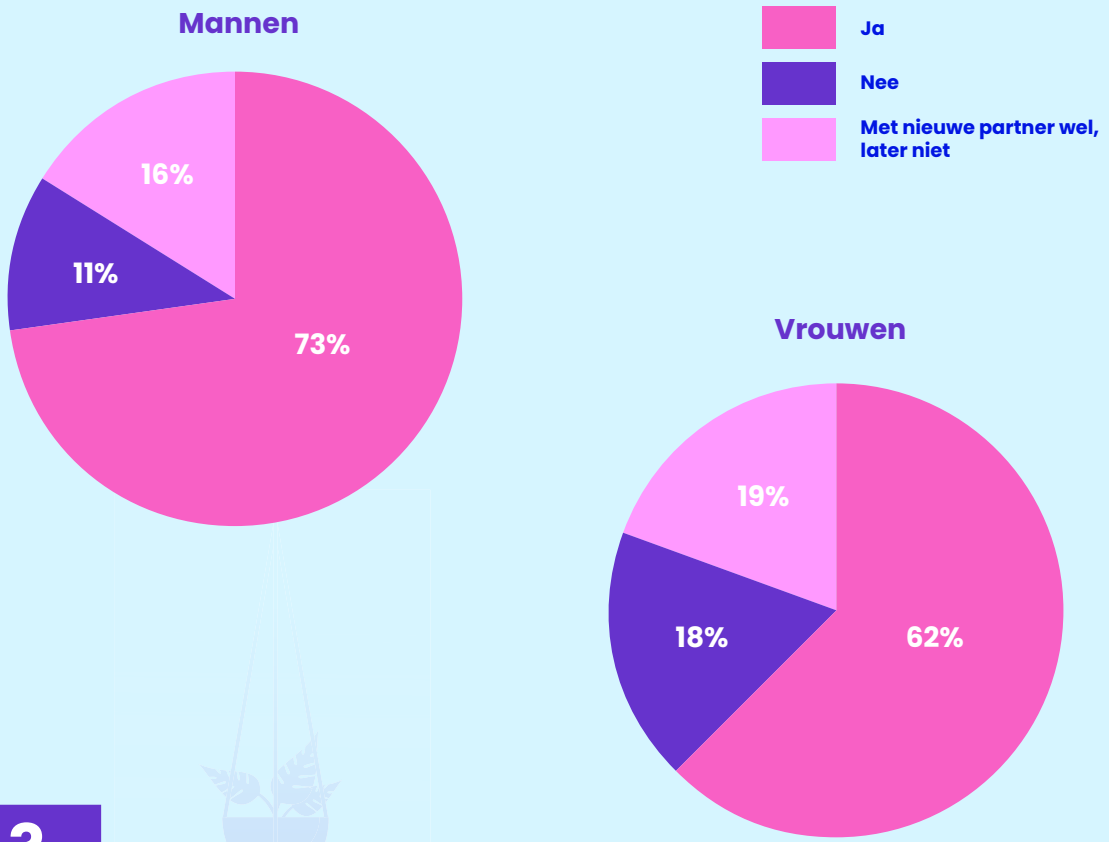

Bron: Monitor Seksuele Gezondheid 2023 Rutgers

Tabel 7.6.1 Checken of de ander seks wil (%)

	Mannen	Vrouwen	Totaal
	n=6074	**n=7404**	**n=13478**
Heb je weleens seks met iemand gehad, terwijl je niet zeker wist of de ander dat wilde?			
Nee	94	98▲	96
Ja	6▲	2	4
Check je altijd of de ander ook seks wil?	**n=6065**	**n=7367**	**n=13432**
Nee	11	18▲	15
Ja	73▲	62	68
Met een nieuwe partner wel, later niet meer	16	19▲	18
Redenen om geen consent te vragen*	**n=613**	**n=1162**	**n=1775**
Dat weet ik wel zonder dat te checken	66	70	68
Ik vind dat niet altijd nodig	16	12	13
Ik denk daar niet altijd aan	17△	11	13
Ik weet niet goed hoe ik dat moet doen	7	4	5
Anders	12	14	13

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; *Percentages tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

7.7 Zelf iemand dwingen of onder druk zetten

Respondenten is ook gevraagd of zij zelf weleens iemand gedwongen of onder druk gezet hebben om seks te kunnen hebben. Zeventien procent van de respondenten (26% van de mannen en 8% van de vrouwen) heeft naar eigen zeggen weleens aangedrongen of gezeurd om seks te kunnen hebben (Tabel 7.7.1). De andere vormen van druk uitoefenen worden maar zeer zelden gerapporteerd.

Tabel 7.7.1 Zelf druk uitoefenen om seks te hebben (%)

	Mannen n=7005	Vrouwen n=8417	Totaal n=15422
Aandringen of zeuren	26▲	8	17
Er gebruik van maken dat de ander alcohol of drugs had gebruikt	2△	1	2
Boos of agressief worden	1	1	1
Dreigen iets vervelends te doen	<1	<1	<1
Dreigen met geweld	<1	<1	<1
Vasthouden, slaan of een wapen gebruiken	<1	<1	<1
Eén van bovenstaande	27▲	9	18

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; Meerdere antwoordopties waren mogelijk.

7.8 Verschuivingen

In 2017 en 2023 zijn dezelfde vragen gesteld over gedwongen seksuele handelingen en seksuele handelingen tegen de wil ooit. Hierdoor kunnen we nagaan of hier tussen 2017 en 2023 verschuivingen in zijn opgetreden. We zien geen significante verschillen tussen 2017 en 2023 in verschillende ervaringen met seksuele grensoverschrijding (Tabel 7.8.1).

Tabel 7.8.1 Verschuivingen seksuele handelingen tegen wil (%)

	Mannen		Vrouwen	
	2017	2023	2017	2023
	n=6920	n=7020	n=10325	n=8456
Ooit gedwongen tot seks (algemene vraag)	4	4	19	20
Iemand zoende me tegen mijn wil	10	10	28	29
Ongewenste aanraking	12	14	44	45
Aftrekken/vingeren tegen mijn wil	3	2	11	13
Orale seks tegen mijn wil	2	1	7	7
Penis-in-vagina seks tegen mijn wil	1	1	11	12
Anale seks tegen mijn wil	1	1	4	3
Ooit seksueel geweld meegemaakt	6	5	22	24

7.9 Samenvatting

Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld komen veel voor. Tweeënzestig procent van de vrouwen en 22% van de mannen hebben ooit in hun leven te maken gehad met seksuele grensoverschrijding, van vervelende seksuele opmerkingen en ongewenste aanrakingen tot allerlei vormen van seks tegen de wil. Vijf procent van de mannen en 24% van de vrouwen maakte ooit seksueel geweld mee: gedwongen seksuele handelingen en/of seks tegen de wil. Deze percentages zijn nog ongeveer even groot als in 2017.

Bijna de helft van de personen die seksueel geweld is overkomen, geeft aan dat ze niet hebben laten merken dat ze dit niet wilden. Dat lukt soms niet om uiteenlopende redenen, bijvoorbeeld (nog) niet goed beseffen dat je dit niet wil, niet durven of verstijven. Dit betekent niet dat dit geen seksueel geweld is of dat de schuld in dit geval bij het slachtoffer zou liggen. Deze personen hebben misschien niet laten merken dat ze het niet wilden, zij gaven ook geen expliciete toestemming. Dit laat zien hoe belangrijk het is om te checken of de ander ook seks wil.

Vijftien procent van de respondenten geeft aan dat ze dit niet altijd checken. Meestal geven ze hiervoor als reden dat ze dit wel weten zonder dit te checken. Slechts een klein deel (4%) van de respondenten denkt dat ze weleens seks hebben gehad met iemand terwijl ze niet zeker wisten dat de ander dit ook wilde. Dit strookt niet met de hoge percentages personen die zeggen dat ze seks hebben gehad tegen de wil. Omdat niet iedereen dit altijd laat merken, is de aanname van mensen dat ze dit wel weten zonder te vragen waarschijnlijk onterecht.

Veel personen die seksueel geweld hebben meegemaakt, hebben hier nog nooit met iemand over gepraat (34%). Hoewel deze vraag in 2023 iets anders is geformuleerd dan in 2017 en dus niet een-op-een vergeleken kan worden, trokken we in 2017 al wel een vergelijkbare conclusie. De toegenomen aandacht voor seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld in de media lijkt er dus vooralsnog niet voor gezorgd te hebben dat hier makkelijker over wordt gesproken.

Hoofdstuk 8 Seksuele problemen en parafilieën

Anne Oldenhof & Hester Pastoor

In dit hoofdstuk beschrijven we hoeveel mensen problemen hebben tijdens seks, bijvoorbeeld met seksueel verlangen, opwinding, orgasme of pijn. Ook bekijken we welke groepen hier meer last van hebben en of mensen hulp zoeken bij seksuele disfuncties. Vervolgens gaan we in op dwangmatige seksuele verlangens. Dat zijn verlangens en gedrag die zo dwingend zijn dat iemand niet in staat is dit bij te sturen of te stoppen. Daarna wordt beschreven hoeveel mensen bijzondere seksuele verlangens hebben, ook wel parafilieën genoemd. Dit zijn bijvoorbeeld verlangens naar seks waarin gespeeld wordt met macht, vastbinden en pijn (BDSM) of seksuele opwinding door bepaalde voorwerpen. We sluiten het hoofdstuk af met de belangrijkste verschuivingen ten opzichte van 2017.

8.1 De prevalentie van seksuele problemen en disfuncties

Om vast te stellen of iemand een seksuele disfunctie heeft, moet niet alleen bekeken worden of het seksuele probleem wel eens voorkomt, maar ook hoe vaak dit gebeurt én of iemand er last van heeft. Daarom zijn seksuele problemen in dit onderzoek in drie stappen uitgevraagd. Ten eerste is van een lijst met mogelijke problemen (zoals weinig of geen zin in seks, of pijn tijdens seks) gevraagd aan te geven welke van deze problemen het afgelopen jaar gedurende tenminste drie maanden voorkwamen. In Tabel 8.1.1 worden de antwoorden op deze vraag gepresenteerd.

Bij mannen komen problemen met verlangen, erectieproblemen en orgasmeproblemen (geen of vroegtijdig) het meest voor. Drie van de tien mannen geeft aan dat ze in het afgelopen jaar gedurende een periode van tenminste drie maanden weinig of geen zin in seks hadden en problemen hadden met het stijf worden of blijven van de penis. Bij vrouwen komen problemen met verlangen, orgasme, lubricatie, opwinding en pijn tijdens seks het meest voor, en vaker dan bij mannen. Ruim de helft van de vrouwen had in het afgelopen jaar gedurende een periode van tenminste drie maanden weinig of geen zin in seks en twee van de vijf vrouwen kwam gedurende deze periode niet klaar. Bij drie van de vijf mannen en driekwart van de vrouwen kwam tenminste één van de aan hen voorgelegde problemen voor.

Tabel 8.1.1 Seksueel probleem meegemaakt (% mannen en vrouwen die in de afgelopen 12 maanden seks[a] hadden)

Meegemaakt	Mannen n=5044	Vrouwen n=6234	Totaal n=11278
Weinig/geen zin	32	52▲	42
Afkeer van seks	14	20△	17
Angst voor seks	14	21△	17
Moeilijk opgewonden	21	34▲	27
Geen orgasme	26	40▲	33
Vroegtijdig orgasme	25△	21	23
Lubricatie/Erectieprobleem	30	37△	33
Vaginisme	x	20	20
Pijn tijdens seks	15	27▲	21
Minstens één seksueel probleem	57	75▲	66

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks.

Vervolgens is voor de problemen die voorkwamen gevraagd hoe vaak dit gebeurde (1 = altijd, 4 = zelden). In Tabel 8.1.2 staan de problemen die vaak of altijd voorkwamen. Bij 5% van de mannen kwamen erectieproblemen en een vroegtijdig orgasme in het afgelopen jaar vaak of altijd voor. Een op de zes vrouwen had in het afgelopen jaar weinig of geen zin in seks, 13% kreeg zelden of nooit een orgasme en bij 11% van de vrouwen werd de vagina niet vochtig (genoeg) tijdens seks. Dertien procent van de mannen en 30% van de vrouwen had in het afgelopen jaar vaak of altijd een of meerdere seksuele problemen.

Tabel 8.1.2 Seksueel probleem vaak meegemaakt (% mannen en vrouwen die in de afgelopen 12 maanden seks hadden)

Vaak meegemaakt	Mannen n=4807	Vrouwen n=6026	Totaal n=10833
Weinig/geen zin	3	17▲	10
Afkeer van seks	1	2△	1
Angst voor seks	1	2△	1
Moeilijk opgewonden	1	7▲	4
Geen orgasme	2	13▲	8
Vroegtijdig orgasme	5▲	1	3
Lubricatie/Erectieprobleem	5	11▲	8
Vaginisme	x	2	2
Pijn tijdens seks	1	5▲	3
Minstens één seksueel probleem	13	30▲	21

▲= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V > .10$; △= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V < .10$.

Tenslotte is voor deze problemen nagegaan of men hier last van had (1 = erg veel last, 4 = helemaal geen last). In Tabel 8.1.3 is te zien van welke problemen – die vaak of altijd voorkwamen - men behoorlijk of erg veel last had. Deze percentages komen het dichtst in de buurt van de diagnoses van seksuele disfunctie in het Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen (de DSM-5). Volgens deze definitie heeft vier procent van de mannen een erectieprobleem en 3% heeft last van een vroegtijdig orgasme. Acht procent van de vrouwen heeft een probleem met seksueel verlangen, 6% heeft een lubricatieprobleem en 4% van de vrouwen heeft problemen met seksuele opwinding, orgasme en pijn. Acht procent van de mannen en 15% van de vrouwen heeft tenminste één seksueel probleem, dat vaak of altijd voorkomt en waar men behoorlijk of erg veel last van heeft en gedefinieerd kan worden als een seksuele disfunctie.

Tabel 8.1.3 Seksuele disfunctie[a] (% mannen en vrouwen die in de afgelopen 12 maanden seks hadden)

(Behoorlijk) last van	Mannen n=4809	Vrouwen n=6031	Totaal n=10840
Weinig/geen zin	1	8▲	4
Afkeer van seks	<1	1△	1
Angst voor seks	<1	1△	1
Moeilijk opgewonden	1	4△	2
Geen orgasme	1	4▲	3
Vroegtijdig orgasme	3▲	<1	2
Lubricatie/Erectieprobleem	4	6△	5
Vaginisme	x	1	1
Pijn tijdens seks	<1	4▲	2
Minstens één seksuele disfunctie[a]	8	15▲	12

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Een seksuele disfunctie is een seksueel probleem dat vaak/altijd voorkomt en waar men behoorlijk/erg veel last van heeft.

In Tabel 8.1.4 is te zien wat de demografische kenmerken zijn van mensen die minstens één seksuele disfunctie hebben. Bij mannen komen seksuele disfuncties iets vaker voor bij 70-plussers, terwijl seksuele disfuncties bij vrouwen juist het meest voorkomen onder de 39 jaar. Daarnaast rapporteren vrouwen met een hbo- of universitair diploma iets vaker een seksuele disfunctie dan vouwen met basisonderwijs of een vmbo-diploma. Mannen met een herkomst in Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika hebben iets vaker een seksuele disfunctie in vergelijking met mannen met een herkomst in Europa, Noord-Amerika of Oceanië. Het hebben van een chronische ziekte en het gebruiken van medicijnen voor deze ziekte lijkt ook een rol te spelen in de prevalentie van seksuele disfuncties. Zo rapporteren mannen en vrouwen met een chronische ziekte vaker een seksuele disfunctie in vergelijking met mensen zonder een chronische ziekte. Daarnaast hebben mannen en vrouwen die medicatie gebruiken voor deze chronische ziekte vaker last van een seksuele disfunctie dan mannen en vrouwen die geen medicatie gebruiken.

8.1.4 Minstens één seksuele disfunctie[a] naar demografie (% mannen en vrouwen die in de afgelopen 12 maanden seks hadden)

	n	Mannen n=5105	Vrouwen n=6360
Leeftijd			
18-24 jaar	4346	10	24▲
25-39 jaar	2135	7	17▲
40-54 jaar	1897	7	11▼
55-69 jaar	1877	8	14
70-80 jaar	585	12△	13
Opleiding			
Basisschool/pro/vmbo	1213	10	11▽
Havo/vwo/mbo	3153	8	14
Hbo/wo	6438	8	17△
Herkomst			
Europa, N-Amerika, Oceanië	10106	8	15
Afrika, Azië, Midden- of Zuid-Amerika	721	11△	13
Geloof			
Onbelangrijk of niet-gelovig	8227	8	16△
Beetje belangrijk	1261	10	13
Heel belangrijk	874	7	12▽
Ziekte			
Geen chronische ziekte	4734	6	13
Wel chronische ziekte	1745	13▲	17△
Medicatie			
Geen medicijngebruik	5123	6	13
Wel medicijngebruik	1356	14▲	17△

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V > .10; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep mannen of vrouwen, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Een seksuele disfunctie is een seksueel probleem dat vaak/altijd voorkomt en waar men behoorlijk/erg veel last van heeft.

De meeste mensen zoeken geen hulp als ze een seksuele disfunctie hebben (Tabel 8.1.5). Een kwart van de mannen en een van de vijf vrouwen met een seksuele disfunctie doet dat wel. Meestal zoeken ze in dat geval hulp bij een hulpverlener of dokter. Vrouwen zoeken iets vaker hulp bij hun partner, vrienden of familie dan mannen. Mannen zoeken vaker hulp bij een hulpverlener of dokter.

Tabel 8.1.5 Hulp gezocht voor een seksuele disfunctie[a] (% mannen en vrouwen die in de afgelopen 12 maanden seks hadden)

	Mannen n=404	Vrouwen n=1111	Totaal n=1515
Nee	73	77	75
Ja, bij mijn partner, vrienden of familie	6	12△	10
Ja, via een website of sociale media	3	4	4
Ja, bij een hulpverlener of dokter	19△	12	14
Ja, bij een seksuoloog	3	2	2
Ja, bij iemand anders	0*	<1*	<1*

△= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Een seksuele disfunctie is een seksueel probleem dat vaak/altijd voorkomt en waar men behoorlijk/erg veel last van heeft; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

8.2 Gebruik erectiestimulerende middelen

Aan alle mannen van 25 jaar en ouder is gevraagd of zij in de afgelopen 12 maanden erectiestimulerende middelen (bijv. Viagra) hebben gebruikt. Een op de tien mannen geven aan dat zij in de afgelopen 12 maanden erectiestimulerende middelen hebben gebruikt, 4% gebruikte dit een keer en 6% van de mannen gebruikte dergelijke middelen meerdere keren (Tabel 8.2.1). Mannen met een erectieprobleem hebben in de afgelopen 12 maanden vaker een of meerdere keren erectiestimulerende middelen gebruikt in vergelijking met mannen zonder erectieproblemen.

Tabel 8.2.1 Gebruik erectiestimulerende middelen (% mannen van 25 jaar en ouder)

	Mannen zonder erectie-problemen n=2734	Mannen met erectie-problemen n=124	Totaal n=2859
Nee	92▲	55	90
Ja, 1 keer	3	13▲	4
Ja, meer dan 1 keer	3	32▲	6

▲= hoger dan in de totale groep mannen, p < .01, Cramer's V > .10.

8.3 Dwangmatig seksueel verlangen

Dwangmatig seksueel verlangen wordt in de volksmond ook wel eens 'seksverslaving' genoemd. Het gaat dan meestal over seks met veel

verschillende partners, of overmatig vaak masturberen en porno kijken. Dwangmatig seksueel verlangen heeft echter niet zozeer te maken met de mate waarin men behoefte heeft aan seks, maar vooral met de mate waarin iemand last heeft van de eigen verlangens (bijvoorbeeld omdat dit het dagelijks leven belemmert) en niet in staat is om het eigen gedrag te veranderen.

Mannen ervaren vaker dwangmatige seksuele verlangens dan vrouwen (Tabel 8.3.1). Zo gaat twee procent van de mannen vaak door met porno kijken, terwijl ze zich hadden voorgenomen om te stoppen. Achtentwintig van de duizend mannen en negen van de duizend vrouwen hebben volgens onze definitie 'dwangmatig seksueel verlangen'. Zij rapporteren tenminste een van de drie onderstaande kenmerken als vaak voorkomend.

8.3.1 Dwangmatig seksueel verlangen (% seksueel ervaren 25-plussers)

	Mannen n=4074			**Vrouwen n=4510**			**Totaal n=8584**		
	Nooit	**Soms**	**Vaak**	**Nooit**	**Soms**	**Vaak**	**Nooit**	**Soms**	**Vaak**
Door mijn seksuele verlangens kom ik verplichtingen niet na	95	4△	<1	98△	2	<1	97	3	<1
Ik geef toe aan mijn seksuele verlangens, terwijl ik dat eigenlijk niet wil	86	14▲	1	93▲	6	1	89	10	1
Ik ga door met porno kijken, terwijl ik eigenlijk wil stoppen	83	15▲	2▲	98▲	2	<1	90	8	1
Dwangmatig seksueel verlangen[a]	2,8△			0,9			1,8		

▲= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V > .10$; △= hoger dan andere geslacht, $p < .01$, Cramer's $V < .10$; [a]Minstens een van de drie bovenstaande kenmerken vaak hebben.

8.4 Parafilieën

Parafilieën zijn atypische seksuele interesses of voorkeuren. In dit onderzoek is aan alle respondenten gevraagd naar het verlangen naar en/of praktiseren van:

- BDSM: opwinding door spelen met macht, vastbinden, pijn;
- Fetisj: opwinding door bepaalde voorwerpen, lichaamsdelen of rituelen;
- Voyeurisme: opwinding door iemand die naakt is of seks heeft, ongezien te bekijken;
- Travestie: opwinding door zich te kleden als iemand van de andere sekse;
- Frotteurisme: opwinding door iemand ongevraagd aan te raken of tegen iemand aan te wrijven;

- Exhibitionisme: opwinding door iemand ongevraagd de geslachtsdelen te laten zien;
- Pedofilie: seksuele handelingen met kinderen jonger dan 13 jaar.

Mannen rapporteren iets vaker het verlangen naar en/of praktiseren van atypische seksuele interesses dan vrouwen (Tabel 8.4.1). Zo zegt 10% van de mannen en 7% van de vrouwen wel eens te verlangen naar BDSM. Zes procent van de mannen en 4% van de vrouwen bracht dergelijke verlangens ook in de praktijk. Ongeveer een van de tien mannen zeggen opgewonden te worden van bepaalde voorwerpen of kleding (9%), en/of door iemand die naakt is of seks heeft, ongezien te bekijken (8%). Een op de twintig mannen zegt deze verlangens ook te praktiseren. Travestie, frotteuristische, exhibitionistische, en pedofiele verlangens worden door de respondenten nauwelijks gerapporteerd.

Tabel 8.4.1 Parafilieën (% 25-plussers)

	Verlangen			**Praktijk**		
	Mannen	**Vrouwen**	**Totaal**	**Mannen**	**Vrouwen**	**Totaal**
	n=3558	**n=3629**	**n=7187**	**n=3558**	**n=3629**	**n=7187**
BDSM	10△	7	9	6△	4	5
Fetisj	9▲	1	5	6▲	1	4
Voyeurisme	8▲	2	5	4▲	<1	2
Travestie	2△	<1	1	1△	<1	1
Frotteurisme	2△	<1	1	1△	<1	<1
Exhibitionisme	1△	0	<1	<1△	0	<1
Pedofilie	<1*	<1*	<1	0	0	0

▲= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V > .10; △= hoger dan andere geslacht, p < .01, Cramer's V < .10; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

8.5 Verschuivingen in seksuele disfuncties

In deze paragraaf kijken we naar verschillen tussen 2017 en 2023 in het aantal mensen met een seksuele disfunctie.

Het percentage mannen dat tenminste één seksuele disfunctie heeft is iets afgenomen in vergelijking met 2017 (Tabel 8.5.1). Onder vrouwen is dit percentage stabiel gebleven. In 2023 geven iets minder mannen aan dat zij problemen hebben met opwinding, orgasme en het krijgen van een erectie in vergelijking met 2017. Het percentage vrouwen met een afkeer voor seks en vaginisme is iets kleiner geworden in vergelijking met 2017.

Tabel 8.5.1 Verschuivingen in seksuele disfuncties[a] (% mannen en vrouwen die in de afgelopen 12 maanden seks hadden)

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	2017	2023	2017	2023	2017	2023
	n=4930	n=4809	n=7817	n=6031	n=12747	n=10840
Weinig/geen zin	2	1	7	8	4	4
Afkeer van seks	<1	<1	2	1▽	1	1
Angst voor seks	<1	<1	1	1▽	<1	1△
Moeilijk opgewonden	2	1▽	4	4	3	2▽
Geen orgasme	1	1▽	4	4	3	3
Vroegtijdig orgasme	3	3	0	<1	1	2
Lubricatie/Erectieprobleem	6	4▽	7	6	6	5▽
Vaginisme	-	-	2	1▽	1	1
Pijn tijdens seks	<1	<1	5	4	2	2
Minstens één disfunctie	10	8▽	15	15	13	12

▽/△= lager/hoger dan in 2017, p < .01, Cramer's V < .10; [a]Een seksuele disfunctie is een seksueel probleem dat vaak/altijd voorkomt en waar men behoorlijk/erg veel last van heeft.

8.6 Samenvatting

Vrouwen hebben vaker een seksuele disfunctie dan mannen: 8% van de mannen en 15% van de vrouwen. Bij mannen komen erectieproblemen (4%) en vroegtijdig klaarkomen (3%) het meest voor. Bij vrouwen gaat het vooral om problemen met het subjectief seksueel verlangen (8%), lubricatieproblemen (6%), problemen met seksuele opwinding (4%), orgasme (4%) en pijn (4%). Het percentage mannen dat tenminste één seksuele disfunctie heeft is iets afgenomen in vergelijking met 2017. Onder vrouwen is dit percentage stabiel gebleven.

Het is belangrijk om hierbij onderscheid te maken tussen het al dan niet voorkomen van klachten, de mate waarin dit gebeurd en de mate van last die iemand hiervan heeft. Een derde van de mannen geeft aan dat het in het afgelopen jaar gedurende een periode van drie maanden voorkwam dat de penis niet of onvoldoende stijf werd tijdens seks. Ruim de helft van de vrouwen had gedurende een dergelijke periode weinig of geen zin in seks. Slechts een klein deel van deze groep geeft aan dat dit vaak gebeurde én dat ze hier last van hebben en voldoet daarmee aan de definitie van een seksuele disfunctie.

Bij vrouwen speelt vooral leeftijd een rol bij het hebben van een seksuele disfunctie. Vrouwen onder de 39 rapporteren vaker een seksuele disfunctie in vergelijking met de oudere leeftijdsgroepen. Verder lijkt het hebben van een chronische ziekte én het gebruiken van medicijnen voor deze ziekte ook een rol te spelen in de prevalentie van seksuele disfuncties. Zo hebben mannen en vrouwen met een chronische aandoening vaker last van een seksuele disfunctie dan mannen en vrouwen zonder een chronische ziekte. Mannen en vrouwen die medicatie gebruiken voor deze chronische ziekte zeggen vaker een seksuele disfunctie te hebben dan mannen en vrouwen die geen medicatie gebruiken.

Mannen ervaren vaker dwangmatige seksuele verlangens dan vrouwen. Twee procent van de mannen gaat vaak door met porno kijken, terwijl ze zich hadden voorgenomen om te stoppen. De groep die voldoet aan onze definitie van ‘dwangmatig seksueel verlangen’ is echter klein: 2,8% van de mannen en 0,9% van de vrouwen.

Een kleine groep Nederlanders, mannen vaker dan vrouwen, heeft atypische seksuele interesses, ook wel parafilieën genoemd. BDSM verlangens komen daarvan het meest voor, bij 10% van de mannen en 7% van de vrouwen. Zes procent van de mannen en 4% van de vrouwen brengt deze verlangens ook in de praktijk.

Bijlage 1 Conceptenlijst

Concept	Toelichting
H2 Seksueel gedrag	
Seksuele ervaring ooit	Masturberen, aftrekken/vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks, anale seks, seks totaal
Seks in de afgelopen 6 maanden	Masturberen, porno, aftrekken/vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks, anale seks, seks totaal
Vormen van seks met de laatste partner	Aftrekken/vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks, anale seks, gebruik seksspeeltjes
Masturbatie- en seksfrequentie	Voor masturberen afgelopen 6 maanden, voor seks (breed) afgelopen 4 weken
Aantal sekspartners	Ooit en afgelopen 6 maanden
Type sekspartner	One-nightstand, losse sekspartner, vaste partner
Gebruik van datingapps	Laatste 6 maanden. Algemeen gebruik, afspraakjes en seks
Sexting	Naaktfoto's of seksfilmpjes sturen en borsten/geslachtsdelen tonen of masturberen tijdens videochat
Seks na middelengebruik	Drie categorieën: alcohol, soft- en harddrugs
Betaalde seks	Ooit voor totale groep, afgelopen 6 maanden alleen voor 25+
H3 Betekenis en beleving	
Opvattingen over SRGR	Stellingen over seks, victim-blaming, abortus, consent, anticonceptie, lhbti, seksuele vorming
Relationele tevredenheid	Tevredenheid over de huidige relatie
Seksuele tevredenheid	Rapportcijfer en tevredenheid over verschillende aspecten van het seksleven
Lichaamsbeeld	Tevredenheid over verschillende delen van het lichaam
Gevoelens over seks	Beleving van seks in het algemeen
Interactiecompetentie	Beleving van en communicatie over seks met laatste sekspartner
Seksuele motieven	Redenen om seks te hebben
Praten over seks	Gemak van praten over seks met partner en kinderen
H4 Diversiteit in sekse, gender en seksuele oriëntatie	
Intersekse	Geboren zijn met een lichaam dat niet overeenkomt met het beeld dat de meeste mensen hebben van man of vrouw
Genderidentiteit	Man, vrouw, non-binair, anders, weet niet.
(Behoefte aan) genderbevestigende behandeling	Puberteitsremmers, hormoonbehandeling, borstconstructie of penis- of vaginaconstructie of -verwijdering
Seksuele oriëntatie	Gender partner, seksuele aantrekking, zelfbenoeming, geslacht sekspartners

Geïnternaliseerde homonegativiteit	Stellingen over de eigen seksuele oriëntatie
Ervaringen met discriminatie	Ervaring met uitschelden, pesten, bedreigen en geweld
H5 Reproductieve gezondheid	
Huidige anticonceptiemethode	Gebruik van anticonceptiemiddel en welke dan
Redenen om geen anticonceptie te gebruiken	Redenen om geen anticonceptie te gebruiken
Wisselen van anticonceptiemethode	Kruistabel van huidige methode met vroegere methode
Gebruik morning-afterpil	Gebruik morning-afterpil in de afgelopen 12 maanden
Risico op onbedoelde zwangerschap	Geen anticonceptie, wel penis-in-vagina seks, wel vruchtbaar en niet zwanger zijn of willen worden
(Onbedoelde en ongewenste zwangerschap	(Onbedoelde en ongewenste) zwangerschap in de afgelopen 12 maanden
Anticonceptiegebruik bij onbedoelde zwangerschap	Of er anticonceptie werd gebruikt voorafgaand aan de onbedoelde zwangerschap
Kinderwens	Kinderwens (die men al dan niet probeert te realiseren) en langer dan een jaar proberen zwanger te worden
H6 Soa en hiv	
Condoomgebruik bij laatste partner	Altijd, soms, begin, nooit. Alleen gevraagd aan mensen die in de afgelopen 5 jaar seks hadden
Condoomgebruik bij laatste keer	Indien laatste keer minder dan 5 jaar geleden
Testen op soa en hiv	Voor de laatste 12 maanden
Testlocatie	Huisarts, soa-poli, ziekenhuis, zelftest
Motieven voor testen	Redenen om zich te laten testen op soa of hiv
Drempels om te testen	Redenen om niet te testen in de afgelopen 12 maanden
Soa of hiv diagnose	Laatste 12 maanden doen
Partnernotificatie	Partner(s) verteld van positieve soa of hiv diagnose
H7 Seksuele grensoverschrijding	
Verschillende ervaringen tegen de wil	Opmerkingen, aanrakingen, zoenen, aftrekken/vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks, anale seks
Seksuele grensoverschrijding	Minstens één van de vormen van seksuele grensoverschrijding meegemaakt
Fysieke seksuele grensoverschrijding	Gedwongen zijn tot seks en/of zoenen, aanraken, manuele, orale, penis-in-vagina of anale seks tegen de wil
Seksueel geweld	Gedwongen zijn tot seks en/of manuele, orale, penis-in-vagina of anale seks tegen de wil
Online seksuele grensoverschrijding	Sexting tegen de wil, ongewild doorsturen, sextortion

Leeftijd eerste en laatste keer seksueel geweld	Leeftijd bij de eerste en (indien vaker meegemaakt) laatste keer seksueel geweld
Reactie slachtoffer	Liet iemand (verbaal of non-verbaal) merken dat diegene geen seks wilde en reden waarom niet (o.a. freezing)
Reactie pleger	Van gewoon doorgaan tot geweld gebruiken
Kenmerken plegers	Aantal, geslacht, leeftijd, relatie tot slachtoffer
Revictimisatie	Meerdere malen slachtoffer van verschillende plegers, binnen groep slachtoffers
Ervaren last	Hoe erg vond iemand de ervaring(en) met seksueel geweld
Praten over ervaringen met seksueel geweld	Heeft diegene aan anderen verteld over de ervaring met seksueel geweld
Consent	Ooit seks gehad terwijl ze niet zeker wisten of de ander dit wilde / altijd checken of de ander ook seks wil
Plegerschap	Ooit zelf druk of dwang uitgeoefend om seks te hebben
H8 Seksuele problemen en parafilieën	
Seksueel probleem afgelopen 12 maanden	Bijvoorbeeld erectieprobleem of pijn tijdens seks. Meegemaakt, vaak meegemaakt, last ervaren
Minstens één seksuele disfunctie	Wat vaak/altijd voorkomt en waar men behoorlijk/erg veel last van heeft
Dwangmatig seksueel verlangen	Bijvoorbeeld doorgaan met porno kijken, terwijl je eigenlijk wilt stoppen
Parafilieën	Bijvoorbeeld BDSM, pedofilie, fetisjisme. Verlangen en praktiseren.
Hulp gezocht	Voor een seksuele disfunctie